

ՀՐԱՏՐԱԿՈՒԹՒԻՒՆ ՏԻԿ. ՆԱԶԻԿ Ա. ՆԱԶԸՃՅԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

Թ Ա Ն Գ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ
ԱՐՁԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱԻՈՐ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԳՍԱԸ ՆԹԱՅՔ

ՀԻՆՆԵՐՈՐԷ ՏՊԱԳՐՈՒԹՒԻՒՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՏԻԿ. ՆԱԶԻԿ Ա. ՆԱԶԸՃՅԱՆ

Իսթանպուլ, Չարմաթըլար

Յակոբեան խան թի 8

1936

491:99-8

Ա-73

U 4 MAY 2010

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՏԻԿ. ՆԱԶԻԿ Ա. ԵՍԶԸՃԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ

491.99-8
Ա-73

Հ. ԵՒ Չ. ԱՍԱՏՈՒՐ

ՉՄԻ

Թ Ա Ն Գ Ա Ր Ա Ն

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐՈՒ
ԱՐՁԱԿ ԵՒ ՈՏԱՆԱԻՈՐ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸ ՆԹԱՅՔ

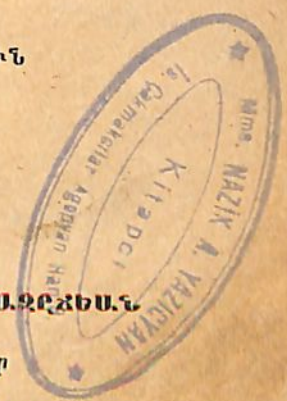
ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱՏՈՒՆ ՏԻԿ. ՆԱԶԻԿ Ա. ԵՍԶԸՃԵԱՆ

Խթանպուլ, Չարմարճրլար
Յակոբեան խան բխ. Ց

1936

15.02.2013

Յ. Մ. ԱԷԹԵԱՆ
ՏՊԱՐԱՆ, ԿԱԶՄԱՏՈՒՆ
ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
ՔԻԻ 510

ՀԱՅՍՏԱՆԻ
Ա.Գ.Գ.
ԳՐԱԳՐԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱԳՐԱՆՈՒԹՅԱՆ

411-95

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ այս հասորը յասկացած է Տարական Դարնբացֆի: Ասոր մեջ ամփոփած ենք պատմաբաններ, իրագիտական ծանօթութիւններ եւ մանկական ոսանաւորներ, ամենքն ալ դիւրին եւ պարզ, յասկապէս այս դասագրքին համար բարգմանուած կամ հետեւողութեամբ պատրաստուած մեր կողմէ:

Ընթերցանութեան դասին կարեւորութիւնը բացատրած ենք արդէն այն յառաջաբաններուն մեջ զորս կը պարունակեն ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ Միջին Դարնբացֆի եւ Բարձրագոյն Դարնբացֆի յասկացած հասորները: Հոս կ'ուզենք յիշեցնել մասնաւորապէս թէ ուսուցիչը Տարական Դարնբացֆի աւակներներուն արտասանութեան շատ ուշադիր ըլլալու է, նոյնպէս յատուկ խնամով բացատրելու է իւրաքանչիւր նախադասութիւն, եւ ձրգելու չէ ո՛ր եւ է գաղափար որ անհասկնալի մնայ անոնց: Այս տեսակէտով կրնան օգտակար ըլլալ հաստատներուն զակ նշանակուած հարցումները, թէեւ ուսուցիչը պէտք է նորանոր հարցումներ մտածէ եւ ուղղէ աւակներներուն, յասակցելով անոնց հետ:

Միեւնոյն դիտողութիւնը՝ նաեւ բացատրուած բաներուն համար: Ուսուցիչը իւրաքանչիւր աւակներէ ըմբռման եւ զարգացման աստիճանին համեմատ կրնայ մեկնել բառերը, որոնցմէ մէկ մասին իմաստները միայն նշանակած ենք այս գրքին մեջ:

Հոգ սարած ենք նաեւ այս հասորին նիւթերուն հետ առընչութիւն ունեցող պատկերներ պատրաստեց թալու, որովհետեւ պատկերները շատ քելադրիչ են, եւ մանաւանդ ճարտարական Դասընթացի առակներուն համար մեծապէս կը դիւրացնեն ուսուցչին գործը, երբ գիտնայ օգուտ քաղել անոնցմէ. իւրաքանչիւր պատկեր ոչ միայն հասուածներու լուսաբանութեան տեսակետով կարեւոր է, այլ եւ կրնայ խօսակցութեան բազմաթիւ նիւթեր հայրայթել:

Պատմութեան եւ ոստանաւորներուն սակ, — որոնց մէջ զգուշացած ենք վերացական գաղափարներէ, եւ ջանացած ենք դիւրմբռնելի իրողութիւններ միայն պատկերացնել, — ի վեր հանած ենք այն բարոյական նմանութիւնները որոնք դուրս կուգան անոնցմէ: Պատմութեան եւ առակներէ արտացոլող բարոյական սկզբունքներ շատ աւելի խորունկ տպաւորութիւն կը բողոքն մտնող միտքերու վրայ քան անշուշտ կերպով աւանդուած բարոյական դասեր:

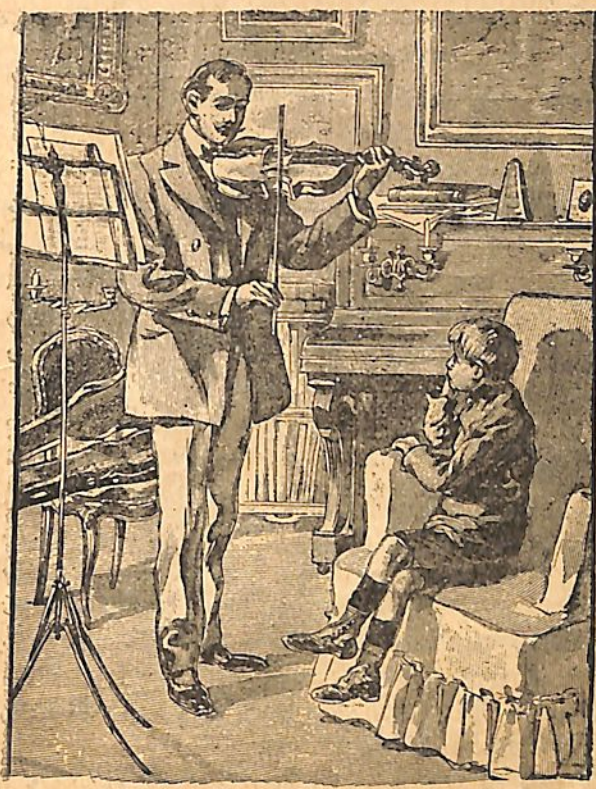
Կը կարծենք որեւէ ուր այս դասագիրքը այս վերջին տեսակետով ալ կոչուած է օգտակար ըլլալ մեր նախակրթարաններու ուսանող մանկութեան:

Հ. ԵՒ Զ. ԱՍՍՏՈՒՐ

Թ Ա Ն Գ Ա Ր Ա Ն

Հ Ա Տ Ը Ն Տ Ի Ր Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Շ Ն Ե Ր Ո Ւ

Ջութակը կ'առնէր եւ կ'սկսէր նուագել (Տե՛ս էջ 8)

1. Զ Ո Ւ Թ Ա Կ Ը

Զաւէնին հայրը ջութակ⁽¹⁾ մը ունէր, և երբ ուզէր իր տղուն ուրախութիւն պատճառել, ջութակը կ'առնէր ու կ'սկսէր նուագել ան երգերը զոր Զաւէն մանկապարտէզին մէջ սորված էր. Կեցցե՛ ջուր, Թոջնիկն անհա՛, Ծիծեռնակ, և այլն:

Եւ, Զաւէն կ'երգէր, ու հայրիկը անուշ անուշ կ'ընկերանար անոր մեղմիկ⁽²⁾ ձայնին՝ ջութակին վրայօ Զութակ զարնելը ամենեւին դժուար բան մը չէր երեւար փոքրիկ տղուն:

Բուռական էր որ հայրը ջութակը ծնօտին⁽³⁾ և կուրծքին մէջտեղը առնէր, ձախ ձեռքովը ջութակին կոթը բռնէր, մատերովը թելերուն դպչէր, յետոյ աջ ձեռքովն ալ աղեղը⁽⁴⁾ պտըտցնէր լարերուն⁽⁵⁾ վրայ:

Զութակը կը նուագէր այն ատեն ինչ որ ուզէիր: Գոնէ Զաւէն այսպէս կը կարծէր:

Ուստի, օր մը փափաքեցաւ որ ինք ալ նուագէ: Հայրը հաւանեցաւ: Տղան ջանաց ճիշդ հօրը ըրածին պէս, ջութակը կուրծքին վրայ գետեղիկ⁽⁶⁾, ու սկսաւ աղեղը շարժել լարերուն վրայ:

Բայց ի՞նչ անախորժ⁽⁷⁾ ձայն մը լսուեցաւ Փոխանակ իր փափաքած անուշ եղանակը նուագելու, ջու-

թակը սկսաւ ճոնչել, խռկալ, ճզալ, ու այնքան անհաճոյ⁽⁸⁾ ճիչեր հանեց, որ տղան սարսափեցաւ:

Ու նուագարանը հօրը տալով հարցուց.

— Ի՞նչ ընելու է որ ջութակը աղուոր եղանակներ նուագէ:

— Տղա՛ս, պատասխանեց հայրը, նախ սորվելու է, և սորվելու համար՝ աշխատելու է:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Ո եւ Ե գործի մեջ յաջողելու համար, նախ պէտք է աշխատիլ ու սորվիլ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Զութակ. — Թելերով նուագարան մը (քէման):
- (2) Մեղմիկ. — Կամաց եւ անուշ:
- (3) Ծնօտ. — Բերնին տակի դուրս ցցուած մասը:
- (4) Աղեղ. — Վրան բարակ թելերով ցպիկ մը որով ջութակը զարնեն:
- (5) Լար. — Թել:
- (6) Գետեղիկ. — Դնել:
- (7) Անախորժ. — Չսիրուելիք:
- (8) Անհաճոյ. — Չհաւնուելիք:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Զաւէնին հայրը իր տղուն ուրախութիւն պատճառելու համար ի՞նչ կ'ընէր. — Ի՞նչ երգեր կը նուագէր. — Գիտէ՞ք «Կեցցէ ջուր» երգը. — Զաւէն ի՞նչ կ'ընէր. — Հայրը ի՞նչ պէս կը բռնէր նուագարանը. — Զաւէն օր մը ինչ փափաքեցաւ. — Զաւէն յաջողեցաւ երգ մը նուագել. — Ինչո՞ւ չյաջողեցաւ. — Յաջողելու համար ի՞նչ պէտք է:

2. ՏԱՍԸ ԳՈՐԾԱԻՈՐՆԵՐԸ

Մէկը կար մէկը չկար, սիրուն աղջիկ մը կար. անունը Շողակ էր, և միս մինակ ստիպուած էր կառավարել մեծ ագարակ⁽¹⁾ մը:

«Եթէ արեւէն աւելի արագ և հովէն աւելի թեթեւաշարժ ըլլայի, նորէն չպիտի կարենայի այս տանը բոլոր գործերուն հասնիլ,» գոչեց օր մը Շողակ:

Եւ յուսահատ նստած տեղը մնաց, թեւերը ծալած, մատերը անշարժ:

Այդ միջոցին պառաւ կին մը անցաւ իր մօտէն գաւազանի մը կռթնած:

— Գանգատներդ լսեցի, ըսաւ Շողակին, և տասը փոքրիկ գործաւորներ բերի քեզի որոնք բոլոր հրամաններդ պիտի կատարեն:

— Ո՛ւր են, աղաղակեց⁽²⁾ դեռատի⁽³⁾ աղջիկը:

— Հիմայ կը տեսնես:

Պառաւը, որ պարիկ⁽⁴⁾ մըն էր, իր վերարկուն կէս մը բացաւ, և դուրս հանեց տասը հատ թղուկ⁽⁵⁾ անհաւասար մեծութեամբ:

Երկու հատը կարճ՝ բայց հաստ էին:

— Ասոնք ըսաւ ամէնէն ուժովներն են, ամէն գործիդ պիտի օգնեն: Գովինները աւելի բարձրահասակ են, և շատ ճարտարութեամբ կը քաշեն ասեղը զոր իրենց եղբայրները, գլուխին մատնոց մը անցուցած, կերպասին մէջ կը խոթեն պէտք եղած ատեն. և սա միւսներն ալ որ աւելի պզտիկ են շատ գործերու կըրնան մասնակցիլ: Հիմա նայէ՛:

Տասը փոքրիկ թղուկները գործի սկսան: Ամէնէն

կոշտ և ամէնէն փափուկ աշխատութիւնները հետզհետէ կատարեցին:

Շողակ սքանչացած⁽⁶⁾ գոչեց.

— Ո՛հ, Տիկի՛ն, ատոնք փոխ տուէ՛ք ինծի:

— Կը նուիրեմ քեզի ասոնք, ըսաւ պարիկը, կը նուիրեմ, և որպէս զի կարենաս ամէն տեղ հետդ տանիլ, տասը մատերուդ մէջ պիտի դնեմ զանոնք: Երբեք մի՛ թողուր որ պարապ կենան, և բոլոր գործերդ պիտի տեսնեն:

Շողակ պարիկին խրատին հետեւեցաւ, և ագարակը յաջող դնաց իր վարչութեան⁽⁷⁾ տակ:

Այս պատմութիւնը հասկցաք, չէ՞, ամէնքդ ալ որ տասնական մատ ունիք:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Աշխատեալք մարդ ակեհ դըժուարութեան կը յաղթէ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Ագարակ. — Մեծ տուն մը պարտէզով շրջապատուած, ուր կենդանիներ կը մեծցնեն:

(2) Աղաղակել. — Պռալ:

(3) Դեռատի. — Երիտասարդ:

(4) Պարիկ. — Բարի էակ մը որ իրապէս չկայ (բերի):

(5) Թղուկ. — Շատ պզտիկ մարդ:

(6) Սքանչացած. — Հիացած:

(7) Վարչութիւն. — Կառավարութիւն:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Շողակ ի՞նչ ընելու ստիպուած էր. — Ագարակին մէջ ի՞նչ կենդանիներ կը պահեն. — Օր մը ի՞նչ ըսաւ Շողակ. — Այն ատեն ի՞նչ պատահեցաւ. — Պարիկը ի՞նչ ըսաւ անոր. — Պարիկը ի՞նչ հանեց վերարկուն մէջէն. — Ի՞նչ ըրին թղուկները. — Շողակ ի՞նչ ըսաւ անոնց աշխատիլ տեսնելով. — Պարիկը ո՛ւր դրաւ զանոնք. — Ի՞նչ հասկցաք այս պատմութենէն. — Գիտէ՞ք ձեր մատերէն ամէն մէկին անունները:

3. ԻՐԱԻՈՒՆՔԸ ԶՕՐԱԻՈՐԻՆՆ Է

— Ես ինը տարու եմ, Արան՝ երեք
 Չի կրնար հասնիլ ան ինծի երբեք.
 Իրաւունք չունի՞մ միթէ իր ձեռքէն
 Գիրքը առնելու, քանի որ իրմէն
 Աւելի ուժով ու մեծ եմ արդէն :
 — Անչուչտ, ըսաւ հայրն անոր ժպտաղէմ⁽¹⁾,
 Բայց նախ թո՛ղ որ ես քու գիրքըդ առնեմ,
 — Ա՛խ, ինչո՞ւ, հայրի՛կ, իմ գիրքըս կ'առնես.
 — Վասնզի քեզմէ շատ ուժով եմ ես :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ձեզուկ սխարներուն վրայ բռնու-
 քիւն մի՛ բանեցնէք. ձեզուկ ուժովներն ալ միեւնոյն բանը
 կ'ընեն ձեզի :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Ժ. պատգեմ.** — Խնդում երեսով,
 շարժուներ. — Ինը տարու տղայ մը ի՞նչ կ'ըսէր իր հօրը. —
 Հայրը ի՞նչ պատասխանեց. — Երբ տղան պատճառը հարցուց,
 հայրը ի՞նչ ըսաւ. — Հայրը իրաւունք տունը էր տղուն ըրածին :

4. ԱՐՏԱՇԷՍ ԱՌԱՋԻՆ

Արտաշէս Առաջին՝ Հայոց ամէնէն քաջ և պատերազ-
 մասէր թագաւորներէն մէկն էր. Բայց այնչափ հպարտ-

և փառասէր էր որ կ'ուզէր իր շուրջը գտնուած բոլոր ազգերուն վրայ տիրել և ամէնէն առաջինը ըլլալ:

Իրօք ալ յաջողեցաւ Պարսից թագաւորը որ իրմէ վեր էր, ստիպուեցաւ անոր իշխանութեան ենթարկուիլ⁽¹⁾:

Բայց միշտ գոհ չէր իր ունեցածէն, և նոր երկիրներու տիրել կ'ուզէր. ուստի արեւելքէն և հիւսիսէն շատ զօրք հաւաքեց և դէպի արեւմուտք քալեց մեծ բանակով:

Ուրկէ որ անցնէր, ուր որ գիշեր մը կենար, կը հրամայէր իր զօրքերուն որ մէյմէկ քար դիզեն⁽²⁾, և այդ քարերով անագին բլուրներ⁽³⁾ կը ձեւանային:

Երբ իր զօրքերը գետէ մը ջուր խմէին, գետը կը նուազէր⁽⁴⁾:

Պատերազմի ատեն, իր զօրքերը երբոր նետ⁽⁵⁾ արձակէին⁽⁶⁾, արեւը կը խափանէր⁽⁷⁾ և լուսաւոր ցորեկը՝ մութ գիշեր կը դառնար:

Ու այնքան շատ էին, այնքան շատ իր զինուորացիները որ կարելի չէր գանոնք համրել:

Այսպէս բազմութեամբ Արտաշէս արեւմուտք անցաւ: Այն ատեն, Հայերը կռապաշտ էին, և Հայոց թագաւորը իր նուաճած⁽⁸⁾ ժողովուրդներուն ոսկի կուտքերը կը ժողովէր Հայաստան կը զրկէր:

Ուր որ գնաց, կործանեց, փլցուց ու հարստութիւններ գրաւեց⁽⁹⁾. Բայց եկաւ ժամանակ մը որ իր զօրքերը իրեն դէմ ելան, ու սկսան իրարու հետ ալ կռուիլ: Արտաշէս փախաւ, սակայն ճամբան բռնուեցաւ իր զինուորներէն և սպաննուեցաւ:

Այս մեծ աշխարհակալը⁽¹⁰⁾ մեռած ատենը ըսաւ. «Աւա՛ղ փառացս անցաւորի»⁽¹¹⁾:

ՔԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) ԵՆՔԱՐԿՈՒԻՒ.— Մէկուն իշխանութեան տակ մտնել:
- (2) ԳԻՂԵՒ.— Վրայէ վրայ դնել:
- (3) ԲԼՈՒՐ.— Գոտիկ լեռ:
- (4) ՆՈՒԱՂԻՒ.— Պակսիլ:
- (5) ՆԵՏ.— Փայտէ կոթով եւ երկաթէ ծայրով հին զէնք մը:
- (6) ԱՐՃԱԿԵՒ.— Նետել:
- (7) ԽԱՔԱՆԵՒ.— Ծածկել:
- (8) ՆՈՒԱՃԵՒ.— Իր իշխանութեան տակ առնել:
- (9) ԳՐԱՆԵՒ.— Մէկուն ունեցածը ձեռքէն առնել:
- (10) ԱՇԽԱՐԿԱԿԱՅ.— Շատ երկիրներ գրաւող:
- (11) ԱՎԱ՛Ղ ՓԱՌԱԿՍ ԱՆԿԱՎՈՐԻ.— Մե՛ղք անցած փառքերուս:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ էր Արտաշէս.— Ի՞նչպէս մարդ էր.— Ի՞նչ բանի կը փափաքէր.— Իր փափաքը կատարուեցա՞ւ.— Իր զօրքը հաւաքելով ո՞ր կողմ գնաց.— Իր զօրքերուն համար ի՞նչ կը պատմեն.— Հայերը այն ատեն ի՞նչ կրօնք ունէին.— Արտաշէս իր գացած տեղը ի՞նչ կ'ընէր.— Արտաշէս ի՞նչպէս մեռաւ.— Մեռած ատենը ի՞նչ ըսաւ:

5. ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ ՀԱՅԻԿԸ

Արշալոյսին մայրիկը հացերը փուռէն նոր հաներ ներ էր, երբ իր փոքրիկ աղջիկը դպրոցէն տուն եկաւ: Արշալոյս այնչափ անուշ, այնչափ սիրուն ու բարի աղջիկ մըն էր որ ամէնքը իր սիրէին զինքը, այնչափ հաճոյակատար էր, որ ամէնքը կ'ուզէին զինքը գոհ ընել:

Մայրիկը կարագով ու հաւկիթով հացիկներ շինէր էր Արշալոյսին համար՝ որ զանոնք շատ կը սիրէր:

— Առ, աղջի՛կս, ըսաւ անոր մայրը, սա հացը, սա խնձորն ալ ու գնա՛ պարտէզը կե՛ր:

Արշալոյս ցատքերով ցատքուտելով պարտէզ վազեց, և հոն ծառի մը տակ նստաւ:

Նախ խնձորը կերաւ, բայց համով հացերէն դեռ պատառ մը բերանը չղրած՝ տեսաւ որ փոքրիկ թռչուն մը կը մօտենայ իրեն, յետոյ, երկրորդ մը՝ յետոյ ուրիշներ տասը քսան հատ ետեւէ ետև գորչ(1), կարմիր, դեղին, սևով ճերմակ աղուորիկ թռչուններ որոնք ճի՛ւ ճի՛ւ կ'երգէին:

Արշալոյս հասկցաւ որ ասոնք անօթի էին, թերեւս(2) իրմէ աւելի անօթի, և հաց կ'ուզէին. կրնա՞ր անոնց խնդիրքը(3) մերժել:

Ու սկսաւ իր հացը փշրել ու անոնց նետել:

Բայց այդ թռչուններուն ոչ մէկը միւսին կը նըմանէր բնաւորութեամբ: Մէկ քանիները իր ոտքին առջև հանդարտ կեցած կ'սպասէին որ փշրանքը իրենց կտուցին(4) հասնի: Ուրիշներ իր շուրջը կը դառնային վարպետութեամբ: Նոյն իսկ ոմանք գողի պէս կու գային իր ձեռքի հացը կը կտցէին(5):

Արշալոյս շարունակ կը փշրէր ու ամէնուն ալ կը նետէր, բայց ամէնուն ալ բերանը հաւասարապէս փշրանք չէր հասներ: Հասկցաւ որ ամէնէն համարձակները և ամէնէն վարպետորդիները միւսներուն բան չպիտի ձգէին:

— Ասիկա արդար բան չէ. ըսաւ, պէտք է ամէնքն ալ ուտեն:

Եւ շատ յոգնութիւն քաշեց մինչև որ ամէնքն ալ կշտացուց. իր հացիկը ամբողջովին փոքրիկ երգիչներուն բաժներ էր, բայց գոհ և ուրախ տուն դարձաւ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Բարի աղջիկ մը երջանիկ կ'ըլլայ իր ունեցածը իրմէ անելի կարօտեալուն տալով:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Գորօ.— Մոխրագոյն:
- (2) Թերեւս.— Կարելի է:
- (3) Խնդիրք.— Աղաչանք:
- (4) Կտուց.— Թռչուններուն բերանը:
- (5) Կտցել.— Կտուցով պզտիկ պզտիկ փրցնել:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Երբ Արշալոյս տուն եկաւ, մայրիկը ի՞նչ ըսաւ իրեն.— Արշալոյս ի՞նչ ըրաւ.— Ո՞վ ժօտեցաւ Արշալոյսին.— Թռչունները ի՞նչ պէս էին.— Արշալոյս ի՞նչ ըրաւ.— Թռչունները ի՞նչ կ'ընէին.— Ամէնքն ալ հաւասարապէս կ'ուտէին.— Արշալոյս ի՞նչ ըրաւ.— Արշալոյս ալ կերա՞ւ:

6. ԷՄՄԱՆ ԵՒ ԹՈՉՆԻԿՆԵՐԸ

Ձիւնը սաստիկ կը տեղար
Ամպերն ի վար, օդն ի վար.
Գետինը սառ էր պատեր,

Եւ կտրեր էր հողը քար.
Ձիւնը սաստիկ կը տեղար:

Թռչնիկները անօթի
Քաշուեր էին ալ մէկդի.
Հաց չունէին ուտելու,
Եւ ոչ հատիկ մը հունտի (1)
Թռչնիկները անօթի:

Փոքրիկ էմման բարեսէր
Առտուն պարտէզ կը վազէր,
Եւ անտերեւ սօսին (2) տակ
Կը փշրէր հաց, միրգ (3) ու սեր
Փոքրիկ էմման բարեսէր:

— Ձիւնին, բուքին (4) տակ այսպէս,
Հարցուց հայրը, ի՞նչ կ'ընես:
— Ի՞նչ որ կ'ընես դուն, հայրի՛կ,
Թշուառներուն կ'օգնեմ ես
Ձիւնին, բուքին տակ այսպէս:

ԲՍՐՈՅԱԿԱՆ.— Երբ հարկ ըլլայ դժբախտ մը սիրտ
փեղ, մի խնայիք ոչ ձեր յոգնութիւնը, ոչ ձեր ուժը:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Հունք.— Սերմ:
- (2) Սօս.— վայրի ծառ մը (չրնար):
- (3) Միրգ.— Պտուղ:
- (4) Բուք.— Հովով խառն անձրեւ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Օղբ ի՞նչպէս էր.— Գետինը ի՞նչ եղեր էր.—
Թռչունները ի՞նչ վիճակի մէջ էին.— Հայրը ի՞նչ հարցուց էմ-
մային.— էմման ի՞նչ պատասխանեց:

7. ՄԱՍԻՍ ԼԵՌԸ

Այս պատկերին մէջ կը տեսնէք երկու գազաթներ
որոնք հեռուն որոշ կ'երեւան. երկուքն ալ ձիւնա-
պատ (1) են: Մէկը շատ աւելի բարձր է և կը կոչուի
մեծ Մասիս, իսկ միւսը կը կոչուի փոքր Մասիս: Այս
լեռները կը կոչուին նաև մեծ Արարատ, փոքր Արա-
րատ:

Մեծ Արարատը Հայաստանի ամէնէն բարձր լեռն
է, և նոյն իսկ Քոլոր աշխարհի ամէնէն բարձր լեռնե-
րէն մէկը:

Կ'ըսեն թէ Նոյ նահապետին տապանը այս լեռան
վրայ կանգ առած է ջրհեղեղէն ետքը:

Հին ատենները Հայերը կը կարծէին թէ կարելի
էր անոր գազաթը (2) ելլել, որովհետև Նոյի տապանի
կտորուանքը այնտեղ կը մնային, և Աստուծոյ կողմէ
արգիլուած էր անոնց մօտենալ:

Կը պատմուի թէ Յակոբ անուն եկեղեցական մը
փորձեց Մասիսէն վեր ելլել, և յաղթելով ճամբու
դժուարութեանց, բաւական բարձրացաւ: Գիշերը սա-
կայն քունը տարաւ, և երբ առտուն արթնցաւ, ինք-
զինքը գտաւ Մասիսի ստորտը (3). կրկին փորձեց վեր
ելլել, և միեւնոյն բանը պատահեցաւ:

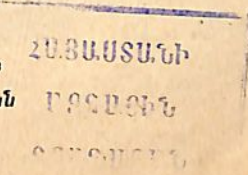
Սակայն վերջին ատեններս, Եւրոպացիք յաջողե-
ցան Արարատին գազաթը ելլել, ինչպէս ելած են բո-
լոր բարձր լեռներուն կատարը (4):

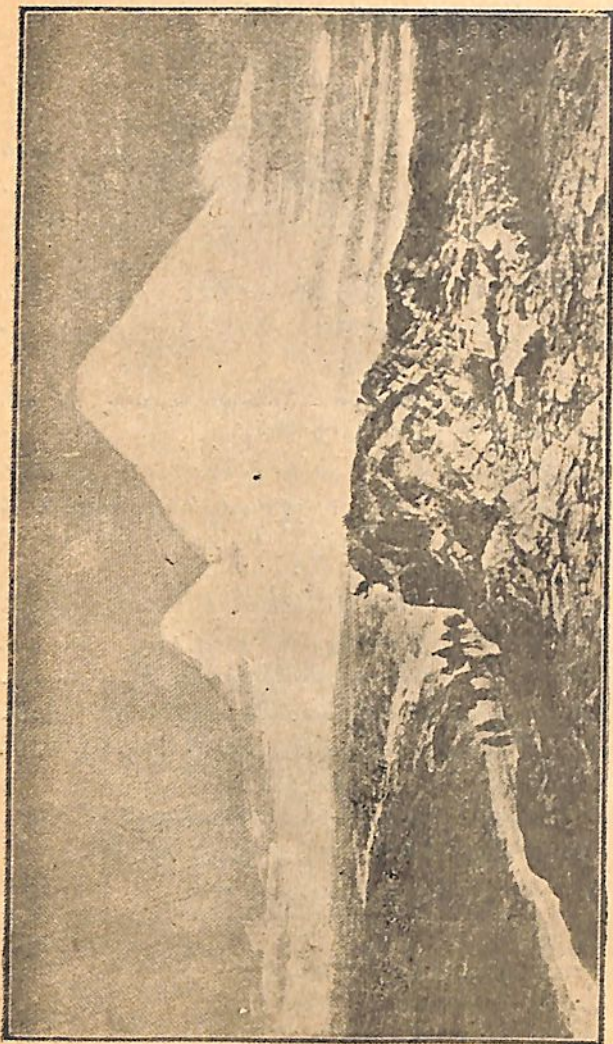
ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Զիւնապատ.— Ձիւնով ծածկուած:
- (2) Գազաթ.— Գլուխ:
- (3) Ստորտ.— Տակը:
- (4) Կատար.— Գլուխը:

510—Թանգարան Տարրական

411-95

Չ Պ Յ Դ Ի Ս Վ Ս Ս Ս Ս Ս

ՀԱՐՑՈՒՄԵՐ.— Այս պատկերին մէջ ի՞նչ կը տեսնէք. — Փ՞նչպէս են գագաթները.— Ի՞նչպէս կը կոչուին ատոնք.— Այդ վերան վրայ ի՞նչ գիտէք. — Ի՞նչ է Նոյի տապանը.— Ի՞նչ է քրհեղեղը.— Հայաստանի ամէնէն բարձր լեռը ո՞րն է.— Հին ատենները ի՞նչ կը կարծէին այդ լեռան մասին.— Արարատին գլուխը ելլել փորձողին ի՞նչ պատահեր էր.— Հիմա Արարատին Վատարը ելլողներ կա՞ն:

Յ. ԶԱՐԵՇԻՆ ԱՂՕԹԲԸ

Զարեհ փոքրիկ տղեկ մըն էր, հազիւ վեց տարեկան: Աստու մը, երբ անկողնէն ելաւ ու գնաց նախաճաշ ընելու, մայրը ըսաւ իրեն.

«Տղա՛ս, այսօր բան մը չունիմ քեզի տալու. ոչ հաց կայ, ոչ պանիր, ոչ հաւկիթ: Աղօթէ՛ Աստուծոյ որ ողորմի մեզի:»

Զարեհ անօթի դուրս ելաւ որ դպրոց երթայ: Սիրտը կը մարէր, և աչքերը արցունքով կը լեցուէին մտածելով որ իր պատիկ եղբայրը, Արշակ և մայրիկը անօթի կը մնային:

Բայց մօրը պատուէրը⁽¹⁾ չէր ժողցեր, և դպրոց երթալէ առաջ, եկեղեցի գնաց Աստուծոյ ողորմութիւնը խնդրելու:

Եկեղեցին մարդ չկար, և Զարեհ ծունկի դալով մկսաւ բարձր ձայնով աղօթել ու ըսել.

«Ո՛վ Աստուած, երկու եղբայր ենք, և մայր մը ունինք որ այրի⁽²⁾ է: Խեղճ մայրիկս շատ կ'աշխատի զմեզ կերակրելու համար, բայց երէկ գործ չէ գտեր, և ուտելիք բան մը չունինք: Ողորմէ՛ մեզի և քիչ մը ուտելիք ղրկէ՛, որպէս զի անօթի չմեռնինք:»

Երբ աղօթքը աւարտեցաւ⁽³⁾, Զարեհ աչքերը սըրբեց ու դպրոց գնաց :

Իրիկունը երբ տուն դարձաւ, սեղանը պատրաստուած էր, և մէջտեղը դրուած՝ աղուոր տապկած հաւ մը, խաշած հաւկիթներ, պանիր ու պտուղներ :

«Ո՛հ, գոչեց ուրախութեամբ ձեռքերը իրար զարնելով, Աստուած աղօթքս լսեր է: Մայրի՛կ, հրեշտա՞կ մը բերաւ ասոնք:»

—Ո՛հ, պատասխանեց մայրը, բայց Աստուած ձայնդ լսեց: Այս առտու եկեղեցին աղօթած ատենդ՝ դիմացի մեծ ապարանքին⁽⁴⁾ փիկինը պահարանին մէջ է եղեր: Լսեր է քու աղօթքդ, ու ետեւէդ դպրոց գալով հարցուցեր հասկցեր է քու ով ըլլալդ, և շատ մը ուտելիքներ դրկեր է մեզի:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Աստուած կ'ողորմի ամեն անոց որ իրեն կը դիմեն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Պատուէր.— Խրատ:
- (2) Մ.յր.ի.— Ամուսինը մեռած:
- (3) Աւարտեցաւ.— Վերջացաւ:
- (4) Ապարանք.— Մեծ եւ փառաւոր տուն:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Զարեհ երբ անկողնէն ելաւ, մայրը ի՞նչ ըսաւ իրեն.— Զարեհ ի՞նչ ըրաւ.— Ինչո՞ւ աչքերը արցունքով կը լեցուէին.— Զարեհ ինչո՞ւ եկեղեցի գնաց.— Ի՞նչ աղօթք ըրաւ.— Իրիկունը երբ տուն դարձաւ, ի՞նչ գտաւ սեղանին վրայ.— Այդ հաւը ո՞վ դրկեր էր:

9. ԱՂՕԹՔ ԸՐԷ՛

Աղօթք ըրէ՛, փոքրիկ աղջի՛կ,
Երբ արթննաս առտուն կանուխ,
Փւ իրիկունան մութը սաստիկ
Երբ տարածէ իր քօղը թուխ:

Անձիդ համար երբ աղօթես,
Աստուծմէ խելք ուզէ՛ միայն.
Որ ծնողքըդ սիրեն զքեզ,
Երբեք քեզմով դժբախտ չըլլան:

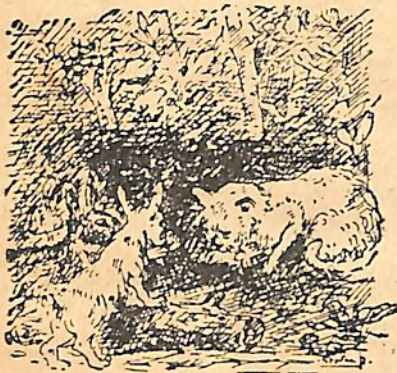
Աղօթք ըրէ՛ հիւանդներուն
Փւ որբ տղոց համար անզօր.
Աղօթքիդ մէջ միշտ խնդրէ՛ դուն
Որ հայրենիքդ ըլլայ հրօր:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Փոքրիկ աղջիկը ի՞նչ պէտք է ընէ.— Ի՞ր անձին համար ի՞նչ պէտք է ուզէ Աստուծմէ։ — Ինչո՞ւ համար պէտք է աղօթէ։— Ուրիշ ի՞նչ խնդրելու է աղօթքին մէջ։

10. ՓԻՍԻԿԸ ԵՒ ՃԱԳԱՐՆԵՐԸ

Փիսիկ աղբարը, օր մը, պտոյտի ելած էր գիւղին մօտերը, երբ պատի մը ծայրը ճագարնոց⁽¹⁾ մը նշմարեց ու ներս մտաւ։

Ճագարները, մեծ ու պզտիկ, սարսափահար⁽²⁾ ծակէ ծակ փախան, բայց մեր փիսիկը չյուսահատեցաւ, գնաց անկիւն մը խելօքիկ մը նստաւ. կարծես մէկուն կ'սպասէր։

Ճագարները տեսնելով որ կատուն երթալիք չունէր, իրենց կողմէ պատգամաւորներ⁽³⁾ զրկեցին հարցընելու համար թէ

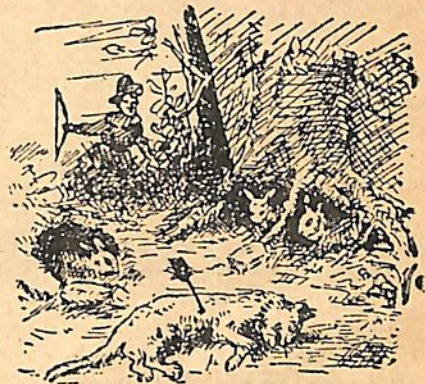
ի՞նչ ընելու եկած էր իրենց բնակարանը, և ի՞նչ կ'ուզէր։

Անուշ ձայնով մը պատասխանեց կատուն թէ եկած էր իրենց ազգին բարձրը ուսումնասիրելու⁽⁴⁾, թէ աշխարհի ամէն կողմը կը պտրտէր տեղեկանալու⁽⁵⁾ համար ամէն տեսակ անասուններու սովորութեանց։

Միամիտ պատգամաւորները հաւատացին անոր խօսքին, ու գացին իրենց եղբայրներուն իմացուցիչ

թէ այդ օտար հիւրը ճշմարիտ փիլիսոփայ⁽⁶⁾ մըն էր, ու սկսան գովել անոր համեստ կերպարանքը, փառասեր մուշտակը, անուշ աչքերը և ներդաշնակ ձայնը։

— Այս կենդանին, կ'ըսէին ճագարները, եկած է իմաստութիւն փրկող տրոնի. բոլոր մեծ քաղաքները ճամբորդած է եղեր, հիմայ Շիքակոյէն⁽⁷⁾ կու գայ ու Թրանսվաալ⁽⁸⁾ պիտի երթայ. ասանկ երեւելի⁽⁹⁾ գիտունէ մը մեզի վնաս չի կըրնար գալ։

Այս աղուոր խօսքերը մեծ ազդեցութիւն ըրին ժողովուրդին վրայ։

Միայն ձերուսի ճագար մը չկրցաւ համոզուիլ այդ ծանրաբարոյ փիլիսոփային խօսքերուն. բայց անոր խօսքը ո՞վ մտիկ կ'ընէր. բոլոր ճագարները իրար անցեր էին ու մեծ բազմութեամբ գացին ողջունել⁽¹⁰⁾ Փիսիկը. որ իսկոյն վրանին ցատքելով վեց եօթը հատը մէկէն խեղդեց։

Միւսները ծակերնին փախան սարսափած, ամհնաւորով իրենց անխորհուրդ⁽¹¹⁾ գործէն։

Այն ատեն մեր վարպետ կատուն անոնց որջին⁽¹²⁾ զրանը առջին եկաւ, անուշիկ ձայնով մը բացատրելով թէ շատ անօթի ըլլալուն այդ յանցանքը գործած էր, և թէ այսուհետեւ բնաւ ճագարի մը ձեռք չպիտի զրպցնէր. այս մասին յուստենական⁽¹³⁾ դաշինք⁽¹⁴⁾ կնքելու պատրաստ էր իրենց հետ։

Իսկոյն, ճագարները հետը խօսակցութեան սկսան, սակայն առանց անոր ճանկիրուն մօտենալու, և ժա-

մերով բանակցութիւնը շարունակեցին մինչեւ որ իրենց եղբայրներէն մէկը որջին ետեւի կողմէն դուրս ցատքելով, գնաց մօտերը գտնուող հովիւ մը կանչեց:

Հովիւը իր ազեղը ու նետը առաւ ու վազեց եկաւ ու կատուն տեսաւ, և նետ մը արձակելով գետինը փռեց զայն:

Կատուն վերջին շունչը տուած ատեն ըսաւ.

«Անգամ մը որ խաբես, ա՛լ մէկը չի հաւատար խօսքիդ:»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ստախօսը եթէ օր մը ճշմարիտ խօսք մը ըսէ, իրեն չեն հաւատար:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Ճագարնոց.** — ճագարներու բնակարան:
- (2) **Սարսափանար.** — Շատ վախցած:
- (3) **Պատգամաւորներ.** — Լուր տանող բերողներ:
- (4) **Բարեբը** ուսումնասիրել. — Հասկնալ թէ ի՞նչպէս [կ'ապրին]:
- (5) **Տեղեկանալ.** — Իմանալ:
- (6) **Փիլիսոփայ.** — Իմաստուն մարդ:
- (7) **Երիւկո.** — Ամերիկայի մէջ քաղաք մը:
- (8) **Թրանսվալ.** — Ափրիկէի մէջ անգլիական երկիր մը:
- (9) **Երեւելի.** — Ամէն կողմ ճանչցուած:
- (10) **Ողջունել.** — Բարեւել:
- (11) **Անխորհուրդ.** — Անմիտ:
- (12) **Ուրջ.** — Կենդանիներու բնակարան:
- (13) **Յաւիտեակական.** — Մինչեւ աշխարհի վերջը տեւող:
- (14) **Պաշտօն.** — Պայմանագիր:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Փիսիկ աղբարը ի՞նչ նշմարեց եւ ո՞ւր մտաւ. — ճագարները ի՞նչ ըրին. — Կատուն ի՞նչ ըրաւ. — ճագարները ո՞վ որկեցին փիսիկին եւ ի՞նչ հարցուցին. — Ի՞նչ պատասխանեց կատուն. — Պատգամաւորները ի՞նչ պատասխան բերին իրենց եղբայրներուն. — Ուրկէ՞ կուգայ եւ ո՞ւր կ'երթայ եղեր կատուն. — ճագարները հաւատացի՞ն այս խօսքերուն. — Երբ ճագար մը ի՞նչ կարծիք յայտնեց. — Երբ ճագարները գացին ողջունել փիսիկը, անիկա ի՞նչ ըրաւ. — Երբ ճագարները փախան, ի՞նչ ըսաւ. — Այս անգամ ճագարները հաւատացի՞ն անոր խօսքին. — Ինչո՞ւ չհաւատացին:

11. ԳՈՂՑՈՒԱԾ ՁԻՆ

Գիշեր մը, ագարակապանի(1) մը ձին գողցուեցաւ չոր ախոռին մէջէն: Մշակութեան եղանակն(2) էր, և խեղճ մարդը անհրաժեշտ(3) պէտք ունենալով ձիու մը, հարկադրուեցաւ(4) ուրիշ մը գնել:

Սակայն վաճառանոց(5) հասաւ չհասաւ, տեսաւ որ իր ձին այնտեղ կապուած էր: Անմիջապէս քովը մօտեցաւ, սանձէն(6) բռնեց, ու պահանջեց զայն ծախու հանողէն որ ետ տայ իր ձին:

— Խելքի՞դ եկեր է, մա՛րդ Աստուծոյ պատասխանեց ձիավաճառը, այս ձին ես անցեալ տարի գնած եմ, և տարիէ մը ի վեր քովս է. կարելի է քուկիւնիդ կը նմանի, բայց անիկա չէ:

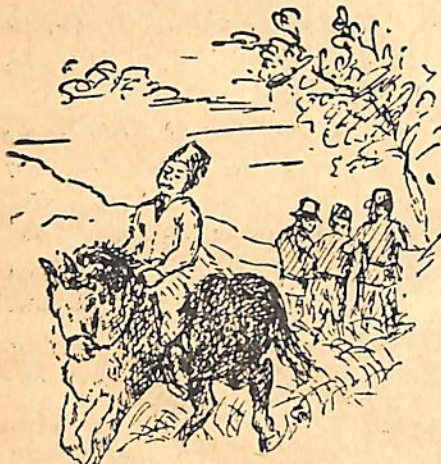
— Է՛հ, շատ աղէկ, պոռաց ագարակապանը, իսկոյն ձեռքերովը ձիուն երկու աչքերը գոցելով, քանի որ քուկդ է, ըսէ՛ նայիմ, ո՞ր աչքը կոյր է:

Գողը որ մանրամասնաբար(7) քննած չէր ձին, վայրկեան մը շուարեցաւ(8) սակայն յետոյ ինքզինքին գալով, ըստ բախտի(9) պատասխանեց.

— Ձախ աչքը կոյր է:

— Գը սխալիտ, գոչեց զիւղացին, ձախ աչքը բան մը չունի:

— Այո՛, այո՛, աջ աչքը պիտի ըսէի, պատասխանեց աւազակը .

— Հիմա յայտնի է թէ, ըսաւ ազարակապանը իբր շուրջը գտն ու ողբազմութեան, այս մարդը աւազակ⁽¹⁰⁾ մը և ստախօս մըն է : Նայեցէ՛ք այս ձին միականի ⁽¹¹⁾ չէ, երկու աչքերն ալ ողջ են . բայց ես դիտմամբ ըսի զինքը փորձելու համար :

Բոլոր ներկայ գտնուողները ծափահարեցին :

Յետոյ, երբ սասիկանները⁽¹²⁾ գողը բռնեցին, ազարակապանը ուրախ զուարթ իր ձիուն վրայ հեծնելով, իր գիւղին ճամբան բռնեց :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Սուս խօսողը և խարդախութիւն ընողը միշտ կը խայտառակուի :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ազարակապան. — Ազարակ բանեցնող :
- (2) Մշակութեան եղանակ. — Հողը փորելու և ցորեն ցանելու ժամանակ :
- (3) Անհրաժեշտ. — Անպատճառ :
- (4) Հարկադրուեցաւ. — Ուզէ չուզէ պէտք եղան :
- (5) Վանառանոց. — Շուկայ :
- (6) Սանձ. — Ձիուն վիզէն անցած շուանը :
- (7) Մանրամասնաբար. — Մէկիկ մէկիկ :
- (8) Շուտեցաւ. — Ինչ ըսելիքը չգիտցաւ :
- (9) Հստ քախախ. — Բերնին եկածը :

- (10) Աւազակ. — Գող :
- (11) Միականի. — Մէկ աչք ունեցող :
- (12) Ոստիկան. — Գողերը, չարագործները բռնող պաշտօնեայ (բալիս) :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Գիշեր մը ի՞նչ պատահեցաւ ազարակին մէջ . — Ազարակապանը ի՞նչ ընել հարկադրուեցաւ . — Վաճառանոցին մէջ ի՞նչ տեսաւ . — Ի՞նչ ըրաւ երբ իր ձին տեսաւ . — Միւս մարդը ի՞նչ պատասխանեց . — Այն ատեն ի՞նչ ըրաւ ազարակապանը . — Գողը ի՞նչ ըսաւ . — Ինչպէ՞ս յայտնի եղաւ անոր գող ըլլալը . — Ձիուն ո՞ր աչքը կոյր էր :

12. Ա Ղ Ո Ւ Ո Ր Դ Ա Ս Մ Ը

Խեղճ հովուուհի մը իշուկներ առած, Դաշտերուն մէջէն կ'երթար յամբընթաց⁽¹⁾,

Երբ իր դէմն ելան անառակ մանչեր ,
 Գիւղին դպրոցէն նոր արձակուած գեռ ,
 Որոնց կը պակսէր նիւթ մը խնդալիք :
 — Բարի՛ լոյս, ըսաւ, էշերու մայրի՛կ ,
 Մէկն որ ամէնէն խենդուկն էր խուսմբին :
 — Զաւակնե՛րս , յարեց իսկոյն հովուուէին ,
 Աստուծո՛ւ բարին :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ծաղրողը միշտ կը ծաղրուի :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Յամբընքաց.** — Կամաց կամաց բաշխով :

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Հովուուհին ի՞նչ կ'ընէր. — Իր դէմը ո՞վ ե-
 լաւ. — Այդ մանչերուն ի՞նչ կը պակսէր. — Անոնցմէ ամէնէն խեն-
 դուկը ի՞նչ ըսաւ հովուուհին. — Հովուուհին ի՞նչ պատասխանեց .
 — Ի՞նչ հասկցանք այտ ոտանաւորէն :

13. ԱՆԻՐԱՒ ԳԱՆԳԱՏ

Վաճառական մը տօնավաճառէն⁽¹⁾ տուն կը դառ-
 նար : Զիւռն կռնակին վրայ պայուսակ⁽²⁾ մը դրեր էր ,
 որուն մէջ շատ դրամ կար :

Սաստիկ անձրեւ կու գար, և խեղճ մարդը մինչև
 սկիորները թրջուեր էր : Ուստի կրած նեղութնէն
 դժգոհ՝ կը գանգատէր⁽³⁾ Աստուծոյ դէմ :

Ճամբան՝ հարկ եղաւ խիտ անտառէ⁽⁴⁾ մը անցնիլ :
 Հազիւ քիչ մը առաջ գացեր էր, երբ սարսափելով տե-
 սաւ որ գող մը ծառի մը ետին կեցեր՝ հրացանը ձեռքը
 նշան կ'առնէր իրեն : Բայց հրացանը կրակ չառաւ, և

վաճառականին կեանքը ազատեցաւ, որովհետև գողին
 վառօդը անձրեւէն թրջուեր էր :

Այն առեն վաճառականը հասկցաւ թէ որքան ա-
 նիրաւ⁽⁵⁾ էր Աստուծոյ դէմ գանգատելուն :

Եթէ անձրեւ չգար, մարդը մեռած պիտի ըլլար, և
 իր տղաքը իզուր⁽⁶⁾ պիտի սպասէին իր դարձին, բայց
 Աստուած որ բարի է, այդ անձրեւը զրկեր էր անոր
 թէ՛ կեանքը, թէ՛ դրամը ազատելու համար :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Երբեք մի՛ գանգատիր Աստուծոյ
 դիմ, որովհետև ինչ որ կ'ընես բարի է :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Տօնավաճառ.** — Տեղ մը որ առեւտուրով զբաղողներ
 որոշեալ օր մը իրենց վաճառքը կը բերեն ծախելու
 (բազար) :

(2) **Պայուսակ.** — Դպրոցականի կամ ծամբորդի պարկ (չափքա) :

(3) **Կը գանգատէր.** — Դժգոհութիւն կը յայտնէր :

(4) **Խիտ անտառ.** — Շատ ծառերով անտառ (սրխ) :

(5) **Անիրաւ.** — Իրաւունք չունեցող :

(6) **Իզուր.** — Պարսպ տեղը :

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Վաճառականը ո՛ւրկէ կը դառնար եւ հետը
 ի՞նչ ունէր. — Ինչո՞ւ կը գանգատէր Աստուծոյ դէմ. — Անտառէն
 անցած ատենը ի՞նչ տեսաւ. — Ի՞նչպէս կրցաւ մահուընէ ազա-
 տիլ. — Եթէ անձրեւ չգար, ի՞նչ պիտի ըլլար. — Աստուած ինչո՞ւ
 զրկեր էր անձրեւը :

14. ՓՈՒԱԴԱՐՉ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Երկու փոքրիկ մուկեր իրենց ծակէն դուրս ելան
 ուտելիք գտնելու համար :

Մէկուն անունը ձղիկ էր, միւսինը՝ Պղիկ :

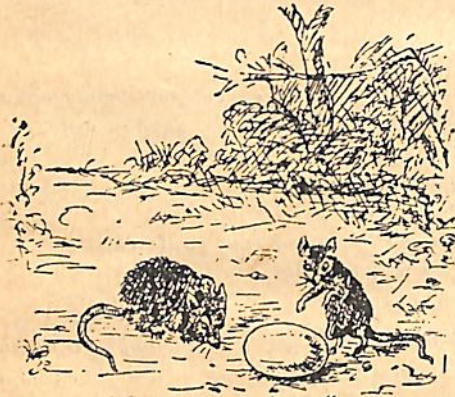
Ասդին անդին պտըտելէ ետքը, մացառի(1) մը մէջ հաւկիթ մը գտան զոր հաւ մը նոր ամեր էր:

— Աս ի՞նչ աղուոր ուտելիք է, ըսաւ ձգիկ ուրախութենէն հաւկիթին շուրջը ցատքուտելով:

— Կեցիր նայինք մեզի պիտի մնա՞յ, ըսաւ միւսը, ընկերոջը ցոյց տալով աղուէսը որ հեռուն, անտառին եզերքը կայներ էր:

— Փախչի՞նք, պոռաց ձգիկ, վախէն դողալով. մեր կողմը կուգայ կոր:

Իրաւ, աղուէս աղբարն ալ ուտելիք փնտռելու ելեր էր, բայց մեր մուկիկները չէր տեսեր տակաւին:

— Հաւկիթնիս անո՞ր պիտի թողունք, գոչեց Պղիկ: Չէ՛, ես անօթի եմ. պէտք է որ հետեւնիս տանինք:

Աղէկ. բայց ի՞նչպէս պիտի տանէին: Ասիկա դժուար գործ էր: Մուկերը վազելու համար իրենց չորս տոտիկներուն պէտք ունէին, և հաւկիթը իրենց տոտիկներուն մէջ առնելով չէին կրնար քալել: Հաւկիթը պոչ կամ ծայր չունէր որ բերանին առնէին ու ետեւէն քաշէին: Չէին կրնար գլտորել(2), որովհետեւ հաւկիթը ճամբան կը կտորէր: Ի՞նչ ընէին: Աղուէսը սկսեր էր իրենց կողմը գալ:

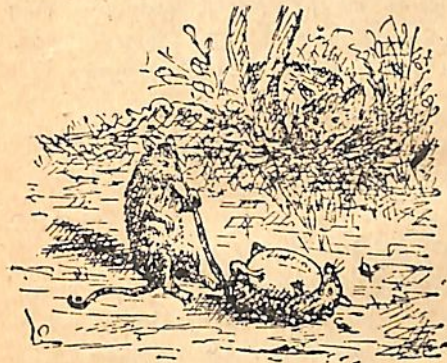
— Սըտեղը կոնակի վրայ պառկէ՛, ըսաւ Պղիկ իր ընկերոջը, և չորս տոտիկներուէ մէջ հաւկիթը աղէկ մը

բռնէ՛ փորիդ վրայ. ես ալ քու պոչէդ խամնելով, գրեզ կը քաշեմ մեր ծակը կը տանիմ:

— Այո՛, այո՛, աղէկ ըսիր: Բայց պոչս քաշած ատենդ շատ չցաւցնե՛ս:

— Ո՛չ, մի՛ վախնար, ուժով չեմ խամներ: Շուտ ընե՛նք, հիմա աղուէսը կու գայ:

Ձգիկը կոնակի վրայ պառկեցաւ, և Պղիկը հաւկիթը

անոր չորս տոտիկներուն մէջ տեղը դրաւ: Յետոյ, անոր պոչը իր ցուռկին(3) մէջ առաւ ու սկսաւ քաշել:

Իբրին գործ մը չէր ասիկա: Ծամբուն վրայ քարեր կային, և կը վախնար որ

ընկերոջը ոսկորները կը ցաւին, մորթը կը պատռտի: Յետոյ, շատ շուտ չէր կրնար երթալ, որովհետեւ ստիպուած էր ետ ետ քալելու:

Բայց վերջապէս երկու մուկիկները ողջ առողջ իրենց տեղը հասան, և շուտ մը հաւկիթով մէկտեղ ներս մտան ու հանգիստ սրտով կերան:

Աղուէսը զանոնք աչքէն կորսնցնելով, ետ դարձաւ: Այսպէս երկու փոքրիկ կենդանիները դիրար սիրելուն և իրարու օգնելուն համար, կրցան ամէնէն խորամանկ(4) կենդանիին ձեռքէն ազատիլ:

Եթէ իրարու հետ չհամաձայնէին, իրարու հետ կռուէին, ի՞նչ պիտի ըլլար:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Պեսf k միշտ իրարու օգնել:

ՔԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Մացառ.— Փշոտ ձիւղեր:
- (2) Պլսօրեկ.— Ինք իր վրայ դարձնելով քալեցնել:
- (3) Տուռկ.— Կենդանիներու բերանը:
- (4) Խորամանկ.— Վարպետորդի:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Մուկերը ինչո՞ւ դուրս ելան իրենց ծակէն.— Ի՞նչ գտան.— Երբ հաւկիթը պիտի ուտէին ո՞վ տեսան.— ձգիկը ի՞նչ ըսաւ.— Պղիկը ի՞նչ միջոց գտաւ հաւկիթը փախցնելու.— ձգիկը ի՞նչպէս պառկեցաւ, եւ հաւկիթը ի՞նչպէս բռնեց.— Պղիկը ինչո՞ւ կամաց կը քաշէր ձգիկին պոչէն.— Մուկիկները ինչո՞ւ յաջողեցան.— Եթէ իրարու հետ կռուէին, ի՞նչ պիտի ըլլար:

15. ՈՐԹԸ ԵՒ ԿՆՁՆԻՆ

«Աւա՛ղ. խեչակս⁽¹⁾ իմ կոտորեցաւ մրրիկէն.
Տաք արեւուն կայծերը զիս կը մրկեն⁽²⁾.
Կ'ըսէր որթ⁽³⁾ մը գետին ինկած յուսահատ,
Ու կը թափէր արցունք շատ:

Հոն կնձնի⁽⁴⁾ մը կը բարձրանար յաղթ⁽⁵⁾ ու սէք⁽⁶⁾,
Որ յուզուելով արցունքներէն որթին հէք⁽⁷⁾,
Անոր վերայ ձրգեց թեւերն իր գըթած,
Եւ մրմնջեց ձայնով ցած:

— Եկո՛ւր, ըլլա՛մ քեզի նեցուկ⁽⁸⁾, ապաւէն⁽⁹⁾.
Պատսպարեմ ըզքեզ տաքէն ու հովէն:
Անբեր⁽¹⁰⁾, ամուռ⁽¹¹⁾ և անօգուտ ծառ մ'եմ ես.
Գէթ օգտակար ըլլամ քեզ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Միշտ պիտի ե գորաւորը սկարինճ
օգնէ, ունեցողը չունեցողին սայ:

- (1) Խեչակ.— Փայտ մը որ տունկերը վեր բռնելու կը ծառայէ:
- (2) Եր մրկեն.— Այրելու չափ կը տաքցնեն:
- (3) Որթ.— Խաղողի տունկ:
- (4) Կնձնի.— Ծառ մը (զարա աղան):
- (5) Յաղթ.— Մեծ եւ զօրաւոր:
- (6) Սէք.— Հպարտ:
- (7) Հէք.— Խեղճ:
- (8) Նեցուկ.— Կռններու տեղ:
- (9) Ապաւէն.— Պաշտպան:
- (10) Անբեր.— Պտուղ չտուող:
- (11) Ամուռ.— Պտուղ չտուող:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Որթը ի՞նչ կ'ըսէր եւ ի՞նչ կ'ընէր.— Կընձ-
նին ի՞նչ ըրաւ անոր.— Ի՞նչ ըսաւ անոր:

16. ՔԱԶԱՍԻՐՏ ՈՒԼԻԿԸ

Մեծ մայրաքաղաքներու մէջ կը գտնուի ընդար-
ձակ պարտէզ մը, որուն մէջ աշխարհիս չորս կողմե-
րէն տեսակ տեսակ ծաղիկներ, բոյսեր և կենդանիներ
կը հաւաքեն ու կը խնամեն: Այս պարտէզին Բուսա-
բանական անունը կուտան և անոր մուտքը ազատ
է⁽¹⁾:

Բարիզի Բուսաբանական պարտէզին մէջ շատ խո-
շոր պօս⁽²⁾ մը կար, որուն ամէն առտու ուլիկ մը կը
տանէին որ ողջ ողջ ուտէ:

Սովորաբար, խեղճ ուլիկը այդ զարհուրելի⁽³⁾ օձը
տեսնելով, այնքան կը վախնար, որ կ'երթար վանդա-
կին մէկ անկիւնը կը կծկտէր, և առանց զիմադրելու,
կը թողուր որ գազանը զինքը ուտէ:

Անցեալները, սեփ սև ուլիկ մը տարին, բայց անի-

կա միւսներուն պէս հանդարտ չկեցաւ. սկսաւ կոտորչ-
ներովը⁽¹⁾ և ոտքերովը հարուածներ տալ օձին գլխուն:

Պիտի մտածէք անշուշտ թէ խենդութիւն էր ասի-
կա, քանի որ պօսան այնչափ մեծ, այնչափ ուժով էր,
որ վերջը վերջը պիտի ուտէր խեղճ փոքրիկ կենդանին:
Բայց այնչափ թալթլեցաւ սև ուլիկը, այնչափ
քաջութեամբ կռուեցաւ, որ պարտէզին պահապաննե-
րէն մէկը ըսաւ.

— Այս կենդանին կատղեր է, մեր պօսային տէքը
պիտի հանէ, առնենք տանի՛նք, թո՛ղ հանդարտի.
վաղը նորէն կը բերենք:

Եւ ուլիկը դուրս հանեցին վանդակէն, ու անոր
տեղ ուրիշ մը բերին զոր օձը կերաւ:

Հետեւեալ օրը սև ուլիկը նորէն առջի օրուան պէս
ըրաւ, ոտքերովը, կոտորչներովը սկսաւ ուժգին հար-
ուածներ տալ օձին:

Այդ միջոցին Բուսարանական պարտէզին տնօրէնը
հոնկէ կ'անցնէր. հարցուց փնտուեց, ու սև ուլիկին քա-
ջասրտութիւնը⁽²⁾ այնքան իր սիրտը շարժեց, որ վար-
ձատրելու համար զայն, հրաման ըրաւ որ դուրս հա-
նեն վանդակէն: Այսպէս մեռնելէ աղատեցաւ փոքրիկ
սև ուլիկը որ հակառակ իր տկարութեան, համարձա-
կեր էր ինքզինքը պաշտպանել ահարկու⁽³⁾ օձին դէմ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Բաջուրեաւոք եւ յարսեւուրեաւոք
առեկնէն սկստը կրնայ յաղթել ամեկնէն գորաւորին:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Մուսքը ազաս.— Այսպէս կը կոչուի տեղ մը ուր կրնաս
մտնել առանց դրամ վճարելու:

(2) Պօս.— Խոշոր օձ մըն է որ Ամսրիկայի մէջ կը գտնուի.
մինչեւ 6 մեթր երկայն պօսաներ տեսնուած են. թունաւոր
է, եւ իրմէ ազտիկ կենդանիներ ու միջատներ կ'ուտէ:

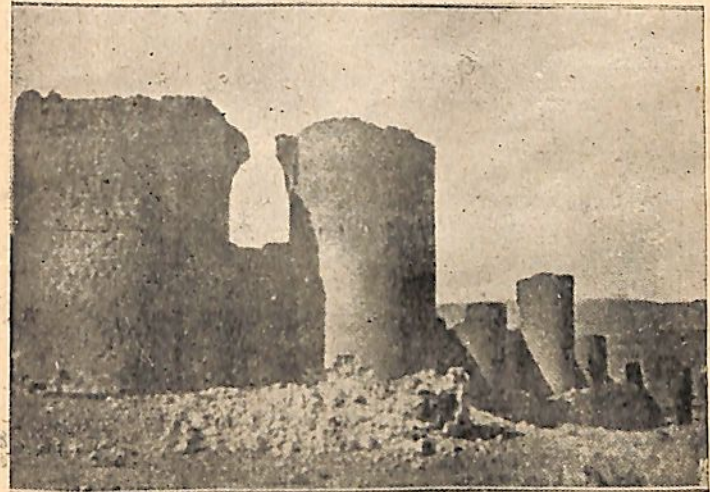
(3) Ջարհուրեղի.— Շատ վախնալիք:

(4) Կոտու.— Եղջիւր (պուլնուզ):

(5) Քաջասուրբիւն.— Բանէ մը չվախնալ:

(6) Ահարկու.— Շատ վախնալիք:

— Ի՞նչ է բուսարանական պարտէզ մը.— Ո՞ւր
կը գտնուի.— Բարիգի բուսարանական պարտէզին մէջ ի՞նչ կար-
— Ի՞նչ կ'ուտէր այդ մօժ օձը ամէն առտու.— Ուլիկը ի՞նչ կ'ընէր
երբ պօսան տեսնէր.— Անցեալները երբ սեւ ուլիկը տարին, ի՞նչ
ըրաւ անիկա.— Երբ պահապանը սեւ ուլիկին քաջութիւնը տե-
սաւ, ի՞նչ ըրաւ.— Հետեւեալ օրը երբ սեւ ուլիկը նորէն տա-
րին, ի՞նչ ըրաւ.— Այն ատեն ի՞նչ պատահեցաւ:

ԱՆԻԻ ՊԱՐԻՍՊՆԵՐԸ

17. ԱՆԻԻ ԱԻԵՐԱԿՆԵՐԸ

Հայաստանի հին քաղաքներուն մէջ, ամէնէն նը-
շան սուրբն է Անի, որուն աւերակները դեռ կ'երեւան:

Այս քաղաքը մեր Բագրատունի թագաւորներուն կողմէ շէնցած և մայրաքաղաք⁽¹⁾ եղած էր :

Կ'ըսեն թէ հաղարումէկ հատ եկեղեցի կար Անիի մէջ : Քաղաքը բարձր և ամուր պարիսպներով⁽²⁾ շէր-շապատուած էր :

Պարիսպներէն ներս, քաղաքին մէջ կեցած էր Մայր Եկեղեցին⁽³⁾ որ հազար տարի առաջ հիմնուած է :

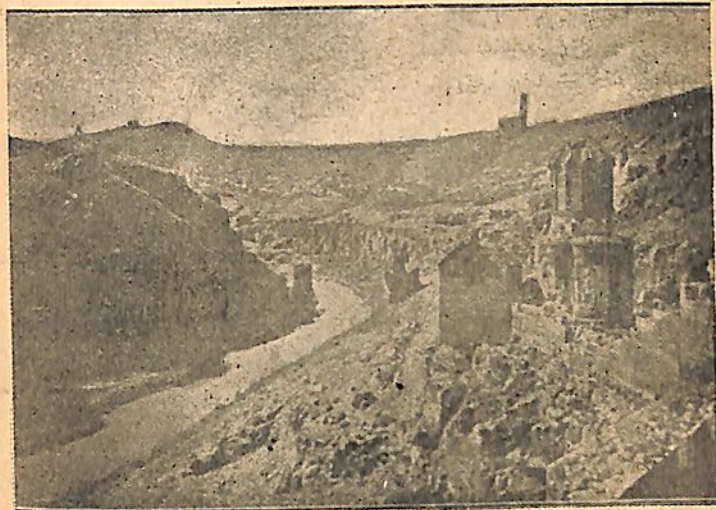

ԱՆԻԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Սմբատ թագաւորէն : Այս եկեղեցին շինած է Տրդատ անունով նշանաւոր հայ ճարտարագետ⁽⁴⁾ մը , որ նորոգած է նաև Ժ. դարուն մէջ⁽⁵⁾ Կ. Պոլսոյ Այա Սոփիա եկեղեցին :

Անիի Մայր եկեղեցիին մէջի մասը շինուած է սրբատաշ⁽⁶⁾ քարերով : Հսկայ⁽⁶⁾ սիւններու վրայ չորս կամարներ⁽⁷⁾ կ'երեւան այնքան լայն, որ մէջերնէն կըր-նայ մարդ անցնիլ :

Կէս փլած շէնքերուն մէջ կ'երեւայ նաև, ուրիշ եկեղեցիներէ զատ, Բագրատունի թագաւորներուն պա-լատը որ եռայարկ⁽⁸⁾ շէնք մըն է : Հին ատենները շէն-քերը ընդհանրապէս միայարկ էին , և շատ հազուա-գիւտ էր տեսնիլ մէկ յարկէ աւելի ունեցող շէնքեր :

ԱՆՈՒՐԵԱՆ ԴՆՏԸ

Այս պալատէն կ'երեւայ գեղեցիկ տեսարան մը , Մաղկոցաձորը՝ որուն մէջէն Ալաճա գետակը օձի պէս սողոսկելով, կ'երթայ կը թափի Ախուրեան գետին մէջ :

ՔԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Մայրաքաղաք.— Այն քաղաքը ուր թագաւորը կը բնակի :
- (2) Պարիսպ.— Բարձր եւ հաստ պատեր :
- (3) Մայր եկեղեցի.— Ամէնէն մեծ եւ փառաւոր եկեղեցին :
- (4) Ճարտարագետ.— Ան որ շէնքեր շինելու արուեստը ունի :
- (5) Սրբատաշ.— Մարմուտ տաշուած :

- (6) Հսկայ.— Շատ մեծ եւ բարձր
- (7) Կամար.— Կէս բոլորակի ձեւով զարդեր
- (8) Եռայարկ.— Երեք յարկով

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Հայաստանի հին քաղաքներուն ամէնէն նըշանաւորը ո՞րն է.— Ո՞վ էր այս քաղաքը շէնցնողը եւ մայրաքաղաք ընողը.— Քանի՞ հատ եկեղեցի կա՞ր, կ'ըսեն, Անիի մէջ.— Պարիսպի մէջ մայր եկեղեցին քանի՞ տարի առաջ շինուած է.— Ո՞վ շինած է.— Ուրիշ ի՞նչ շէնք կ'երեւայ աւերակներուն մէջ.— Այդ պալատէն ի՞նչ կը տեսնուի

18. Հ Ա Յ Տ Ղ Ա Յ

Ո՞վ հայ տըղայ, քա՛ջ տըղայ,
Թոռնիկն ես քա՛ջ Վարդանայ⁽¹⁾,
Պարկեշտ մարդ մը եղի՛ր դուն.
Ազգըդ քեզմով պարծենայ:

Ո՞վ հայ տըղայ, քա՛ջ տըղայ,
Թոռնիկն ես մեծ Վարդանայ.
Մեծ գիտուն մը եղի՛ր դուն.
Հայրենիքիդ ոահվիրայ⁽²⁾:

Ո՞վ հայ տըղայ, քա՛ջ տըղայ
Թոռնիկն ես վեհ Վարդանայ.
Մեծ առաքեալ⁽³⁾ մ'եղի՛ր դուն,
Ազգիդ հոգին բարձրանայ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Հայ տղայ մը պիտի է իր քաջ նախահայրերուն օրինակին հետեւի, եւ ջանայ օգտակար ըլլալ իր հայրենիքին:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Քաջ Վարդան.— Հայ զօրավար որ քրիստոնէական կրօնքին համար Պարսիկներուն հետ պատերազմեցաւ
- (2) Ռահվիրայ.— Առաջնորդ
- (3) Առաքեալ.— Աստուծոյ կողմէ դրկուած:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Քաջ Վարդան ձեր ի՞նչն է.— Դուք անոր ի՞նչն էք.— Քաջ Վարդանայ թող ինչպէ՞ս ըլլալու է.— Իր հայրենիքին համար ի՞նչ ըլլալու է.— Ինչո՞ւ առաքեալ պէտք է ըլլայ

19. ՎԱՐՍԱԿԻ ՀԱՏԻԿՆԵՐԸ

Մարկոս աղբար գործաւոր մըն էր որ սուրհանդակի⁽¹⁾ ձիերու ախոռի մը մօտ տնակ մը կը բնակէր:

Քիչ մը կառք վարել գիտնալուն՝ սուրհանդակապետը զայն քովը առաւ:

Քանի մը շաբաթ անցնելէ ետքը, ախոռին մանչերը իրեն համար ըսին թէ վարսակ⁽²⁾ կը գողնայ: Առջի իրիկունը, կունակը մեծ պարկ⁽³⁾ մը առած՝ գաղտուկ տուն մտնելը տեսեր էին:

Սուրհանդակապետը անմիջապէս Մարկոսի տունը գնաց եւ ամէն կողմ տչքէ անցուց, բայց հատ մը վարսակ չգտաւ:

Այն ատեն Մարկոս տէրօջը ըսաւ. «Ձեր իրաւունքն

է, տէ՛ր, որ գողը փնտռէք, բայց քանի որ իմ անմեղ ըլլալս հասկցաք, կը պահանջեմ որ զիս զրպարտողները⁽⁴⁾ պատժէք:»

Այս խօսքերը ըսած ատեն՝ անանկ մը զարկաւ սեղանին, որ ամբողջ սենեակը երերաց, և քանի մը վարսակի հատեր ինկան սեղանին վրայ:

Մարկոս իր գողցած վարսակը այդ սենեակին առաստաղին մէջ պահեր էր: Մուկ մըն ալ գացեր ծակ մը բացեր էր առաստաղին⁽⁵⁾ մէջ, և վարսակի հատիկները այդ ծակէն վար կ'իջնային:

Մարկոսին թեւերէն կապելով բանա տարին զինքը, ուր մնաց երկար ատեն:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.—Երբեք յանցանք մը գաղտնի չի մնար: Գաղտնի յանցանք գործողները օր մը խայտառակ կ'ըլլան:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Սուրհանդակ.— Նամակ բերող տանող:
- (2) Վարսակ.— Տեսակ մը բոյս, զոր ձիերը կ'ուտեն (եռլաճ):
- (3) Պարկ.— Մեծ տոպրակ (չուվալ):
- (4) Զրպարտող.— Մէկուն վրայ սուտ յանցանք ձգող:
- (5) Առաստաղ.— Ձեղուն:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ էր Մարկոս աղբար.— Սուրհանդակապետը ինչո՞ւ քովը առաւ զայն.— Ախտոին մանչերը ի՞նչ ըսին իրեն համար.— Սուրհանդակապետը ի՞նչ ըրաւ.— Վարսակ զրտա՞ւ.— Այն ատեն Մարկոս ի՞նչ ըսաւ տէրոջը.— Այդ խօսքերը ըսած ատեն երբ ձեռքը սեղանին զարկաւ, ի՞նչ պատահեցաւ.— Մարկոս ո՞ր պահեր էր իր գողցած վարսակը.— Մուկը ի՞նչ ըրեր էր.— Ի՞նչ ըրին Մարկոսին.

20. Թ Ո Ւ Ղ Թ Ը

Հարմա դժուար դաս մը ունի գրելիք:

Ուսուցիչը իրեն պատուիրած էր թերթ մը թուղթ առնել, աղէկ մը դիտել և ըսել թէ ի՞նչ կը տեսնէ:

—Ա՛, կ'ըսէ Հարմա, այս թուղթը ճերմակ է. ուրիշ բան չեմ գիտեր որ ըսեմ. դուն բան մը գիտե՞ս, բուրի՛կ, կը հարցնէ Հերմինէին:

—Կրնաս ըսել թէ այդ թուղթին թերթը բարակ է, կը պատասխանէ բոյրը:

—Ատկէ ի՞նչ կ'ելլէ, կը յարէ⁽¹⁾ Հարմա, տեսնելով որ գործը պիտի երկարի:

—Ատկէ ան կ'ելլէ որ, հաստ թուղթեր ալ կը գտնուին. նայէ՛ սա բառգիրքիդ վրայի կողքը⁽²⁾ որքան հաստ է:

—Աղէկ, ատ ալ գրենք, ուրիշ բան գիտե՞ս:

—Նայէ՛, ի՞նչ է պատճառը որ բառգիրքիդ բարակ էջերը այնքան դիւրաւ կը դառնան առանց ծալլուելու: —Ի՞նչ գիտնամ:

—Որովհետեւ թուղթը ճկուն⁽³⁾ և դիմացկուն է:

—Դիմացկուն ըսի՞ր. կեցի՛ր որ ցուցնեմ քեզի թէ որչափ դիմացկուն է, գոչեց Հարմա և թերթը պատռեց, բայց Հերմինէ պատռած թերթը առաւ և ուշադրութեամբ վրան նայեցաւ:

—Նայէ՛, ըսաւ պահիկ մը ետքը, պատտուածքին ծայրը շատ շատ բարակ թելեր կ'երեւան, ի՞նչ են առոնք:

—Վա՛յ, իրաւ, գոչեց Հարմա որ սկսեք էր շահագրգռուիլ⁽⁴⁾. ասոնք այն քուրջերուն թելերը ըլլալու են որոնցմով թուղթը կը շինուի:

—Հաւանական⁽⁵⁾ է:

—Հիմակ ես քեզի հարցնեմ, ըսաւ Հարմա, նայիմ կրնա՞ս ինձի ըսել. ինչո՞ւ համար թուղթին վրայ գրելը դիւրին է և լաթին վրայ՝ դժուար:

Հերմինէ այնպէս կը ձեռացնէ թէ չի կրնար պատասխանել. Հարմա յաղթապանձ⁽⁶⁾ կ'ազաղակէ:

—Որովհետեւ թուղթը ողորկ⁽⁷⁾ է:

Եւ քիչ մը խորհելէ ետքը, հառաչանք մը արձակելով կը յարէ.

—Եւ շատ աժան է. այդ պատճառաւ շատ թուղթ մըտտել կուտան մեզի:

Այն ատեն Հարմա գրիչը ձեռք կ'առնէ և իր դասը կը գրէ.

«Սա թուղթին թերթը ճերմակ և ողորկ է: Նաև բարակ, ճկուն և դիմացկուն է: Թուղթը քուրջերէ կը շինուի և շատ աժան կը ծախուի:

Հարմա յետոյ պիտի սորվի թէ փայտէ և յարդէ ալ թուղթ կը շինուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Յարեց. — Աւելցուց.
- (2) Կողք. — Գիրքին վրայի կափարիչը:
- (3) Ճկուն. — Կակուղ:
- (4) Շահագրգռուիլ. — Բան մը հասկնալու փափաքիլ:
- (5) Հաւանական է. — Կարելի է.
- (6) Յաղթապանձ. — Յաղթողի ձեռով:
- (7) Ողորկ. — Վրան շիտակ:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Հարմային գրելիք դասը ի՞նչ էր. — Հարմա թուղթը դիտելով ի՞նչ կը տեսէ. — Քոյրը ի՞նչ կ'ըսէ. — Թուղթին ճկուն եւ դիմացկուն ըլլալը ինչէ՞ն կը հասկնայ Հերմինէ. — Հարմա երբ թուղթը կը պատռէ, ի՞նչ կը տեսնէ. — Ի՞նչ են այդ թելերը. — Հարմա ի՞նչ կը հարցնէ իր քրոջը. — Քոյրը կըրնա՞յ պատասխանել. — Ո՞վ կը գտնէ այդ հարցումին պատասխանը. — Ուրիշ ինչէ՞ կը շինուի թուղթը:

էջը
ային.
...

21. ԹԻԹԵՌՆԻԿԸ ԵՒ ԿԱԿԱՋԸ

Կակաջի⁽¹⁾ մը վրայ կարմիր՝ կը թառի⁽²⁾ թիթեռնիկ⁽³⁾ մը թեւիկներով իր քնքուշ⁽⁴⁾:

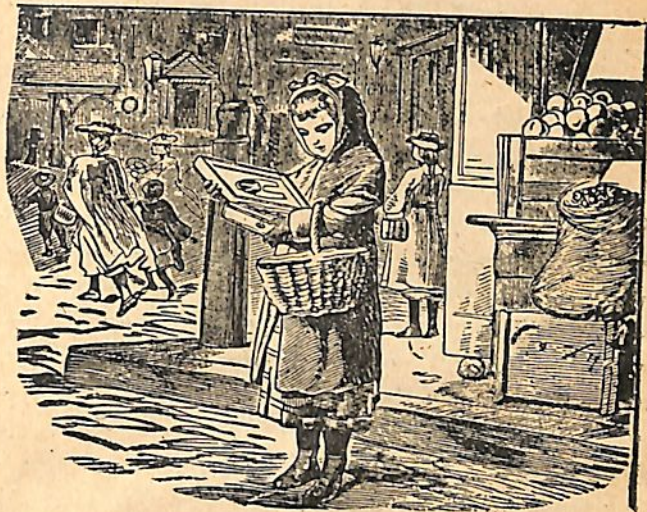
«Ուրկէ՞ առիր կ'ըսէ բուրումդ⁽⁵⁾ այդ անուշ
 Որ աղուորիկ շափրակներէդ⁽⁶⁾ կը թըռի»
 Կակաջն ըսաւ .— «Բախտն ինձի
 Վարդ մը տըւաւ զրրացի»
 Ազնիւ ու բարի ըլլալու համար
 Ընտրե՛նք ընկերներ միշտ քաղաքաւար»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Միշտ ջանա՛ք բարի տղոց հետ ընկե-
 րանալ, որպէս զի նոյնն ալ անոնց նմանիս :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Կակաջ .— Կարմիր ծաղիկ մը որ հոտ չունի (լալէ) :
- (2) Կը բառի .— Կը կենայ :
- (3) Թիթեռնիկ .— Գեղեցիկ թռչնորով թռչող միջատ մը (ֆէքէցէկ) :
- (4) Քնուց .— Փափուկ :
- (5) Բուրում .— Հոտ :
- (6) Ծափրակ .— Ծաղիկին թերթերը :

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Կակաջին վրայ ո՞վ կը թառի .— Ինչո՞ւ թի-
 թեռնիկը ծաղիկներուն վրայ կը թառի .— Ի՞նչ կ'ըսէ թիթեռնիկը
 սջին .— Կակաջը ի՞նչ պատասխան կուտայ .— Ազնիւ ու բա-
 ւալու համար ի՞նչ պէտք է ընել :

22. ԽՂՃՄՏԱՆՔԻ ԶԱՅՆԸ

Իրիկուն մը, զպրոցէն դարձին, փոքրիկ Արմինէն
 ճամբուն վրայէն խաւաքարտէ⁽¹⁾ տուփ մը գտաւ : Հե-
 տաքըրութեամբ⁽²⁾ բացաւ տեսնելու համար թէ մէջը
 ի՞նչ կար :

Այդ տուփին մէջ լեցուն աղուոր բաներ կային .
 գոյնզգոյն⁽³⁾ դերձաններ, ծրարներով ասեղներ, փայ-
 լուն մատնոցներ, ժանեակներ⁽⁴⁾ և կապոյտ, վարդա-
 գոյն ժապաւէններ⁽⁵⁾ կանգուններով :

Արմինէ շատ եռանդով այդ ամէնը աչքէ անցուց,
 յետոյ հառաչանք մը արձակեց, կարծես ըսել ուզելով .
 «Մե՛ղք որ այս բաները իմս չեն : Մայրիկս, որ աղքատ
 է, սա մատնոցները, դերձանները, ասեղները տարինե-

բով պիտի գործածէր, և ես ուզածիս չափ կապոյտ ու վարդազոյն ժապաւէններ պիտի կապէի մազերուս:»

Սակայն առանց բնաւ վարանելու⁽⁶⁾, աղջնակը տուփը թեւին տակ առաւ, և դպրոցին ճամբան բըռնեց, ուրկէ արդէն շատ հեռացեր էր:

«Տիկի՛ն, ըսաւ իր վարժուհիին, տեսէ՛ք սա տուփը գտայ փողոցէն. աղուոր բաներով լեցուն է. անմիջապէս ձեզի բերի, որպէս զի զայն կորսնցնողին տաք, եթէ գայ ուզէ:— Ետտ աղէկ ըսաւ վարժուհին, համբուրելով Արմինէն յայտնելու համար անոր իր գոհունակութիւնը: Ըսէ՛ նայիմ, աղջի՛կս, ո՞վ քեզի խրատ տուաւ որ այս տուփը քովդ չպահես:— Սա տեղէս եւ կող ձայն մը, պատասխանեց Արմինէն ձեռքը սրտին վրայ դնելով, այն ձայնը որուն վրայ կը խօսիք մեզի շատ անգամ: Երբ տուփը գտայ, այդ ձայնը կը կըրկենէր ինձի. «Յիշէ՛ յիշէ՛», և մտիկ ըրի իրեն:»

Երկու օր ետքը, տուփը տէրոջը արուեցաւ. փոքրիկ կառքով մը գիւղէ գիւղ պտըտող փերեզակ⁽⁷⁾ մը կորսնցուցեր էր զայն: Այդ մարդը ուզեց վեհանձնօրէն⁽⁸⁾ վարձատրել⁽⁹⁾ Արմինէն իր ուղղամտութեան համար, բայց փոքրիկ աղջիկը տասը փարանոց գրել մը միայն ընդունեցաւ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ .— Ուղղակի մտադը միշտ կը վարձատրուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Խաւաքար.— Ետտ հաստ եւ կարծր թուղթ (մուխավա):
- (2) Հեռաբերութեամբ.— Ամէն բան հասկնալու փափաքով:
- (3) Պոյնզգոյն.— Տարբեր գոյնով:

- (4) Փանեակ.— Դերձանով կամ մետաքսով շինուած ծակ ծակ հիւսուածք (սանթէլ):
- (5) Ժապաւէն.— Մետաքէ շերտ (forsetլա):
- (6) Վարանելու.— Տարակուսելու:
- (7) Փերեզակ.— Մանրավաճառ:
- (8) Վեհանձնութեամբ.— Առատութեամբ:
- (9) Վարձատրել.— Փոխարինութիւն ընել:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Արմինէն ի՞նչ գտաւ ծամբուն վրայէն.— Ինչո՞ւ բացաւ տուփը.— Ի՞նչ կար տուփին մէջ.— Արմինէն ինչո՞ւ հառաչեց.— Արմինէն տուփը ի՞նչ ըրաւ.— Ի՞նչ ըսաւ իր վարժուհիին.— Վարժուհին ի՞նչ հարցուց անոր.— Ի՞նչ պատասխանեց Արմինէն.— Տուփը որո՞ւ տուին.— Ո՞վ էր այդ տուփին տէրը.— Տուփին տէրը ի՞նչ ըրաւ Արմինէին:

23. ԱԼԿԷՈՆԻՆ⁽¹⁾ ԲՈՅՆԸ

Օգոստոս ամսուան մէջ գիշեր մը, սև ամպեր արագ արագ հորիզոնէն վեր կը բարձրանային. հովը սկսեր էր փչել. փայլակները կը շողային⁽²⁾, և հետուէն կը լսուէր որոտումին խուլ գոռումը:

Լուսիկ աճապարանքով⁽³⁾ իր ծաղկամանները ներս կ'առնէր:

Յանկարծ փոթորիկը պայթեցաւ⁽⁴⁾ ուժգին:

Փոքրիկ աղջիկը սարսափած փախաւ, պոռալով.

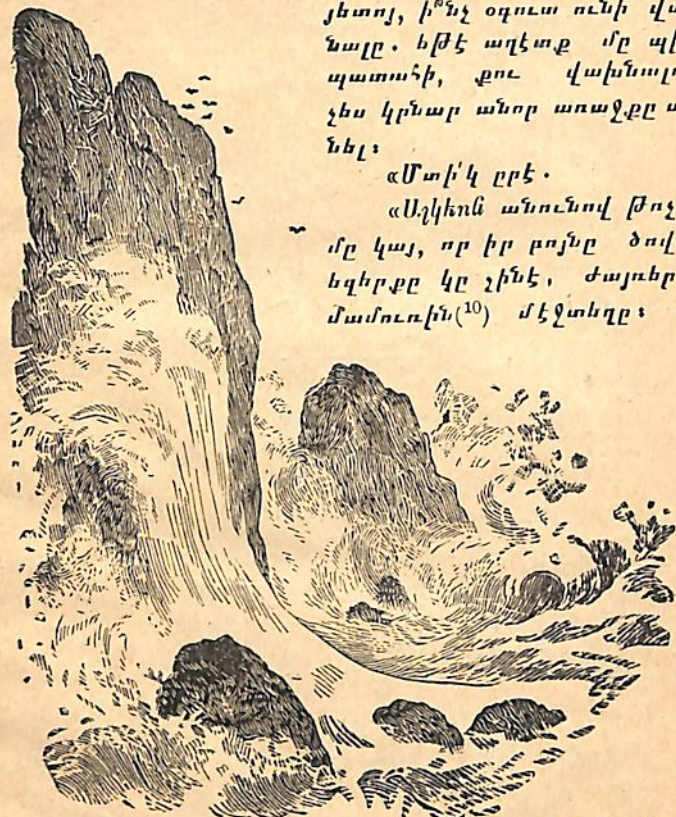
— Մայրի՛կ, մայրի՛կ, ո՞ւր ես:

— Հոս եմ, զաւա՛կս, ի՞նչ կայ:

— Տեսա՞ր սա սարսափելի փայլակը որ կրակէ օձի կը նմանէր: Լսեցի՞ր որոտումին սոսկալի ձայնը: Ո՛հ, որքա՛ն կը վախնամ, բոլոր անդամներս կը դողան կոր:

— Հանգարտէ՛, սիրելի աղջի՛կս, քովս եկ՛ուր: Երբոր երկինք կ'որոտայ, պէտք է խորհիլ թէ շատ

հաղուադէպ⁽⁶⁾ է որ կայծակէն աղէտք⁽⁷⁾ մը յառաջ գայ: Տե՛ս, աղջիկս, ես մինչև այս տարիքս, երբեք այդ տեսակ արկածի⁽⁸⁾ մը ականատես չեմ եղած⁽⁹⁾: Եւ

յետոյ, ի՞նչ օգուտ ունի վախնալը. եթէ աղէտք մը պիտի պատահի, քու վախնալովդ չես կրնար անոր առաջըր առնել:

«Մտի՛կ ըրէ.

«Աղիւտն անուսով թուշուն մը կայ, որ իր բոյնը ծովուն եզիրքը կը շինէ, ժայռերուն մամուռին⁽¹⁰⁾ մէջտեղը: Այս

բոյնը փոքրիկ ծակ մը ունի երկինքին կողմը: Թուխսը⁽¹¹⁾ հոնկէ շունչ կ'առնէ:

«Փոթորիկին ատեն ծովը կ'այլեկոծի, ջուրը կը բարձրանայ, հովը կը փչէ մոլեգին⁽¹²⁾ և բոյնը կը ջրնցէ⁽¹³⁾: Սակայն, մայրը հանդարտ կը բնանայ առանց

վախնալու որ իր ձագերուն վեաս մը կը հասնի, որովհետև շատ հաղուադէպ է որ ալեկոծ ծովը թուխսը կուլ տայ⁽¹³⁾:

«Մենք ալ ալկէոնին պէս ըլլա՛նք, սիրելի՛ պզտիկ աղջիկս, և երբե՛ք մեր յոյսը չկտրենք Նախախնամութենէն՝ կեանքի ցաւերուն, տրտմութիւններուն և փոթորիկներուն միջոցին:»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Մարդ ինչ դժբախտութեանց ալ հանդիպի, պէտք չէ յուսահատի, որովհետև Ասուած կ'ողորմի ամեն անոնց որ իրեն կը դիմեն հաւատով:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ալկէոն. — Երկային թռչուն մը:
- (2) Կր օղային. — Կը փայլէին:
- (3) Անապարանգով. — Փութով, շուտով:
- (4) Պայրեցաւ. — Հոս կը նշանակէ՝ մէջտեղ ելաւ:
- (5) Ուժգին. — Ուժով:
- (6) Հագուադէպ է. — Շատ քիչ կը պատահի:
- (7) Աղէտք. — Մեծ դժբախտութիւն:
- (8) Արկած. — Դժբախտ պատահար:
- (9) Ականատես չեմ եղած. — Աչքովս չեմ տեսած:
- (10) Մամուռ. — Քարերու վրայ բուսնող խոտ մը (եսուռ):
- (11) Թուխս. — Հաւերուն եւ թռչուններուն նոր ծնած ծագերը:
- (12) Մոլեգիլ. — Ուժով երեքցնել:
- (13) Կուլ տալ. — Կլլել:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Քիշեր մը ի՞նչ պատահեցաւ. — Լուսիկ ի՞նչ ըրաւ. — ի՞նչ ըսաւ իր մօրը. — Մայրը ի՞նչ պատասխանեց իր աղջկանը. — Շատ անգամ կայծակէն աղէտք յառաջ կուգայ. — Վախնալը օգուտ ունի՞. — Ալկէոնը ո՞ւր կը շինէ իր բոյնը. — Թուխսը ուրկէ՞ շունչ կ'առնէ. — Երբ փոթորիկ ըլլայ, մայրը կը վախնա՞յ:

24. ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

—Փոքրիկ թռչո՛ւն, ըսաւ տղան,
 Նայէ՛ աղուոր սա վանդակիս(1),
 Բեզի համար հիւսեցի զայն
 Ոսկի թելով որ մէջն ապրիս:

Գորգըդ(2), ծաղիկ, խշտեակդ(3) է լոռ(4).
 Բեզի կորեկ(5), թուզ ու խաղող
 Պատրաստած եմ աղուոր աղուոր.
 Եկո՛ւր այստեղ, ոստերըդ թո՛ղ:

Թըռչունն ըսաւ. — Փո՛քր աղջընակ,
 Ի՞նչ վանդակէդ ճոխ(6) ու փարթամ(7)

Կը նախընտրեմ(8) ծառն ու ծըմակ(9).
 Ոչ թուզ կ'ուզեմ, ոչ համադամ(10):

Ի՞նչ պալատիդ(11) մէջ ծիածան(12)
 Դուն բանտարկել կ'ուզես զիս զատ,
 Բայց կեանքն անկախ՝ կեանք մը միայն.
 Ապրիլ կ'ուզեմ ես հոս ազատ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Աւելի աղէկ է աղիս ըրալ եւ ա-
 զաւ, քան քի հարուս եւ գերի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Վանդակ.— Թելերով կամ փայտիկներով շինուած ծակ ծակ փոքրիկ շէնք մը ուր թռչունները կը պահեն:
- (2) Գորգ.— Գետինը փռելիք կապերտ (խալք):
- (3) Լոռ.— Մահուռ:
- (4) Կորեկ.— Թռչունի ուտելիք:
- (5) Ճոխ.— Հարուստ:
- (6) Փարթամ.— Հարուստ:
- (7) Կը նախընտրեմ.— Աւելի կը սիրեմ:
- (8) Ծմակ.— Անպառ:
- (9) Համադամ.— Աղուոր ուտելիքներ:
- (10) Պալատ.— Թագաւորի բնակարան:
- (11) Ծիածան.— Գոյնզգոյն:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Տղան ի՞նչ ըսաւ թռչունին.— Տղան ի՞նչ ու-
 տելիք պատրաստե՞ր էր թռչունին.— Թռչունը ի՞նչ պատասխան
 տուաւ տղուն.— Ինչո՞ւ թռչունը չէր ուզեր այդ գեղեցիկ վան-
 ճակին մէջ ապրիլ:

25. Մ Ա Տ Ն Ո Ց Ը

Մեծահարուստ⁽¹⁾ այրի տիկնոջ մը մէկ հատիկ աղջիկը հիւանդացաւ ու մեռաւ :

Երկար տարիներ խեղճ կիներ լացաւ ողբաց իր աղջկան վրայ զոր հոգիին պէս կը սիրէր :

Բնաւ մօտաւոր աղքատիկան մը չունէր . որո՞ւ պիտի ձգէր իր մեծ հարստութիւնը :

Խորհեցաւ որ իր գիւղին մէջէն աղքատ աղջիկ մը քովը առնէ , մեծցնէ , կրթէ զայն , և բոլոր ունեցածը անոր թողու :

Բայց գիւրիւն բան չէր գտնել այնպիսի աղջիկ մը որ արժանի ըլլար իր բարիքներուն :

Ուստի միջոց մը խորհեցաւ :

Օր մը իր տունը հրաւիրեց գիւղին բոլոր այն աղջիկները որոնց մասին ամէն մարդ գովեստով կը խօսէր :

Մեծ հանգէս մը տուաւ . պար , երգ , տեսակ տեսակ խաղեր , ամէն տեսակ զուարճութիւն կար . և վերջն ալ վիճակահանութիւն մը տեղի ունեցաւ զանազան պարգեւներով⁽²⁾ , ինչպէս գոհարներ⁽³⁾ , աղուոր կերպասներ , զմայիլի հովահարներ , նկարներ⁽⁴⁾ պարունակող զիրքեր , և շատ մըն ալ պակաս արժէք ունեցող առարկաներ՝ սակայն ամէնքն ալ սիրուն և հաճեցի :

Ամէն աղջիկ կ'երթար թիւ մը կը քաշէր պատիկ շագոյրի⁽⁵⁾ մը մէջէն . եթէ իր թիւը շահէր , գտնուած առարկաներուն մէջէն ուզածը ընտրելու⁽⁶⁾ իրաւունքը կ'ունենար : Տան տիկինը դրան մը վարագոյրին ետին նստած , գաղտուկ կը դիտէր այս տեսարանը և ուշադրութիւն կ'ընէր թէ ամէն ոք⁽⁷⁾ ի՞նչ պիտի ընտրէր :

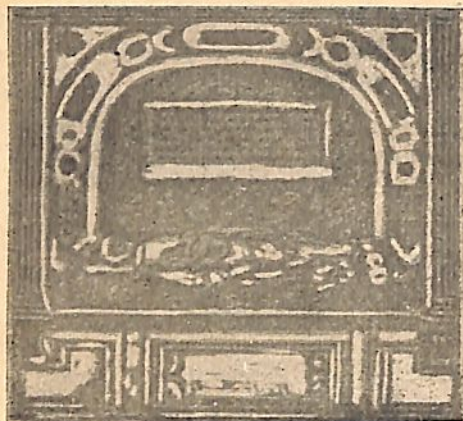
Գիտէ՞ք այդ բոլոր աղջիկներէն ո՞րը ընտրեց ինքը . այն աղջիկը որ այդքան թանկագին⁽⁸⁾ առարկաներուն մէջէն մասնոց մը առեր էր մատին վրայ փորձելէ ետքը , վասն զի այդ ընտրութիւնը ցոյց կուտար թէ համեստ , աշխատասէր և լուրջ⁽⁹⁾ էր :

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ .— Աշխատասէր տղան ամենուն սիրելի է , եւ ան է որ կը վարձատրուի :

ԲԱՍՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Մեծահարուստ .**— Շատ հարուստ :
- (2) **Պարգեւ .**— Նուէր :
- (3) **Գոհար .**— Շատ սուղ եւ գեղեցիկ քար :
- (4) **Նկար .**— Գունաւոր պատկեր :
- (5) **Շագոյր .**— Պայուսակ :
- (6) **Ընտրել .**— Բանի մը հաւնելով ուրիշներէն զատել :
- (7) **Ամէն ոք .**— Ամէն մէկը :
- (8) **Թանկագին .**— Սուղ :
- (9) **Լուրջ .**— Խելքը զուխը :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ .— Մեծահարուստ տիկնոջ աղջիկը ի՞նչ եղաւ . — Տիկինը որո՞ւ ուզեց ձգել իր հարստութիւնը . — Ի՞նչ միջոց խորհեցաւ արժանաւոր աղջիկ մը գտնելու համար . — Վիճակահանութեան մէջ ի՞նչ պարգեւներ կային . — Ամէն աղջիկ ի՞նչ կը քաշէր շագոյրին մէջէն . — Տիկինը ի՞նչ կ'ընէր . — Տիկինին հաւնած աղջիկը ի՞նչ պարգեւ ընտրեց էր . — Ինչո՞ւ տիկինը այդ աղջկան հաւնեցաւ :

26. ԼԵՒՈՆ ՎԵՐՉԻՆ

Հայոց վերջին թագաւորը կը կոչուի Լեւոն Լուսինեան, որ քաջ և առաքինի⁽¹⁾ մարդ մըն էր:

Թագաւոր ըլլալէն ետքը տասը տարի շարունակ պատերազմեցաւ թշնամիներու դէմ, որոնք վերջապէս պաշարեցին զինքը իր զինուորներուն հետ Կապանի բերդին⁽²⁾ մէջ:

Այնտեղ անօթի մնալով, ամէնքը ստիպուեցան կատուի և էշու միտ ուտել. յետոյ բոլորովին սով⁽³⁾ տիրեց, և Հայոց թագաւորը անձնատուր⁽⁴⁾ եղաւ ու գերեբոնուեցաւ: Իրեն հետ գերբ բոնուեցան նաև իր կիներ՝ Մարիամ թագուհին և իր աղջիկը՝ Ֆիմի:

Ասոնք ամէնքը մէկտեղ եզրպտոս տարուեցան ուր մնացին եօթը տարի:

Երբ ազատ թողուեցան, Լեւոն թագաւորը իր կրնոջը և աղջկանը հետ ուխտի գնաց Երուսաղէմ: Հոն Մարիամ և Ֆիմի Ս. Յակոբայ վանքը մտան ուր ապրեցան մինչև իրենց կեանքին վերջը:

Իսկ Լեւոն գնաց Եւրոպա, ուր թագաւորներ հիւրընկալեցին⁽⁵⁾ զինքը:

1393ին մեռաւ Հայոց վերջին թագաւորը Բարիզի մէջ: Սէն-Տընի եկեղեցիին մէջ ցարդ կը մնայ իր գերեզմանը, որուն վրայ կ'երեւայ իր արձանը պառկած, իր արքայական նշաններով, ծիրանի⁽⁶⁾ հագած, զուլիք թաղով պսակուած, ձեռքը մական⁽⁷⁾ բռնած և ոտքերուն տակ երկու առիւծ պառկած:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Առաքինի.— Բարի եւ պարկեշտ:
- (2) Բերդ.— Բարձր պատերով շէնք մը:
- (3) Սով.— Ուտելիք չգտնուիլը:
- (4) Անձնատուր եղաւ.— Ինքզինքը թշնամիին ձեռքը յանձնեց:
- (5) Հիւրընկալեցին.— Ընդունեցին:
- (6) Ծիրանի.— Թագաւորներու յատուկ կարմիր վերարկու:
- (7) Մական.— Թագաւորական գաւազան:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ է Հայոց վերջին թագաւորը.— Ի՞նչպէս մարդ էր.— Թագաւոր ըլլալէն ետքը ի՞նչ ըրաւ.— Թշնամիները ի՞նչ ըրին իրեն.— Այնտեղ ի՞նչ պատահեցաւ.— Ինչո՞ւ անձնատուր եղաւ թշնամիին.— Գերբ բռնուելէն ետքը ո՞ւր տարուեցաւ.— Ո՞վ կար իրեն հետ.— Ո՞րչափ ատեն եզրպտոս մնաց.— Երբ ազատ թողուեցան ո՞ւր գացին.— Մարիամ եւ Ֆիմի ո՞ւր ապրեցան անկէ ետքը եւ ո՞ւր մեռան.— Լեւոն թագաւոր ո՞ւր գնաց.— Ո՞ւր մեռաւ.— Ո՞ւր թաղուեցաւ:

27. ԱՂՈՒՈՐ ԱՍՏՂԻԿԻՆ

Աղուոր աստղի՛կ դուն ոսկեգէս⁽¹⁾
 Որ երկինքին մէջ կ'ապրիս,
 Ծաղի՛կ մըն ես, կանթե՞ղ մըն ես,
 Որ լոյսովըդ կ'այրես զիս:
 Ա՛խ, անգամ մը իջիր դուն վար
 Այդ ամպերուն լեռներէն,
 Մօտէն տեսնեմ լոյսըդ վառ վառ⁽²⁾,
 Եւ կը թողում քեզ նորէն:
 Կամ երկնցուր ինձ լուսափայլ⁽³⁾
 Ելնարան⁽⁴⁾ մը արծաթէ,
 Որ մօտենամ քեզ քայլ առ քայլ
 Լոյսըդ սիրտիս մէջ ծաթէ⁽⁵⁾:
 Կամ ինձի տուր, փոքրի՛կ արեւ,
 Մեծ թռչունի զոյգ⁽⁶⁾ թեւեր,
 Փետուրի մը պէս նուրբ ու թեթեւ,
 Որ անոնցմով թռչիմ վեր:

ՔԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ոսկեգէս.— Ոսկիի գոյն պոչով:
- (2) Վառ վառ.— Փայլուն:
- (3) Լուսափայլ.— Լոյսով փայլուն:
- (4) Ելնարան.— Շարժող սանդուխ:
- (5) Ծաթիւ.— Փայլիլ:
- (6) Զոյգ.— երկու հատ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ինչո՞ւ տղան աստղիկին «ոսկեգէս» կ'ըսէ. — Ինչո՞ւ «ծաղիկ ես» կ'ըսէ. — Ի՞նչ ըսել է ամպերուն լեռներէն. — Տղան ինչո՞ւ կ'ըզէ որ աստղիկը ելնարան մը երկնցնէ վար. — Ինչո՞ւ թռչունի թեւեր կ'ըզէ ունենալ:

28. ԾԱՂՐԱՆՔԻՆ ՊԱՏԻԺ

Ամառուան մէջ, կիրակի առտու մը, ոգնին⁽¹⁾ դաշտերը պտըտելու գնաց, մինչ իր կինը, տնակին մէջ, ցորեկուան կերակուրը կը պատրաստէր:

Մացառի մը մօտ նապաստակ մը ելաւ դիմացը, ու հարցուց իրեն.

— Ի՞նչպէս եղեր էր որ ասանկ գեղեցիկ առտու մը դաշտ ելեր ես:

— Պտըտելու ելայ, պատասխանեց ոգնին:

— Պտըտելո՞ւ, ըսաւ նապաստակը խնդալով. այդ ծուռ սրունքներով ի՞նչ աղուոր պտոյտ կ'ըլլայ:

Այս խօսքը ոգնիին ջիղերուն դպաւ, և ինքզինքէն ելլելով պոռաց.

— Կը կարծես թէ քու սրունքներդ իմիններէս աղէ՛կ են:

— Ատիկա տարակոյս չի վերցնել:

— Կը սխալիս, գոչեց ոգնին. զրաւ կը դնեմ որ ես քեզմէ շուտ կը վազեմ:

— Այդ ծուռ սրունքներո՞վդ. խե՞նդ ես, ինչ ես, պատասխանեց նապաստակը. բայց փորձե՛նք, եթէ կ'ուզես: Ի՞նչ զրաւ դնենք:

— Շիչ մը գինի և օխա մը ստեպղին⁽²⁾:

— Շատ աղէկ, օ՛ն սկսինք:

— Ո՛չ, առարկեց ոգնին. ես այս առտու դեռ բան մը չեմ կերեր. հոս սպասէ՛. տուն երթամ, պատառ մը բան ուտեմ. կէս ժամէն կուգամ:

Նապաստակը հաւանեցաւ, և փշոտ կենդանին չիտակ տուն վազեց, միտքը դնելով որ աղուոր խաղ մը խաղայ անգուլթ անասունին որ զինքը ծաղրեր էր:

— Կնի'կ, ըսաւ, շճ'ւտ հետս դաշտ եկուր: Նապաստակի մը հետ շիշ մը գինի և օխայ մը ստեպղին գրաւ դրի պնդելով որ ես իրմէ աղէկ կը վազեմ:

— Խենդեցա՞ր, ի՞նչ եղար, ըսաւ խեղճ կնիկը դողելով: Դուն նապաստակին հետ կրնա՞ս մրցիլ:

— Ատ իմ գիտնալիք բունս է. դուն իմ գործիս մի' խառնուիք, միայն հնազանդէ':

Կինը անմիջապէս ճամբայ ելաւ, և ամուսինը հետեւեալ հրահանգները⁽³⁾ տուաւ անոր:

— Աղէ'կ մտիկ ըրէ. սա մեծ դաշտին մէջ պիտի վազենք. նապաստակը մէկ կողմէն, և ես՝ միւս կողմէն: Դուն այստեղ պահուրտէ, և երբ նապաստակը մօտենայ, երեւան ելիր ու ըսէ'. «Ես քեզմէ առաջ հասայ»:

Յետոյ կնոջը ցոյց տուաւ պահուրտելիք տեղը, և ինք հեռացաւ:

Նապաստակը որ իրեն կ'սպասէր, «Մէկ, երկու, երեք» գոչեց, ու նետի պէս մեկնեցաւ: Ոգնին մէկ քանի քայլ առաւ միայն, յետոյ փոսի մը մէջ պահուրտեցաւ:

Երբ նապաստակը դաշտին ծայրը հասաւ, ոգնիին կինը երեւան ելլելով գոչեց. «Ես քեզմէ առաջ հասայ»:

Արագաքայլ⁽⁴⁾ կենդանին տալած⁽⁵⁾ մնաց, որովհետեւ երկու ոգնիները ճիշդ իրարու կը նմանէին, ու ստիպուեցաւ վճարել շիշ մը գինին և օխայ մը ստեպղինը, որուն ջուրովը աղուորիկ ապուր մը հփեց ոգնիին կինը իրիկուան ճաշին համար:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Պեսք չե երբեք ծաղրեղ ուրիշները, որովհետեւ ծաղրողը շատ անգամ ծաղրանքի առարկայ կ'ըլլայ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ոգնի.— Կենդանի մը որուն մարմինը ամբողջ փուշերով ծածկուած է:
- (2) Սեպղին.— Կարմիր պտուղ մը (հավաւն):
- (3) Հրահանգ.— Պատուէր:
- (4) Արագաքայլ.— Շուտ քայլող:
- (5) Ապուած.— Շփոթած, շուարած:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Ոգնիին ղիմացը ո՞վ ելաւ.— Նապաստակը ի՞նչ հարցուց ոգնիին.— Ի՞նչ պատասխանեց ոգնին.— Նապաստակը ի՞նչ ըսաւ անոր.— Ոգնին ի՞նչ բանի գրաւ դրաւ.— Յետոյ, ոգնին ո՞ւր գնաց.— Ոգնին ի՞նչ ըսաւ իր կնկանը.— Կինը ի՞նչ ըրաւ.— Ոգնին ի՞նչ հրահանգ տուաւ իր կնկանը.— Նապաստակը ի՞նչ ըրաւ.— Ոգնին ի՞նչ ըրաւ.— Ոգնիին կինը ի՞նչ ըրաւ.— Գրաւը ո՞վ շահեցաւ.— Ո՞վ վճարեց շիշ մը գինին եւ ստեպղինը:

29. Գ Ա Մ Ե Ր Ը

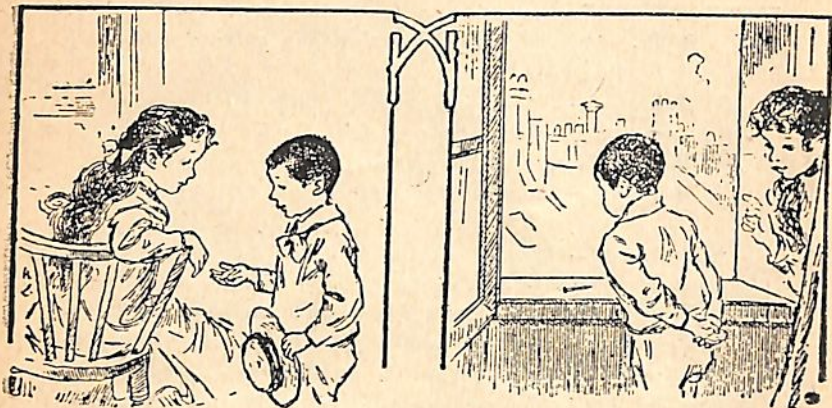
Հարմային գրպանները միշտ լեցուն են. ամէն տեսակ բան կայ մէջը. գնդակներ, դանակ մը, հոլ⁽¹⁾ մը, առաստն⁽²⁾, և դեռ ուրիշ բաներ:

Այսօր նոր տեսակ մըն ալ աւելցած է, երեք հատ գամ, նոր նոր աղուոր:

Ասոնք իր օջ ձեռքը բռներ է որ գրպանը չծակի: Մերթ ընդ մերթ⁽³⁾ ասոնց վրայ կը նայի և կ'ուրախանայ: Ի՞նչ փայլուն են, և ի՞նչ սուր է ծայրերնին, ի՞նչ աղուոր տափակ գլուխներ ունին:

— Ասոնք արծաթ են, չէ՞, ըսաւ Հարմա իր քրոջը: Հերմինէ խնդաց իր եղբորը միամտութեանը վրայ:

— Ո՛հ, Հարմա, ըսաւ, արծաթէ գամ չի չինուիր: Արծաթը կակուղ է և դիւրաւ կը ծոխի: Արծաթէ գամը

չի կրնար կարծր(4) փայտի մը մէջ մտնել: Յետոյ գամերը պէտք է աժան ըլլան, և արծաթը սուղ է:

— Ուրեմն ի՞նչ են, հարցուց Հարմա, շատ ցաւելով իր գամերուն արծաթ չըլլալը իմանալով:

— Երկաթ են, պատասխանեց Հերմինէ:

— Երկաթ են մի՞, պոռաց Հարմա, ի՞նչ կ'ըսես, ասանկ փայլուն երկաթ տեսած ունի՞ս:

— Երբ երկաթը ժանգոտ կամ ներկուած չէ, փայլուն կ'ըլլայ, նայէ՛ մայրիկին բանալիները:

Հարմային սիրտը կոտրեցաւ:

Բայց հիմա որ գիտէ թէ կը ժանգոտին, կ'ուզէ գիտնալ նաև թէ ինչպէս կը ժանգոտին:

— Գամերդ ինձի տո՛ւր. կ'ըսէ քոյրը, զանոնք ջուրով թրջեմ և պատուհանին առջև դնեմ. վաղը առտու ժանգոտած պիտի ըլլան:

Հարմա գամին մէկը միայն կուտայ. մէկ հատը կը բաւէ, եթէ անիկա ժանգոտելով աւրուի, գոնէ միւս երկուքը փայլուն կը մնան:

Հետեւեալ առտուն անկողնէն ելածին պէս Հարմա պատուհանը կը վազէ, կը բանայ: Ի՞նչ տեսնէ, գամին վրայ շատ մը կարմիր արատներ(5) կան:

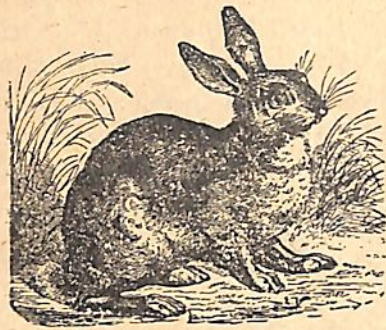
— Ժանգը աս է, ըսաւ քոյրը, եթէ աւելի երկարատեն դուրսը ձգես, գամդ բոյորովին ժանգ պիտի դառնայ: Երկաթը խոնաւութեան չի դիմանար: Ասոր համար է որ կը ներկեն զայն երբ հարկ ըլլայ բաց օդին ու անձրեւին մէջ թողուլ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Հուլ. — Խաղալիկ մը որ իր վրայ կը դառնայ:
- (2) Առաստեղ. — Բարակ չուան:
- (3) Մերք ընդ մերք. — Երբեմն:
- (4) Կարծր. — Ձձռող (սէք):
- (5) Արատ. — Բիծ (լէֆէ):

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Հարմային գրպանը ի՞նչ կը գտնուի միշտ. — Ի՞նչպէս են այդ գամերը. — Հարմա ի՞նչ կը հարցնէ քրոջը. — Հերմինէ ի՞նչ կը պատասխանէ. — Գամերը ի՞նչպէս կը ժանգոտին. — Ինչո՞ւ համար բաց օդին ձգուելիք գամերը կը ներկեն:

30. Ն Ա Պ Ա Ս Տ Ա Կ Ը

Այդպէս ինկած դաշտ անտառ,
 Ո՛ւր կը վազես անդադար,
 Ո՛վ նապաստակ աղուորիկ.
 Հերի՛ք վազես, ա՛լ հերիք:

Ականջներդ տնկած վեր,
 Կ'անցնիս լեռներ ու սարեր⁽¹⁾.
 Անօթի՞ ես, ծարա՞ւ ես
 Որ կը թռիս հովի պէս:

Ինչ որ կ'ուզես քեզ կուտամ,
 Կերակուրներ համադամ⁽²⁾:
 Շաքա՞ր կ'ուզես թէ պիտտակ⁽³⁾,
 Ո՛վ անուշիկ նապաստակ:

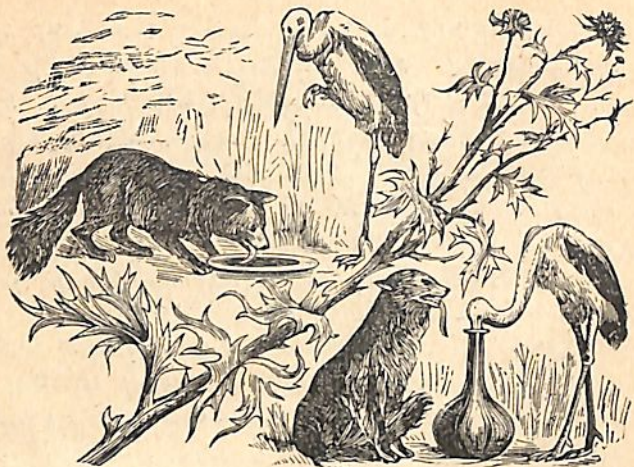
Թո՛ղ դաշտերը լայնածիր⁽⁴⁾.
 Քիչ մը քովըս մօտեցի՛ր
 Իմ թեւերըս, գիրկս ու ծոց
 Ըլլա՛ն քեզի օրորոց:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ.— Նապաստակը չորքոտանի սի-
 ըուն կենդանի մըն է որ աշխարհի ամէն կողմը կը
 գտնուի: Կը սնանի⁽⁵⁾ արմատներ, խոտեր, տերեւներ,
 պտուղներ և հուստեր կրծելով: Նապաստակները ցո-
 րեկները իրենց որջէն⁽⁶⁾ դուրս չեն ելլեր շատ վախ-
 կոտ ըլլալնուն պատճառաւ, և միայն գիշերները ու-
 տելիք գտնելու կ'ելլեն, և լուսնին լոյսովը կը պտըտին
 իրարու ետեւէ վազվատելով: Այս կենդանիները շատ
 կը քնանան միշտ աչքերնին բաց, այնքան սուր ա-
 կանջ ունին, որ տերեւի մը շարժիլը լսելով կ'ար-
 թնանան: Իրենց առջևի թաթերը ետեւի թաթերէն
 կարճ ըլլալուն շատ աւելի դիւրութեամբ վեր կ'ելլեն
 լեռներէն, քան թէ կ'իջնեն, և շատ արագընթաց⁽⁷⁾
 են: Եթէր կամ ութը տարի միայն կրնան ապրիլ: Ա-
 ուանձին կը բնակին և ձայն ձուռն չեն հաներ մինչև որ
 մէկը չնեղէ զիրենք:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Սար.— Լեռան գլուխը:
- (2) Համադամ.— Համով եփուած:
- (3) Պիտակ.— Պտուղ մը (Քրսքիս):
- (4) Լայնածիր.— Լայն:
- (5) Կը սնանի.— Կը կերակրուի:
- (6) Որջ.— Անասունի քնակարան:
- (7) Արագընթաց.— Շուտ քայլող:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Նապաստակը ի՞նչպէս կենդանի է. — Ո՛ւր
 կը գտնուի.— Ինչո՞վ կը սնանի.— Ե՞րբ դուրս կ'ելլէ որջէն.—
 Ինչո՞ւ համար ցորեկները չի պտըտիր.— Նապաստակները ի՞նչ-
 պէս կը քնանան.— Նապաստակներուն ականջը ի՞նչպէս է.—
 Առջևի՞ թաթերնին երկայն է, թէ ետեւի.— Աւելի դիւրաւ վե՞ր
 կ'ելլեն, թէ վար կ'իջնեն.— Քանի՞ տարի կ'ապրին.— Շատ կը
 պողա՞ն:

31. ԱՂՈՒՔՆԸ ՈՒ ԱՐԱԳԻԸ

Աղուէսը որ մը սեղան պատրաստեց մացառի մը շուքին տակ, և արագիլը⁽¹⁾ ճաշի հրակիրեց: Ճաշը պարզ էր, մէկ անսակ մը ապուր միայն զոր տափակ պնակի մը մէջ լեցուցած բերաւ:

Արագիլը, որուն կտուցը շատ երկայն ու բարակ է, չկրցաւ փշրանք մը բան ուտել այդ պնակին մէջէն, և բոլոր կերակուրը աղուէսը ինքը լափեց:

Արագիլին սիրտը շատ վիրաւորուեցաւ այս անքաղաքավար հիւրընկալութենէն⁽²⁾, և միտքը դբաւ որ ինք ալ խաղ մը ընէ անոր փոխարէն:

Ուստի քանի մը շաբաթ ետք գնաց աղուէսին ազաչեց որ ճաշի գայ իրեն. «Կը խօսինք կը խնդանք, կ'ուտենք կը խմենք, և աղուոր ժամանակ կ'անցընենք», ըսաւ անոր:

Աղուէսը ուրախութեամբ ընդունեց այս հրակէրը, և որոշեալ ժամուն ելաւ գնաց:

Համեղ կերակուրին հոտը աշխարհք բռնեց էր, և աղուէսին ախորժակը հետզհետէ աւելի կը բացուէր:

«Այս ինչ աղուոր բաներ պատրաստեր ես, կ'ըսէր արագիլին. շատ ծախքէ ելեր ես, սիրելի բարեկամս, ու անհամբեր կ'սպասէր համադամ ճագարներուն որոնք շամփուրին վրայ շարունակ կը դառնային:

Մէյ մըն ալ նայիս, աղուոր ամանի մը մէջ սեղան բերուեցաւ ճագարին միտք սքանչելի խորոված. դժբախտաբար ամանին բերանը նեղ ու վիզը շատ երկայն էր:

Արագիլը անմիջապէս կտուցը խոթեց ու սկսաւ ախորժակով ուտել:

Բայց աղուէսին ցոռկը լայն էր ու անոր մէջ չէր մտներ:

Ուստի անօթի ծարաւ իր տունը դարձաւ, սաստիկ նեղացած, ականջները կախ:

Մինչ արագիլը խնդալով կը պոռար ետեւէն.

«Անուշնի՛ր ըլլայ, աղուէ՛ս եղբայր. երբ որ կ'ուզես հրամմէ նորէն»:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Ինչ որ ընես, ան կը գտնես. ուսի պէտք է բարուքեանք ու փաղափարուքեանք վարուիչ անհնուն հետ, եթէ կ'ուզենք որ անոնք ալ անոնք վարուին մեզի հետ:

ԲԱՅԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Արագիլ.— Երկայն ոտքերով, երկայն կտուցով թռչուն մըն է (լէյլէկ):

(2) Հիւրընկալութիւն.— Հիւր ընդունիլ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Աղուէսը ո՞ր սեղան պատրաստեց.— Զո՞վ հրակիրեց.— Ճաշը ի՞նչ ամանի մէջ բերաւ.— Արագիլը ինչո՞ւ չկրցաւ ուտել.— Ո՞վ կերաւ կերակուրը.— Արագիլը ի՞նչ ըրաւ ասոր փոխարէն.— Արագիլին բերած կերակուրը ի՞նչ տեսակ ամանի մէջ դրուած էր.— Ո՞վ կերաւ այդ կերակուրը.— Ինչո՞ւ աղուէսը չկրցաւ ուտել.— Արագիլը ի՞նչ պոռաց աղուէսին:

32. Գ Ա Գ Ի Կ Ա.

Այս պատկերին մէջ կը տեսնէք արձան⁽¹⁾ մը. երկար մօրուքով, պատկառելի⁽²⁾ մարդ մըն է, գլուխը ապարօշ⁽³⁾ փաթթած և երկար վերարկու մը հագած որ մինչև ոտքերը կ'իջնէ: Ասիկա Հայոց Բագրատունի թագաւորներէն Գագիկ Ա ի արձանն է որ վերջերս գտնուեցաւ Անիի աւերակները փորուած միջոցին:

Այդ արձանին քով եկեղեցական մը կեցած է, ան

ալ Իզմիրլեան կաթողիկոսն է որ լուսանկարուած⁽⁴⁾ է Անի գտնուած ասնն:

Գագիկ Ա նշանաւոր եղած է իր խելքով ու իր գործերով: Ինք Հայաստանի մէջ առաջ տարած է երկրագործութիւնը⁽⁵⁾ և վաճառականութիւնը⁽⁶⁾, վանքեր ու դպրոցներ հաստատած է, և եկամուտներ⁽⁷⁾ կապած է եկեղեցիներուն և եկեղեցականներուն:

Երեսուն տարի թագաւորած է Անիի մէջ ասկէ ինը դար առաջ, ուր շինել տուած է մեծ ու փառաւոր եկեղեցի մը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ անունով:

Իր կինն ալ, Կատրամիաէ թագուհին աւարտեց Անիի Մայր Եկեղեցիին շինութիւնը զոր Սմբատ թագաւորը սկսած էր, և որուն պատկերը տեսանք արդէն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Պատկառելի.— Յարգանք ազդող:
- (2) Արձան.— Քարէջկամ գածէ շինուած կերպարանք:
- (3) Ապարօշ.— Գլխու փաթթոց:
- (4) Լուսանկարել.— Պատկերը քաշել:
- (5) Երկրագործութիւն.— Հողը փորել, ցորեն, գարի եւ այլն ցանել ու բուսցնել:
- (6) Վաճառականութիւն.— Առուտուր ընել:
- (7) Եկամուտ.— Շէնքերէ, տուներէ, տեղերէ առնուած վարձք:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Այս պատկերին մէջ տեսած արձաննիդ ի՞նչ պէս է.— Որո՞նք արձանն է այն.— Քովը գտնուող եկեղեցականը ո՞վ է.— Գագիկ Ա թագաւորին արձանը ո՞ւրկէ գտնուեցաւ.— Ի՞նչպէս թագաւոր էր Գագիկ.— Ի՞նչ նշանաւոր գործ ըրած է.— Որչա՞փ ատեն թագաւորած է.— Քանի՞ դար առաջ.— Անիի մէջ ի՞նչ շէնք շինել տուած է.— Իր կինը ի՞նչ գործ ըրած է.— Ի՞նչ է իր կնոջ անունը:

33. Փ Ի Ս Ի Կ Ս

Փափուկ մուշտակով⁽¹⁾ աղուորիկ փիսիկ,
 Եկո՛ւր քընացիր հոս ծունկիս վրայ,
 Աչուկըդ դոցէ, և մըշիկ մըշիկ
 Հանգչէ՛ հանդարտիկ, քունդ անուշ ըլլա՛յ:
 Դուն չար կատու չես, չես ճանկոտեր զիս,
 Օր մը դպած չես իմ թել մը մազիս:
 Փայլուն աչուկներդ յակինթի⁽²⁾ նըման,
 Երբ ինձի նայիս, կը խնդան կարծես,
 Ու թաթիկներդ ալ թաւիչ⁽³⁾ կը դառնան
 Երբ անոնց ծայրով իմ դէմքս շոյես⁽⁴⁾:
 Դուն գող կատու չես, չես լացըներ զիս
 Օր մը դպած չես հացիս կամ կաթիս:

Ք Ա Յ Ա Տ Ր Ո Ւ Թ Ի Ն Ա Ն Ե Ր

- (1) Մուշտակ.— Անասունի մազոտ մորթ (ֆիւրթ),
- (2) Յակինթ.— Եւրոպայի կարմիր քար մը (եագուրթ):
- (3) Թաւիչ.— Մազոտ մետաքսէ կերպաս մը (ֆաշիճէ):
- (4) Շոյել.— Շոյել:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ կ'ըսես փիսիկիդ.— Փիսիկդ չա՞ր է.—
 Կը ճանկոտէ՞— Փիսիկիդ աչուկները ինչի՞ կը նմանին.— Թա-
 թիկները ի՞նչպէս կ'ըլլան, երբ դէմքդ շոյէ.— Փիսիկդ զրեզ կը
 լացնէ՞:

34. Դ Ի Ի Յ Ա Ջ Ն Ո Ի Հ Ի Ն

Մեռնի՛նք հայրենիքին համար:
 Ֆրանսացիները 1870ին կը պատերազմէին Գերմա-
 նացւոց հետ:
 Բախտը Գերմանացւոց կողմն էր այս անգամ, և
 Ֆրանսացիք, հակառակ իրենց քաջութեան, պարտուե-
 ջան:
 Երբ Բրուսիացիք Մէցի⁽¹⁾ մօտեցան, բոլոր բնա-
 կիչները ձգեցին փախան: Շրջակաները ազարակ մը
 կար, որուն մէջ աղջիկ մը պահապան ձգեր էին:
 Երբ թշնամի զինուորները եկան տունը պաշա-
 յելու⁽²⁾, տեսան աղջիկը, և առին իրենց պետին⁽³⁾ քով
 տարին:
 Սպան⁽⁴⁾ աղջկանը ըսաւ.
 —Մի՛ վախնար, քեզի չարիք մը չենք ըներ,
 միայն հարցումներուս պատասխան տո՛ւր: Երկու ժամ
 առաջ Ֆրանսական բանակ⁽⁵⁾ մը անցաւ հոսկէ, ո՞ր
 կողմ գնաց:

Աղջիկը տժգունեցաւ⁽⁶⁾, յետոյ վայրկեան մը մտածելէ ետքը, պատասխանեց:

—Ֆրանսացի եմ ես, և չեմ կրնար ըսել ձեզ ինչ որ կրնայ Ֆրանսացիներուն միաս պատճառել:

—Հիմակ գաղտնիքը բերնէդ կ'առնենք, յարեց բըրուսիացի սպան, և զինուորներուն դառնալով, պրոաց-

—Զինուորնե՛ր, դուրս հանեցէ՛ք այս աղջիկը և պատին կապեցէք:

Սպային հրամանը գործադրուեցաւ⁽⁷⁾, և վեց հոգի կարգաւ շարուեցան, հրացանին աղջկանը ուղղած, իրանց պետին հրամանին սպասելով քաշելու համար:

—Հիմա, ըսաւ սպան աղջկանը, հիմա խօսէ՛ նայիմօ Աղջիկը լուռ կեցաւ:

—Նորէն կը հրամայեմ քեզի, խօսէ՛:

Դարձեալ լուռ կեցաւ:

—Զինուորնե՛ր, կրա՛կ:

Եւ զիւցազն⁽⁸⁾ աղջիկը ինկաւ մեռաւ զնդակահար⁽⁹⁾։

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Մէց.— Գերմանական քաղաք մը:

(2) Պաւարեյ.— Շրջապատել:

(3) Պե.— Մեծ:

(4) Սպայ.— Մեծ զինուորական:

(5) Բանակ.— Շատ զինուորներու խումբեր:

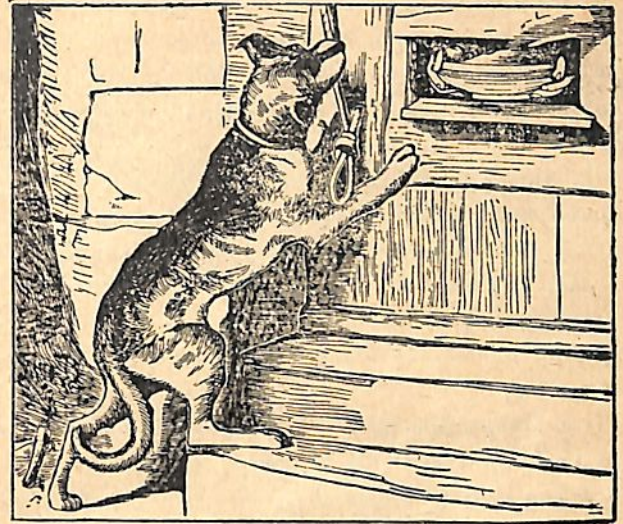
(6) Տժգունեցաւ.— Գոյնը նետեց:

(7) Գործադրուեցաւ.— Կատարուեցաւ:

(8) Գիւցազն.— Մեծ քաջութեան տէր:

(9) Գնահակահար.— Գնտակներէ զարնուած:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ֆրանսացիները ե՞րբ պատերազմեցան Բրուսիացուց հետ. — Ո՞վ յաղթուեցաւ.— Երբ Ֆրանսացիք փախան, ազարակին մէջ ո՞վ մնաց.— Թշնամի զինուորները աղջկանը ի՞նչ հարցուցին.— Աղջիկը ի՞նչ պատասխանեց.— Ետքը ի՞նչ պատահեցաւ.— Ֆրանսացի աղջիկը ինչո՞ւ մեռաւ:

35. ԽԵԼԱՑԻ ՇՈՒՆ ՄԸ

Մեծ քաղաքի մը մէջ քանի մը բարեգործ⁽¹⁾ տիկիններ մէջերնին դրամ ժողվեր էին, և ամէն օր խեղճ թաղի մը աղքատ ծերուհիներուն կերակուր կուտային:

Կէս օրին, աղքատները կու գային ցած տնակի մը առջին, զանգակի մը չուանը կը քաշէին. պզտիկ պատուհան մը կը բացուէր գրեթէ գետնին հաւասար, և պնակ մը կերակուր կը դրուէր պատուհանին առջև: Ծերուհիին իր հետը բերած ամանին մէջ կը լեցնէր կերակուրը և կ'առնէր կը տանէր:

Յետոյ, ուրիշ մը կու գար, և ամէնքն ալ իրարու հտեւէ իրենց կերակուրը առնելով կը մեկնէին:

Շուն մը, որ միշտ այն տեղուանքը կը պտըտէր, անոնց ըրածը ուշադրութեամբ դիտեց, ձերունիներուն շուրջը սլքտաց⁽²⁾ որ իրեն ալ բաժին մը հանեն, բայց տեսնելով որ զինքը մտածող չկար, որոշեց ինք իր գլխուն ճարը տեսնել:

Օր մը աղքատներուն մեկնելէն ետքը, գնաց ինք ալ դանդակին չուանը քաշեց. պատուհանը բացուեցաւ, և պնակ մը կերակուր երեւան ելաւ: Շունը անմիջապէս լափեց⁽³⁾ զայն ու հեռացաւ:

Այս յաջողութենէն⁽⁴⁾ քաջալերուած⁽⁵⁾, խելացի կենդանին սկսաւ ալ ամէն օր պատուհանին առջին ներկայանալ:

Ծառաները հասկցան շանը վարպետութիւնը, բայց ձայն չհանեցին, ուզելով կերակրել այդ շունը որ այդքան խելք ցոյց կու տար փորը կշտացնելու համար:

ԲԱՅԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Բարեգործ.— Բարիք ընող:
- (2) Սլքաց.— Պտըտկեցաւ:
- (3) Լափել.— Շուտ շուտ ուտել:
- (4) Յաջողութիւն.— Գործի մը գլուխ ելլելը:
- (5) Քաջալերուած.— Ուժ առած:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Բարեգործ տիկինները ի՞նչ կ'ընէին.— Պատուհանին առջեւ ի՞նչ կը դրուէր.— Ծերունին ի՞նչ կ'ընէր.— Շունը ի՞նչ ըրաւ.— Շունը մէ՞կ անգամ միայն քաշեց զանդակին չուանը.— Ծառաները ի՞նչ ըրին:

36. Բ Ա Ր Ի Պ Ի Ժ Ո Ւ Ն

Պօղոս պտոյտի տարած էր Պիժուն, Տան պահապանը, հաւատարիմ շուն. Եւ անոր մէկ փոքր յանցանքին համար Տըւած էր իսկոյն պատիժ մը յարմար: Երբ կը դառնային, հազիւ կէս ճամբան, Երկու չար տըղաք իր դիմացն ելան. Կ'ուզէին կըռուիլ, վընասել իրեն, Ու կը պոռային. «Մ'անցնի՛ր այս տեղէն:» Իր ճամբան կտրած արգելք կ'ըլլային⁽¹⁾. Բայց Պիժուն յանկարծ հաշելով ուժգին իր սուր ակռաները անոր ցոյց տըւաւ, Եւ տըղաքն իսկոյն փախան ըշտապաւ⁽²⁾: Պօղոս այն ատեն համարուրեց Պիժուն. «—Դուն ինձմէ լաւ ես, շունի՛կս իմ սիրուն, Ըսաւ գգուանքով⁽³⁾, Երբ ձեծեմ ըզքեզ Դուն չես բարկանար, ոտքըս կը լըզես. Իսկ երբ չար տըղաք վըրսս յարձակին,

Իսկոյն աչքերէդ բոցեր կը ժայթքին :
Տղաք կը սոսկան հաջելէդ անգամ :
Իմ աղուո՛ր Պիժուս , անգի՛նն⁽¹⁾ բարեկամ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Մի՛ վնասե՛ք կենդանիներուն . ա-
նոնք շատ անգամ ոգսակար կ'ըջան ձեզի եւ կը պաշտպանեն
զձեզ թշնամիներու դեմ :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ա. րգելի կ'ըլլային . — Ձէին թողուր :
- (2) Շտապաւ . — Շուտ շուտ :
- (3) Գգուսնով . — Շոյելով :
- (4) Անգից . — Շատ մեծ արժէք ունեցող :

ՀԱՅՈՒՄՆԵՐ. — Ո՞վ էր Պիժուս . — Ի՞նչ ըրաւ Պողոս Պի-
ժուին . — Դիմացնին ո՞վ ելաւ . — Տղաքը ի՞նչ պողացին . — Պի-
ժուն ի՞նչ ըրաւ . — Տղաքը ի՞նչ ըրին . — Պողոս ի՞նչ ըսաւ այն ա-
տեն Պիժուին :

37. Ս. ՍԱՐԳՍԻ ՍԱԿԸ

«Այսօր անուներս օրն է , ըսաւ փոքրիկ Սարգիս
իր եղբայրներուն ու քոյրերուն . այս իրիկուն խորո-
ված սագ մը պիտի ուտենք» :

Երբ մութը կոխեց , լոյսերը վառեցին , և տղաքը
զուարթութեամբ վազեցին տեղերնին նստեցան ճաշի
սեղանին շուրջը , անհամբեր՝ սպասելով խոստացուած
կերակուրին :¹

Վերջապէս սպասուէին եկաւ , և² կրակին առջև
շամփուրին⁽¹⁾ անցուած սագը դիտելով . «Կէս ժամ
պէտք է , ըսաւ , որ աղէկ մը եփի» :

Տղաքը , այս խօսքերը լսելով , սկսան լալ պոռալ :

Այն ատեն սպասուէին վարպետութիւն մը բանեցնե-
լով , ըսաւ անոնց . «Խելօք կեցէ՛ք , այսօր սարսափելի
աշապիւնձիկ մը կը պտըտի փողոցները , և անառակ
տղաքը տոպրակը կը դնէ կը տանի : Եթէ չլռէք , սագը
անոր կուտամ» :

Մանուկները այս խօսքերուն կարեւորութիւն
չտեսնեցին և սկսան ա՛լ աւելի պոռչտալ⁽²⁾ որ սագը բերէ :
Սպասուէին պատուհանը բացաւ , շամփուրը առաւ
և պատուհանէն դուրս երկնցնելով , ըսաւ . «Ա՛ռ , ա-
շապիւնձիկ , սա սագը դուն կե՛ր , անուշներ ըլլայ» :

— Ծնորհակալ եմ , պատասխանեց հաստ ձայն մը
փողոցէն :

Ճիշդ այդ վայրկեանին անօթի գող մը կ'անցնէր
ցած պատուհանին տակէն , որ շամփուրը անցուած սա-
գը յափշտակելով փախաւ :

Մանչ աղջիկ սկսան աղաղակներ արձակել , ողբալ ,
ճչել⁽⁴⁾ : Մայրերնին այս աղուկները լսելով , քովերնին
վազեց և պատահածը իմանալով՝ ըսաւ .

— Ահա՛ ձեր անհամբերութեան և որկրամուտ-
թեան⁽⁵⁾ պատիժը , տղա՛քս : Այս իրիկուն սագի տեղ
պանիր հաց միայն պիտի ուտէք» :

Յետոյ սպասուէին դառնալով .

«Բանի՛ քանի անգամ պատուիրած եմ քեզի , ը-
սաւ , որ ատանկ սուս բաներ չպատմես տղոց : Անմիտ-
անհնազանդութիւնդ պատժելու համար , ամսականէդ
վար պիտի դնեմ սագին և շամփուրին գինը» :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Շամփուր . — Սուր երկաթ որուն վրայ միս կ'անցընեն
եւ կը խորովեն :
- (2) Պոռչտալ . — Պոռալ կանչել :
- (3) Ճչել . — Սուր ձայններ հանել :
- (4) Ողբալ . — Շատակերութիւն :

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Մարգիս ի՞նչ ըսաւ իր եղբայրներուն եւ քոյրերուն.— Երբ մութը կոխեց տղաքը ի՞նչ ըրին.— Սպասուհին ի՞նչ ըսաւ տղոցը.— Տղաքը այս խօսքերը լսելով ի՞նչ ըրին. Սպասուհին ի՞նչ ըսաւ.— Մանուկները լռեցի՞ն.— Այն ատեն սպասուհին ի՞նչ ըրաւ.— Փողոցէն ծայն մը ի՞նչ պատասխանեց.— Ո՞վ էր այդ խօսքերը ընողը.— Տղաքը ի՞նչ ըրին.— Մայրերնին Երբ պատահածը իմացաւ, ի՞նչ ըրաւ:

38. ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Ամէնքդ ալ գիտէք սա երգը զոր կ'երգեն հայ տղաք Վարդանանց տօնին օրը.

Իմ հայրենեաց հողիս Վարդա՛ն,
Անո՛ւչ Վարդա՛ն,

Հողիս հողւոյդ եղնի ղուրպան(1), և ին. . .

Այս երգը շինուած է քաջ Վարդան Մամիկոնեանի համար, որ տասներհինգ դար առաջ 1016 ուրիշ քաջերու հետ նահատակուեցաւ(2) Հայաստանի մէջ:

Այն ատենները Պարսիկները կրակը կը պաշտէին, և իրենց թագաւորը ուզեց որ Հայերն ալ կրակապաշտ ըլլան: Վարդան որ Իրիստոնեայ զօրավար մըն էր, դէմ դրաւ. և Հայ քաջերու գլուխը անցած՝ անոնց վրայ յարձակեցաւ:

Յազկերտ շատ զօրք ղրկեց Հայաստան, և Աւարայրի դաշտին մէջ երկու բանակները պատերազմեցան իրարու հետ:

Պարսիկները իրենց հետ շատ մը փիղեր(3) բերեր էին, որոնք իրենց բանակին առաջքը տեղաւորուեցան:

Այն ատեն տակաւին հրացան չկար. հեռուէն նետով(4) կը կռուէին:

Հայերը մեծ քաջութեամբ կռուեցան մինչև իրիկուն, բայց Վարդան զարնուեցաւ ու մեռաւ. իրեն հետ մեռան նաև բազմաթիւ քաջ զօրավարներ, ու Հայերը ցրուեցան:

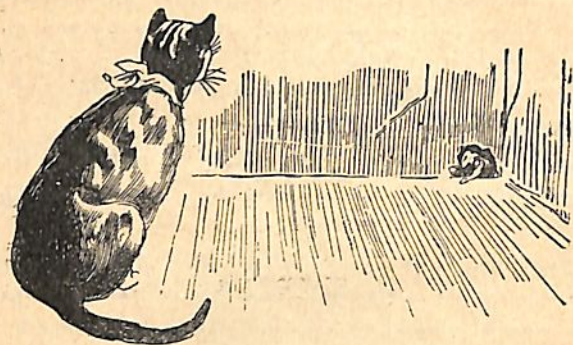
Այն ժամանակէն ի վեր ճիշդ 1462 տարի անցած է, և Հայերը ամէն տարի մեծ հանդէսներով կը տօնեն քաջ Վարդանի և իր ընկերներուն յիշատակը:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Եղնի ղուրպան.— Մէկուն համար մեռնի:
- (2) Նահատակուիլ.— Մէկը կամ բան մը պաշտպանելու համար մեռնիլ:
- (3) Փիղ.— Մեծ կենդանի մը որ պատիճ ունի:
- (4) Նետ.— Հին ատենները զործածուած զէնք մը որ սուր ծայրով երկաթ մըն է եւ լարի մը վրայ քաշուելով կը նետուի:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ երգ կ'երգեն Վարդանանց տօնին օրը.— Ո՞վ է քաջ Վարդան.— Ի՞նչ ըրած է.— Ո՞ւր նահատակուեցաւ.— Յազկերտ ո՞վ էր.— Ի՞նչ առաջարկեց Հայերուն.— Հայերը ընդունեցի՞ն.— Վարդան ի՞նչ ըրաւ.— Ո՞ւր պատերազմեցան.— Ետքը ի՞նչ պատահեցաւ.— Այդ պատերազմէն ի վեր քանի՞ տարի անցած է:

39. ԿԱՏՈՒՆ ԵՒ ՄՈՒԿԸ

Մակին մէջէն օր մը մուկը տեսաւ կատունն :
 — « Ինչո՞ւ համար, ըսաւ չարիք կ'ընես մեզ դուն :
 Խեղճ մուկերը հասցուցած չեն քեզի վընաս :
 Եթէ ճանչնաս զանոնք դուն գոհ պիտի մընաս :
 Գիշեր ցերեկ ինչո՞ւ ըզմեզ կը հալածես⁽¹⁾ :
 Կ'ուզե՞ս, քեզի բաժին հանեմ⁽²⁾ կերած հացէս :
 Եւ հաշտըւինք, մտերմանա՛նք իրարու հետ,
 Վըրէժն⁽³⁾ ու քէն⁽⁴⁾ ալ մեր մէջէն ըլլան անհետ⁽⁵⁾ :
 — Բարի մուկ մը կ'երեւաս դուն և խելացի,
 Այդ խօսքերդ բարձր ու վսեմ⁽⁶⁾ շատ սիրեցի :
 Կ'ուզեմ զքեզ մօտէն տեսնել : Ելի՛ր ծակէդ,
 Յուցո՛ւր ինձի սա անուշիկ հասակդ գէթ⁽⁷⁾ :
 Առաջ եկո՛ւր, ի՞նչ կը վախնաս, անոր կ'ըսէր :
 Ես ոչ քեզի, ոչ քու ցեղիդ չեմ վընասեր : »
 Մուկն անխոհեմ ելաւ ծակէն տոտիկ տոտիկ :
 Կատուն ցատքեց ու զայն ըրաւ բըզիկ բըզիկ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Միշտ զգոյշ կեցի՛ք շողոխորներէն :

ԲԱՅԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Կը հալածես. — Ետեւէս կ'իյնաս :
- (2) Բաժին հանեմ. — Մաս մը տամ :
- (3) Վըրէժ. — Չարիքի փոխարէն չարիք :
- (4) Քէն. — Հակառակութիւն :
- (5) Անհետ ըլլան. — Վերնան :
- (6) Վսեմ. — Շատ բարձր :
- (7) Գէթ. — Գոնէ :

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Մուկը զո՞վ տեսաւ. — Ի՞նչ ըսաւ անոր. —
 Կատուն ի՞նչ պատասխանեց :

40. ԲՈՂԿԸ

Խեղճ պարտիզպան մը իր պարտէզէն, ահագին⁽¹⁾
 բողկ⁽²⁾ մը հանեց որուն վըրայ ամէն մարդ կը հիանար :
 Ու առաւ տարաւ զայն գիւղապետին որ հարուստ մարդ
 մըն էր, և դաշտերուն ու պարտէզներուն մշակութեան
 մեծ հոգ կը տանէր :

Ուստի աղուոր բողկը տեսնելով, գովեց պարտիզ-
 պանին աշխատութիւնը, շնորհակալ եղաւ ու երեք ոս-
 կի նուէր տուաւ զայն քաջալերելու համար :

Գիւղին մէջէն, ագարակապան մը, որ հարուստ,
 բայց ծակալք⁽³⁾ էր, երբ այս բանը իմացաւ, ըսաւ ինք-
 նիրեն .

« Գեղեցիկ հորթ⁽⁴⁾ մը ունիմ. անմիջապէս գիւղա-
 պետին տանիմ : Եթէ բողկին համար երեք ոսկի տուաւ,
 իմ հորթիս համար ո՞վ գիտէ ի՞նչ պիտի տայ : »

Իսկոյն կենդանիին վիզէն չուան մը անցուց, ու
 գիւղապետին տանելով, աղաչեց որ ընդունի իր նուէրը :

Գիւղապետը շատ խելացի մարդ մըն էր, և ագարակապանին բնաւորութիւնը գիտէր. ուստի հասկցաւ անոր միտքը, ու ըսաւ.

—Քանի որ այդչափ կ'աղաչես, կ'ընդունիմ, բայց ես ալ կ'ուզեմ ձեզի նուէր մը ընել փոխարէն: Ուստի անանկ պարգեւ մը տամ որ հորթիդ երեք անգամը արժած է ինծի:

Ու հանեց պարտիզպանին բերած խոշոր բողկը տուաւ ագարակապանին, պատժելու համար անոր ծակաչքութիւնը:

ԱՍՐՈՅԱԿԱՆ.— Ծակաչք մարդը ոչ մեկեմ կը սիրուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Անագիւն.— Շատ մեծ:
- (2) Բողկ.— Բոյս մը (թուրփ):
- (3) Ծուկաչք.— Չկշտացող:
- (4) Հօրք.— Կովի ծագ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Գարտիզպանը ի՞նչ տարաւ գիւղապետին.— Գիւղապետը ի՞նչ ըրաւ աղուոր բողկը տեսնելով.— Ծակաչք ագարակապանը ի՞նչ ըրաւ, երբ ասիկա իմացաւ.— Յետոյ ի՞նչ ըրաւ.— Գիւղապետը ի՞նչ ըսաւ անոր.— Ի՞նչ նուէր տուաւ փոխարէն:

41. ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի շատ գեղեցիկ մրցանակ մը ստացայ. կաշիէ ոսկեզարդ կողքով սքանչելի գիրք մըն է, որուն մէջ շատ մը պատկերներ կան, ու շատ մըն ալ պատմութիւններ և շահեկան տեղեկութիւններ:

Այդ գիրքին մէջ կարդացի թէ հիմակուան մարդիկը աւելի աղէկ լուսաւորուած են քան առջի մարդիկը:

Հինաւուրց(1) դղեակներու(2) մէջ գործածուած ջահերու(3) պատկերներ կան այս գիրքին մէջ, և անոնց քով ճրագներ(4): Մեծ մայրիկս կ'ըսէ թէ ժամանակաւ այդ ճրագներէն կը վառեն եղեր իրենց տանը մէջ:

Գիրքին մէջ խօսուած է նաև մեր հիմակուան գործածած մոմերուն և քարիւղի(5) լամպարներուն վրայ:

Կան նաև ելեկտրական լուսաւորութեան վրայ տեղեկութիւններ զոր մեր գիւղին մէջ տեսած չենք:

Այդ գիրքը կարգալէս ի վեր մեծ փափաք ունէի տեսնելու իրական ջահեր և ելեկտրական լամպարներ,

Անցեալ շաբթու մեր գիւղին մէջ իրարանցում մը կար. մեր գիւղին տօնավաճառին օրն էր: Մեծ բազմութիւն լեցուած էր հրապարակին(6) վրայ, և բոլոր մօտակայ գիւղերէն ու քաղաքներէն վաճառորդներ տեսակ տեսակ ապրանքներ բերած էին ցուցադրելու(7):

Ասդին անդին վրաններ(8) կանգներ էին: Երբ իրիկուն եղաւ, փափաքիս հասայ: Խումբ մը մարդիկ «պո՛ււմ, պո՛ււմ» թմբուկ(9) կը զարնէին, ուրիշներ զուռահայի մը ձայնով կը պարէին: Եւ քանի մը գեղջուկներ խոշոր ջահեր բռնած էին ձեռքերնին որոնք կը վառէին սև մուխեր արձակելով որ մարդուս աչքերն ու կոկորդը կ'այրէր:

Սկսայ հազալ, և աչքերէս արցունք եկաւ, բայց քիչ մը հեռուն հրաշալի տեսարան մը կար:

Կապիկներու խաղարան մը հաստատեր էին մեծ շէնքի մը մէջ ուրկէ արձակուած լոյսը հրապարակը կը լեցնէր: Մեքենայ մը արագ արագ դառնալով կը լուսավառէր լամպարները ցորեկուան լոյս մը տարածելով ամէն կողմ: Մեքենան խոշոր հովի մը պէս ձայն կը հանէր, և երբեմն կայծեր կը ցատքեցնէր: Այս էր ելեկտրական լոյսը:

Երջանիկ ենք որ հին ատենները աշխարհք չենք եկած և քսաներորդ դարուն մէջ կ'ապրինք:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Հինաուուրց.— Հին ժամանակի:
- (2) Գղեակ.— Թագաւորներու կամ իշխաններու բնակարան:
- (3) Զահ.— Վրան կուար քսուած ցուպ գոր կը վառեն:
- (4) Ճրագ.— Ոչխարի ճարպով շինուած մոմ (եաղ մամու):
- (5) Գարիւղ.— Մեր հիմակուան վառած հեղուկը (կագ):
- (6) Հրագարակ — Փողոցին մէջ լայն տեղ մը:
- (7) Յուցաղբիլ.— Մէջտեղը դնել ցուցնելու համար:
- (8) Թմբուկ.— Տեսակ մը գեղջուկ նուագի գործիք(թավալ):
- (9) Վրաց.— Լաթէ շինուած պատսպարան (չասրր):

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Այս տարի մրցանակ ստացած գիրքիդ մէջ ի՞նչ կարդացիր.— Ի՞նչ պատկեր տեսար այդ գիրքիդ մէջ.— Այդ գիրքը կարդալէդ ետքը ի՞նչ փափաք ունեցար.— Անցեալ շաբթու ինչո՞ւ իրարանցում կար ձեր գիւղին մէջ.— Տօնավճառին ի՞նչ կը բերեն գիւղը.— Երբ իրիկուն եղաւ, ի՞նչ րրին.— Հասկցա՞ր թէ հին ատենները ի՞նչ լոյս կը վառէին մարդիկ.— Ելեկտրական լոյսը ի՞նչպէս էր:

42. Կ Ա Ղ Ա Մ Բ Ը

Երկու մեծկակ տըղաք, Արսէն և Գասպար
 Պարտէզի մը պատին քովէն կ'երթային.
 Արսէն ըսաւ. «Սա կաղամբը տե՛ս, աղբա՛ր,
 Ի՞նչ խոշոր է, ի՞նչ աղուոր, ի՞նչ աճագին»:
 —Ատ ալ բա՞ն է, գոչեց Գասպար հեգնութեամբ,⁽¹⁾
 Մեր մատուռին զանգակատան չափ խոշոր

Ես կաղամբ մը տեսած եմ, բայց ի՛նչ կաղամբ:
 —Ես ալ, ըսաւ, շինեցի դեռ անցեալ օր

Մեր մատուռին մեծութեամբ սան⁽²⁾ մը խեցի⁽³⁾:
 — Ինչո՞ւ այդչափ մեծ շինեցիր, տընաչէն⁽⁴⁾:
 — Չըհասկցա՞ր, ապո՛ւշ, դիտմամբ շինեցի
 Որ քու կաղամբդ այդ սանին մէջը խաչեն»:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Մեծխօսիկութիւնը շատ ծաղրելի ֆերուքիւն մըն է. հաւեւս մտադը ինք իր անձը, իր գործերը չի մեծցներ, և անոնց վրայ չի խօսիր:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Հեգնութեամբ.— Ծաղրելով:
- (2) Սան.— Կերակուր եփելու աման:
- (3) Խեցի.— Հողէ շինուած եւ փուռի մէջ եփուած նիւթ:
- (4) Տընաչէն.— Տունը շէն պահող (հոս հեգնութեամբ ըսուած է):

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Երկու տղաքը ո՞ւր կ'ընթանային.— Արսէն ի՞նչ ըսաւ Գասպարին.— Գասպար ի՞նչ պատասխանեց.— Արսէն հաւատա՞ց անոր ըսածին.— Ի՞նչ պատասխան տուաւ.— Գասպար ի՞նչ հարցուց.— Արսէն ի՞նչ պատասխանեց:

43. ՇԱՀՈՒՆ ԿԷՍԸ

Գիւղացի ազնուականի⁽¹⁾ մը տունը հարսնիք կարօ
Հիւրերը հաւաքուեր էին արդէն, և օրերէ ի վեր կ'ը-
տեւէին պարերը, խաղերը և հացկերոյթները:

Որսեր, հաւեր, պտուղներ, անուշեղէններ առատ-
առատ⁽²⁾ կը բերէին սեղանին վրայ. միայն ձուկ չկար,
որովհետեւ գիւղը շատ հեռու էր քաղաքէն, ու ձմեռը
սաստիկ ըլլալուն՝ ծովը յուզուած էր շարունակ, և
ձուկ չէր բռնուեր:

Յանկարծ ծառայ մը եկաւ տան տէրոջը իմաց
տուաւ թէ ձկնորս մը խոշոր ձուկ մը բերեր էր: Ա-
մէնքը ուրախացան, և ձուկն ու ձկնորսը ներս բեր-
ուեցան հիւրերուն քով:

— Ապրի՛ս, ըսաւ ազնուականը, ձուկդ շատ աղ-
ուոր է, ուզած գինդ պիտի տամ: Քանի՞ զրուշ կ'ուզես:

— Ես դրամ չեմ ուզեր, տէ՛ր, պատասխանեց ձրկ-
նորսը, բայց եթէ անպատճառ բան մը տալ կ'ուզէ՞ք,
հարիւր խորագանի հարուած տուէ՛ք ինծի:

Ամէնքը զարմացան, բայց ձկնորսը կը պնդէր:

Վերջապէս տան տէրը ստիպուած՝ հրաման ըրաւ
որ մարդը պակեցնեն ու անոր փափաքը կտտարեն:

Յիսուն հարուած տրուելէ ետքը, «Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք,
պտոսաց ձկնորսը. այս գործին մէջ ընկեր մը ունիմ
ես, պէտք է որ վարձքին կէսը անոր տաք»:

— Կանչէ՛ նայինք, ո՞ր խենդն է ընկերդ, ըսաւ
տան տէրը:

— Չեր դռնապանն է, պատասխանեց խեղճ մարդը՝
Չթողուց որ ներս մտնեմ, մինչև որ չխոստացայ ձուկին:

փոխարէն առածիս կէսը իրեն տալ: Հիմա կ'ուզեմ
խոստումս կատարել:

— Վա՛յ, վա՛յ, ըսաւ տան տէրը, անմիջապէս բե-
րէ՛ք դռնապանը, և իր վարձքը⁽³⁾ տուէ՛ք իրեն:

Անիրաւ դռնապանը բերին, յիսուն հարուած տուին
իրեն, և տունէն ճամբեցին: Իսկ ձկնորսը առատօրէն
վարձատրեցին:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Ծանախնորութիւնը անագնիւ բան
է. շանախնիոր մարդիկ միշտ կը խայտառակուին եւ իրենց
արժանի պատիժը կը գտնեն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ազնուական. — Բարձր ընտանիքի վերաբերող մարդ:
- (2) Առատ. — Լեցուն, շատ:
- (3) Վարձք. — Փոխարինութիւն:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ. — Գիւղացի ազնուականին տունը ի՞նչ կար. —
Սեղանին վրայ ի՞նչ բան կը պակսէր. — Ինչու՞ ձուկ չէր բռնուեր.
— Ծառան ի՞նչ իմաց տուաւ. — Չուկն ու ձկնորսը ի՞նչ ըրին.
— Ազնուականը ի՞նչ ըսաւ. — Չկնորսը ի՞նչ պատասխանեց.
— Տան տէրը ի՞նչ ըրաւ. — Յիսուն հարուած տրուելէ ետքը, ձրկ-
նորսը ի՞նչ պոռաց. — Դռնապանը ի՞նչ ըսեր էր ձկնորսին:

44. Տ Ո Ր Ք Ա Ն Գ Ե Ղ

Շատ դարեր առաջ, Հայաստանի մէջ, երիտասարդ
մը կար Տորք անունով, այնքան ուժով, այնքան
քաջ, որ սովորական մարդու չէր նմաներ: Հասակը
ծառի պէս բարձր էր, կուրծքը լերան պէս լայն, բայց
դէմքը այնչափ սարսափելի էր, որ երեսը նայողը կը
գարնուրէր:

Դեռ տղայ էր, երբ ձեռքով ժայռեր կը ճեղքէր՝ Առիւծը, վագրը⁽¹⁾, բոլոր գազանները կը դողային իր առջև, ու ոտքերը կը լզէին: Իսկ Տորք գանոնք կը կերակրէր, իր բերած որսերէն կուտար անոնց, բայց եթէ զինքը բարկացնէին, ա՛լ Աստուած այն տեղ բան չունէր:

Երկրին շուրջը գտնուած գիւղացիները բոլորն ալ իրեն կը դիմէին երբ իրենց գլխուն փորձանք մը գար, ու անմիջապէս օգնութեան կը հասնէր անոնց:

Անգամ մը լսեց որ Սև Ծովի կողմէն թշնամիներ կուգային, գիւղերը կը կողոպտէին, մարդիկը գերի կը բռնէին, տղաքը կը չարչարէին: Անմիջապէս վազեց գնաց, բայց աւազակներուն նաւերը հեռացիր էին: Տորք սաստիկ զայրացած՝ պոռաց, առիւծի պէս մռնչչեց⁽²⁾, և լեռներէն խոշոր կտորներ փրցնելով նաւերուն ետեւէն նետեց: Ծովը զզրոյցեցաւ⁽³⁾, ակիքները բարձրացան, նաւերը սկսան տատանիլ⁽⁴⁾ ու մէկիկ մէկիկ բոլորն ալ ծովուն տակ սուզեցան⁽⁵⁾, աւազակներն ալ մէկտեղ:

Տորք սակայն իր ուժին չափ ճարտարութիւն⁽⁶⁾ ալ ունէր: Իր եղունգներով ժայռերը կը փորէր, ու սքանչելի արձաններ⁽⁷⁾ կը շինէր: Բաւական էր որ մէկուն երեսը նայէր քանի մը վայրկեան, անոր պատկերը կը քանդակէր⁽⁸⁾ քարին վրայ:

Թագաւորը Տորքին համբաւը⁽⁹⁾ լսելով, ուզեց զայն տեսնել: Մարդ զրկեց ու իր պալատը հրաւիրեց զայն: Մեր հսկան⁽¹⁰⁾ ահագին ծառ մը վերցուցած գետնէն կոնակը առաւ, անոր ճիւղերէն կախեց այծեամեներ⁽¹¹⁾, վայրի ոչխարներ, եղնիկներ⁽¹²⁾, եղջերուներ⁽¹³⁾, և այսպէս ներկայացաւ թագաւորին:

Թագաւորը հիացաւ մնաց այդ քաջ տղան տեսնելով որ աշտարակի⁽¹⁴⁾ մը չափ խոշոր էր և ուժեղ՝ «Ապրի՛ս, Տորք, ըսաւ, դուն մէկ մարդ չես, ամբողջ քանակ մըն ես»:

Իր պալատին մէջ հիւրընկալեց զայն, շատ պատիւներ ըրաւ. իր սեղանը նստեցուց, և նուէրներ տուաւ: Ու սկսաւ հետը խօսակցիլ տեսնելու համար թէ այդ հսկայ երիասարդը արդեօք իր ուժին չափ խելք ալ ունէ՞ր:

Տորք խելք ալ ունէր. այնչափ իմաստուն⁽¹⁵⁾ պատասխաններ կուտար թագաւորին հարցումներուն որ կը զարմացնէր զայն:

Օր մը թագաւորը հարցուց. «Ո՞ւժը աւելի բարձր է թէ խելքը?»

Տորք պատասխանեց. «Երկուքն ալ լաւ են. վատուժ⁽¹⁶⁾ մարդը մեծ խելք չի կրնար ունենալ. և ուժեղ մարդն ալ չի կրնար անխելք ըլլալ, բայց արժանիքը գանոնք ունենալուն մէջ չէ. զանոնք գործածելուն մէջ է. մեծ մարդը ան է որ իր ուժը և խելքը բարիի կը գործածէ»:

ՔԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) **Վագր.** — Վայրենի եւ անզուժ գազան մը:
- (2) **Մռնչել.** — Առիւծի ձայն հանել:
- (3) **Գզրոյցել.** — Տեղէն խախտել:
- (4) **Տատանիլ.** — Երերալ:
- (5) **Սուզեցան.** — Տակը իջան:
- (6) **Ճարտարութիւն.** — Արուեստ:
- (7) **Արձան.** — Քարի վրայ փորուած պատկեր:
- (8) **Քանդակել.** — Փորել:
- (9) **Համբաւ.** — Մեծ անուն:
- (10) **Հսկայ.** — Շատ խոշոր մարդ:
- (11) **Այծեամ.** — Վայրի այծ:
- (12) **Եղնիկ.** — Ստնաւոր կենդանի մը որ ոստի պէս եղջիւրներ ունի (կէշիկ):
- (13) **Եղջերու.** — Եղջերուի էգը:
- (14) **Աշտարակ.** — Շատ քարձր շէնք:
- (15) **Իմաստուն.** — Խելացի:
- (16) **Վատուժ.** — Ուժ չունեցող:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ինչպէ՞ս մարդ էր Տորք.— Հասակը ի՞նչպէս էր.— Կո՞ւրծըր ինչպէս էր.— Իր տղայութեանը ի՞նչ կ'ընէր.— Առիւծը՞ վագրը ի՞նչ կ'ընէին իրեն.— Ի՞նք ի՞նչ կ'ընէր անոնց.— Իրեն զիմողներուն, ի՞նչ կ'ընէր.— Երբ լսեց որ թշնամիները գիւղերուն վրայ կը յարձակէին, ի՞նչ ըրաւ.— Ի՞նչ պատահեցաւ.— Տորք իր ուժէն գատ ի՞նչ յատկութիւն ունէր.— Ի՞նչ կը շինէր.— Թագաւորը ի՞նչ ըրաւ Տորքին համբաւը լսելով.— Տորք ի՞նչպէս ներկայացաւ թագաւորին.— Թագաւորը ի՞նչ ըսաւ անոր.— Յետոյ ի՞նչ ըրաւ անոր.— Անոր խելքը փորձելու համար ի՞նչ հարցուց.— Տորք ի՞նչ պատասխանեց:

45. Ո Ր Բ Ը

Ձեր մօր քնքուշ գրկին մէջ տաք:
 Երբոր հանգիստ կը քընանաք.
 Կը պառկի որբն հողին վըրայ.
 Մտածեցէ՛ք, փոքրիկ տըղա՛ք:

Դուք ամէն բան ունիք առատ,
 Համբոյր, շաքար, խաղալիք շատ.
 Որբն հոգեր ունի միայն.
 Մտածեցէ՛ք, փոքրիկ տըղա՛ք:

Ձիւնն երբ ծածկէ բոլոր աշխարհք,
 Բոցին⁽¹⁾ առջև դուք կը խայտաք⁽²⁾.
 Կը դողդղայ որբը սակայն.
 Մտածեցէ՛ք, փոքրիկ տըղա՛ք:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Պե՛սք է մեր ուրախութեան մեջ,
 յիշենք որբերը և օգնենք անոնց:

ԲԱՅԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Բօց.— Կրակէն դուրս ելած փայլուն լոյսը:
- (2) Կը խայտաք.— Կը ցատքուտէք:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Երբ դուք ձեր մօր գիրկը կը քնանաք, որբը ի՞նչ կ'ըլլայ.— Դուք երբ ամէն բան ունիք, որբը ի՞նչ ունի.— Երբ ձիւնը աշխարհը ծածկէ, դուք ի՞նչ կ'ընէք. որբը ի՞նչ կ'ըլլայ:

46. Մ Ո Ւ Թ Տ Ե Ղ Ը

Մայրը նոր վառեր էր լամպարը, որովհետև մու-
 թը կը կոխէր:

Սեղանին առջին նստած է Սմբատ, վեց տարեկան
 տղէկ մը որ կը խօսի, կը խնդայ. անոր քով, Արամ,
 իր հօրեղբորորդին, տրտուժ տխուր կը կենայ:

— Սմբատ, կ'ըսէ մայրը, թաշկինակս պարտէզը
 ձգեր եմ, թթենիին աակ, Գնա՛ բեր, տղա՛ս:

— Այո՛, մայրի՛կ, կը պատասխանէ Սմբատ, ու
 սեղէն կ'եւլէ:

— Ձե՛ս վախնար, կ'ըսէ ցած ձայնով Արամ:

— Ինչէ՞ն վախնամ:

— Ձե՛մ գիտեր, բայց այնչափ մութ է որ... եթէ
 անկիւն մը՝ բան մը երեւայ աչքիդ...:

— Հարկաւ, մայրիկին թաշկինակը պիտի երեւայ
 աչքիս ու պիտի առնեմ բերեմ:

Սմբատ դուրս կ'եւլէ. Հազիւ քանի մը քայլ ա-
 ռեր էր մութ ծառուղիին⁽¹⁾ մէջ, երբ խոշոր չղջիկ⁽²⁾
 մը կ'սկսի թռչտիլ իր բոլորտիքը:

— Ա՛հ, կ'ըսէ Սմբատ խնդալով, եթէ խեղճ թի-
 թեռնիկ մը ըլլայի, պիտի սարսափէի քեզմէ:

Քիչ մը անդին բու(3) մը կը թռչի ծառերուն տակ
տխուր ձիչ մը արձակելով: Սմբատ ա՛յ աւելի կը խնդայ օ

— Եթէ անփետուր պղտիկ ճնճողուկ(4) մը ըլլայի,
ինչպէ՛ս պիտի դողդղայի բոյնիս մէջ:

Վերջապէս թթենիին տակ հասնելով, կը տեսնէ որ
նստարանի մը վրայ խոշոր սև կատու մը կծկտէր(5)
պառկեր է, և աչքերը երկու բոցի պէս կը փայլին օ
Սմբատ կը մարի խնդալէն:

— Ես մուկ չեմ որ զիս ուտես, աչքերդ ի՛նչ խո-
շոր խոշոր բացեր ես, խե՛նդ փիսիկ:

Յետոյ թաշկինակը կը գտնէ, կ'առնէ տուն կ'եր-
թայ:

— Ա՛ն թաշկինակդ, մայրի՛կ, կ'ըսէ սենեակէն
ներս մտնելով:

Արամ դողդողալով անոր մօտեցած է:

— Բան մը չերեւա՛ց աչքիդ, կը մրմնջէ ականջն ի
վար, իրա՛ւ, բան մը չտեսա՛ր:

— Հապա՛, կը պատասխանէ Սմբատ հանդարտօրէն.
չղջիկ մը տեսայ որ քովէս անցաւ ու թեւիս դպաւ,
բու մը տեսայ որ «Հո՛ւ հո՛ւ» պոռաց երեսիս. և խո-
շոր սև կատու մը որ աչքերը կլոր կլոր բացած երեսս
նայեցաւ:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Խեղացի տղայ մը երբեք պէտք չի
վախնայ մուրհէ, սոււերհէ, կամ երեւակայակաւ քաներհէ.
Միշտ պէտք է մտածէ թէ վախնալու ճշմարիտ պատճառ մը
կայ. եթէ չկայ, ծաղրելի կ'ըլլայ վախնալուն հումար:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Ծառուղի.**— Ճամբայ մը որուն երկու եզերքը լծառեր
կան կարգաւ:

(2) **Չղջիկ.**— Տեսակ մը գիշերային թռչուն (կէճէ զուռ):

(3) **Բու.**— Գիշերային թռչուն մը (պայգուս):

(4) **Ճճողուկ.**— Փոքրիկ թռչուն մը (սէրէ):

(5) **Կծկտեր է.**— Թեւը ոտըր ժողկեր է:

47. ՏԱՍԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ՇԵՐՈՍ ՄԸ

Այն տարին ձմեռը սովորականէն աւելի սաստիկ
էր կարնոյ(1) մէջ:

Առտու մը, Ձիթող գիւղին տղաքը կարնոյ դաշտը
գացեր էին սահնակ խաղալու(2) սառին վրայ:

Բարչամ տասը տարեկան մանչ մը այս խումբին
գլուխը անցած՝ կ'առաջնորդէր անոնց, որովհետև ա-
մէնէն խելացին ու սրտոտն էր մէջերնին: Բայց ինքն
ալ տղայ էր, և այնքան խաղի ինկաւ, որ չնչմարեց(3)
թէ գիշեր կ'ըլլար:

Մութը կոխեր էր, աստղերը սկսեր էին փայլել
ճերմակ երկինքին վրայ, և տղաքը շարունակ կը սա-
հէին:

Յանկարծ սարսափի աղաղակ մը լսուեցաւ:

— Ա՛րջը(4), ա՛րջը. կը պոռային տղաքը, և կատաղի
գազանը քովերնին հասեր էր արդէն. փախչելու ժամա-
նակ չկար:

— Տեղերնէդ մի՛ շարժիք, ըսաւ Բարչամ. ու ժով
մը արջին նայելով, որ քանի մը քայլ անդին կեցեր
էր. ես ձեզի պիտի ազատե՛մ:

Եւ լայն դանակը քաշեց մէջքէն:

Ճիշդ այդ պահուն արջը տղոցը վրայ յարձակեցաւ.
բայց Բարչամ անոր դիմացը վազեց:

Երբ անգութ գազանը ոտքի վրայ ելաւ, կայնե-
ցաւ փոքրիկ տղան իր թեւերուն մէջ խեղդելու հա-
մար, տղան դանակը անոր մարմինին մէջ խոթեց մին-
չև ծայրը. բայց արջը իր ճիրաններովը(5) սեղմեց
զայն: Բարչամ դանակը թողուց, երկու ձեռքովը գա-
զանին կոկորդը բռնեց և բոլոր ուժովը սեղմեց:

Երկուքը մէկտեղ ձիւնին մէջ թաւալեցան(6), մինչ-

դեռ տղաքը գիւղ կը վազէին «օգնութիւն» պոռալով :
Երբ գիւղացիները հասան , գործը գործէն անցեր էր . տղան ալ արջն ալ մեռեր էին :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Ազնիւ արտի տէր մարդը իր կեանքը կը զոհէ ուրիշները ազատելու համար :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Կարիւն.— Թուրքիոյ մէջ քաղաք մը (Էրզրում) :
- (2) Սահնակ խաղալ.— Սառին վրայ սահելով զուարճանալ :
- (3) Ձնօմարեց.— Այքին չգարկաւ :
- (4) Ա.բջ.— Մարդակեր գազան մը (այր) :
- (5) Ճիւրակ.— Վայրի կենդանիներու եղունգները :
- (6) Թաւալիլ.— Գլտորիլ :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ձմեռը ի՞նչպէս էր այն տարին.— Ձիթող գիւղին տղաքը ի՞նչ ընելու գացեր էին.— Բարշամ ի՞նչ ըրաւ.— Մինչեւ ե՞րբ խաղացին տղաքը.— Յանկարծ ի՞նչ լուեցաւ.— Ինչո՞ւ պոռացեր էին տղաքը.— Ի՞նչ ըսաւ Բարշամ.— Յետոյ ի՞նչ ըրաւ.— Արջը ի՞նչ ըրաւ.— Երբ Բարշամ դսնակը գազանին փորը խոթեց ան ի՞նչ ըրաւ.— Երկուքը մէկէն ի՞նչ եղան.— Միւս տղաքը ի՞նչ ըրին.— Գիւղացիք կրցա՞ն Բարշամը ազատել.— Ի՞նչ տեսակ գործ էր Բարշամին ըրածը :

48. ՈՍԿԻ ՏԱՊԱՐԸ

Փայտահատ(1) մը ծովուն եզերքը , բարձր ժայռի մը վրայ ծառ մը կը կտրէր : Յանկարծ կացինը(2) ձեռքէն ինկաւ և ջուրերուն մէջ կորսուեցաւ :

Խեղճ մարդը սկսաւ լալ ողբալ , որովհետեւ եթէ կացին չուեննար , ի՞նչպէս փայտ պիտի կտրէր և եթէ փայտ չկտրէր , ո՞րկէ դրամ պիտի գտնէր իր կիւնը և ջաւակները կերակրելու համար :

Իր ողբերը լսելով , ծովին մէջէն պարիկ մը ելաւ , և իրեն մօտենալով ըսաւ .

— Ինչո՞ւ կուլաս , ըսէ՛ ինծի . ամէն ցաւիդ ես կրնամ դարման(4) գտնել :

— Կացինս ծովը ինկաւ , ըսաւ մարդը հեծկտալով(5) , և դրամ չունիմ որ ուրիշ մը գնեմ :

Պարիկը վայրկեան մը ալիքներուն մէջ աներեւոյթ եղաւ , յետոյ նորէն դուրս ելլելով , ոսկի տապար մը տուաւ փայտահատին :

— Ասիկա իմս չէ , ըսաւ փայտահատը , իմս պարզ երկաթէ էր :

Այն ատեն պարիկը տուաւ անոր իր երկաթէ գործիքը ու ծովուն մէջ անհետացաւ :

Գեղջուկը աւելի եռանդով աշխատեցաւ այն օրը , և երբ իրիկունը տուն դարձաւ , եղելութիւնը(6) պատմեց իր եղբօրը Տիգրանին որ իրեն պէս փայտահատ էր :

— Ապ՞ճ , ըսաւ Տիգրան անոր , ինչո՞ւ չառիր ոսկի տապարը . հիմակ ա՛լ աշխատելու պէտք չէիր ունենար :

Հետեւեալ առտուն կանուխ Տիգրան իր կացինը առաւ ծովեզերք գնաց , և տապարը նետեց ծովուն խորը , յետոյ սկսաւ լալ պոռալ :

Անոր լացը լսելով , բարի պարիկը դուրս ելաւ ծովէն ու հարցուց .

— Ինչո՞ւ կուլաս , ըսէ՛ ինծի . ամէն ցաւիդ կրնամ դարման գտնել :

Եւ փայտահատը պատմեց անոր թէ կացինը ձեռքէն ինկեր էր :

Պարիկը վայրկեան մը աներեւոյթ եղաւ(7) ալիքներուն մէջ , յետոյ նորէն դուրս ելլելով , ոսկի տապար մը բերաւ անոր :

Տիգրան ուրախութեամբ յափշտակեց(8) զայն պարիկի ձեռքէն , ու շուտով հեռացաւ ծովեզերքէն : Բայց

ճամբան՝ ոսկի տապարը ձեռքին մէջ հող կտրեցաւ, և փսոր փսոր գետինը թափեցաւ:

Այսպէս պատժուեցաւ խարդախ(8) ու ագահ փայտահատը:

Մինչդեռ հետեւեալ օրը, իր պարկեշտ եղբայրը, կացինով ծառը կտրած ատեն, պարկ մը ոսկի գտեր էր հողին մէջէն:

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Շիտակ խօսող և պատկէշ մտրող անպատճառ օր մը յաջողութեան կը հասնի, իսկ ստախօս և խարդախ մտրող անպատճառ կը պատճուի:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Փայտահատ.— փայտ կտրող:
- (2) Կացին.— փայտ կտրելու գործիք:
- (3) Դարձան.— Դեղ, ճար:
- (4) Հեծկլիսալ.— Լալ ողբալ:
- (5) Եղելութիւնը.— Պատահածը:
- (6) Անեւեւոյք եղաւ.— Անյայտ եղաւ:
- (7) Յափճակեց.— Քաշեց առաւ:
- (8) Խարդախ.— Խաբերայ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Փայտահատը ի՞նչ կ'ընէր.— Ի՞նչ պատահեցաւ իրեն.— Մարդը ի՞նչ ըրաւ.— Ծովուն մէջէն ո՞վ ելաւ.— Ի՞նչ հարցուց իրեն.— Փայտահատը ի՞նչ պատասխանեց.— Պարկը ի՞նչ բերաւ փայտահատին.— Փայտահատը առա՞ւ անոր տուած կացինը — Պարկը ի՞նչ ըրաւ.— Իրիկունը որո՞ւ պատմեց այս եղելութիւնը.— Տիգրան ի՞նչ ըրաւ հետեւեալ առտուն.— Պարկը երբ ոսկի կացինը տուաւ, Տիգրան ի՞նչ ըրաւ զայն.— Ճամբան՝ կացինը ի՞նչ եղաւ.— Իսկ պարկեշտ եղբայրը ի՞նչ գտաւ հողին տակէն.

49. ԲԱՐԻ ԶԱՒԱԿ ՄԸ

Օղը շատ տաք էր. դաշտէն կը դառնայի յոգնած գաղթած(1). երբ հօրս հանդիպեցայ որ գիւղ կ'երթար:

—Վահան, ըսաւ, մեծ բեռէ մը պիտի ազատես զիս, եթէ սա ծրարը գիւղը տանիս. այնչափ տեղ երթալու ուժ չունիմ:

Տասերկու տարեկան էի. շաա չէի սիրեր քալել, և առտուընէ ի վեր անօթի ծարու աշխատեր էի. գիւղը հեռու էր, և ուշ պիտի մնայի ճաշելու:

Մերժումի շարժում մը ընելու վրայ էի, որովհետեւ շատ դժուար կու գար ինծի այնչափ ճամբայ քալել: Եթէ մերժէի(2), հայրս ինք պիտի երթար, վասն զի կարեւոր բան մըն էր տարուելիք ծրարը զոր չէր կրնար օտարի մը յանձնել(3):

Բան մը կեցուց շարժումս.
—Կը տանիմ, սիրելի՛ հայրիկ, ըսի սրտանց:
—Շնորհակալ եմ, Վահան, ըսաւ. կ'ուզէի ձեռքովս տանիլ, բայց այսօր վիճակս աղէկ է:

Մինչև ճամբուն դարձած տեղը հետս քալեց, և ինձմէ բաժնուած պահուն, ձեռքը թեւիս վրայ դնելով ըսաւ. «Շնորհակալ եմ, տղա՛ս, դուն միշտ բարի դաւակ մը եղար ինծի համար:»

Շուտով ծրարը տեղը յանձնեցի և վերադարձայ:
Տանը մօտեցած միջոցիս, խուճի մը գործաւորներ տեսայ դրանը քով հաւաքուած(4): Ասոնցմէ մէկը, զիս տեսնելով, քովս եկաւ ու լալով ըսաւ.

«Զեր խեղճ հայրը մեռաւ տունէն ներս մտած միջոցին. ձեզի ուղղած խօսքերը իր վերջին բառերը եղան:»

Այսօր ծերունի եմ, բայց ո՛րչափ երջանիկ կ'զգամ ինքզինքս, քանի յիշեմ թէ հօրս վերջին խօսքերը եղան ինձի ուղղած սա բառերը. «Դուն միշտ բարի զաւակ մը եղար ինձի համար»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ .— Սիրեցե՛ք ձեր ծնողքը, երբեք մի՛ վշտացնէ՛ք զանոնք, որպէս զի զանոնք կորսնցնելէ ետքը խղճի խայր չունենաք:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Յոգնած դադրած.— Չափազանց յոգնած:
- (2) Եթէ մերժէի.— եթէ չտանէի:
- (3) Յանձնել.— Տալ, վստահիլ:
- (4) Հաւաքուած.— Ժողովուած:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ .— Դաշտէն դարձած ատենդ երբ հօրդ հանդիպեցար, ի՞նչ ըսաւ քեզի.— Ուզեցի՞ր ընդունիլ.— Ինչո՞ւ համար.— Եթէ դուն մերժէիր, հայրդ ի՞նչ պիտի ընէր.— Ի՞նչ պատասխանեցիր.— Ի՞նչ ըսաւ, եւ ի՞նչ ըրաւ.— Քեզմէ բաժնուած ատենը ի՞նչ ըսաւ վերջին անգամ.— Դարձիդ ի՞նչ պատահեցաւ:

50. ՏՐԴԱՏ ԹԱԳԱԻՈՐ

Տրդատ, Հայոց Խոսարով Ա. Թագաւորին տղան էր որ հօրը մահէն ետքը, թշնամիներուն ձեռքէն ազատելու համար Հռոմ տարուեցաւ ուր անցուց իր մանկութիւնը⁽¹⁾ և պատանեկութիւնը⁽²⁾:

Այնքան անձնուէր⁽³⁾, քաջասիրտ և ուժեղ էր Տրդատ որ ամէնքը կը զարմանային իր վրայ:

Անգամ մը վայրի ցուլի⁽⁴⁾ մը եղջիւրները մէկ ձեռքովը բռնելով՝ փրցուց, և վիզը ուրբելով՝ սպաննեց զայն:

Ուրիշ անգամ մը, կառարչաւի⁽⁵⁾ մէջ, իր հակառակորդը, իրմէ առաջ անցնելու համար, հրեց վար ձգեց զինքը. Տրդատ հակառակորդին ետեւէն վազեց և այնպէս ուժով բռնեց որ ձիերը կեցուց:

Պատերազմի մէջ ալ մեծ քաջութիւններ ըրաւ, և այնչափ նշանաւոր եղաւ որ Հռոմայեցւոց կայսրը զըրկեց զինքը թշնամի Թագաւորի մը հետ մենամարտելու⁽⁶⁾:

Տրդատ մենամարտեցաւ և յաղթեց, ու իր յաղթութեան փոխարէն՝ Հայաստանի թագաւոր եղաւ:

Այդ միջոցին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Քրիստոնէութիւն կը քարոզէր Հայոց մէջ որոնք կռապաշտ էին: Տրդատ որ թշնամի էր քրիստոնէութեան, Ս. Լուսաւորչի դէմ զայրանալով⁽⁷⁾, Խոր Վիրապը⁽⁸⁾ նետել տուաւ զայն: Լուսաւորիչ երկար տարիներ ապրեցաւ հոն՝ հայ կնոջ մը օգնութեամբ որ ամէն օր հաց մը կը նետէր Վիրապին մէջ:

Տրդատ թագաւոր չարչարելով սպաննել տուաւ կոյս Հռիփսիմէն և կոյս Գայիանէն իրենց բոլոր ընկերուհիներուն հետ միատեղ, որովհետև քրիստոնեայ էին և իր կուռքերը պաշտել չէին ուզեր:

Այս չարիքները գործելէ հտ.քը, Տրդատ խելագարեցաւ⁽⁹⁾, և իր պալատն ու ընտանիքը թողած, սկսաւ լեռնէ լեռ թափառիլ⁽¹⁰⁾:

Իր քոյրը, Խոսրովիդուխտ իշխանուհին, զիշեր մը երազին մէջ հրեշտակ մը տեսաւ որ ըսաւ իրեն թէ Տրդատ չպիտի բժշկուէր. մինչև որ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը չհանէին Խոր-Վիրապէն:

Իշխանուհին անմիջապէս մարդ զրկեց, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը հանել տուաւ Խոր-Վիրապէն, և թագաւորը բժշկուեցաւ, ու քրիստոնէութիւնը ընդունեցաւ. իրեն հետ բոլոր Հայերն ալ կռապաշտութիւնը թողուցին ու քրիստոնեայ եղան:

ԲԱՅԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Մանկուսիւն.— Տղայութիւն:
- (2) Պատանեկութիւն.— Տղայութենէն ետքի քանի մը տարիները:
- (3) Անձնուէր.— Ուրիշներուն համար ինքզինքը մոռցող:
- (4) Տուլ.— Կովին արուն:
- (5) Կառաքուլ.— Տեսակ մը մրցում է. շատ մը կտրքեր կը վազցնեն, եւ ով որ առաջ անցնի մրցանակ կ'ստանայ:

- (6) Մենամարտիլ.— Երկու հոգի իրարու հետ կռուիլ:
- (7) Զայրանալ.— Բարկանալ:
- (8) Խոր-Վիրապ.— Խորունկ հոր:
- (9) Խելագարեցաւ.— Խենդեցաւ:
- (10) Թափառիլ.— Ասղին անդին իյնալ:

ՀԱՐՏՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ էր Տրդատ.— Ո՞ւր անցուց իր մանկութիւնը եւ պատանեկութիւնը.— Ի՞նչպէս տղայ էր Տրդատ.— Ի՞նչ ըրաւ ցուրին.— Կառաքուլին մէջ ի՞նչ ըրաւ.— Հոռոմայեցոց կայսրը ինչո՞ւ թագաւոր ըրաւ զինքը.— Տրդատ ինչո՞ւ խորվիրապը նետել տուաւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը.— Ս. Լուսաւորիչ ի՞նչպէս կրցաւ ապրիլ Խոր-Վիրապին մէջ.— Ուրիշ զո՞վ չարչարեց ու սպաննել տուաւ Տրդատ.— Ետքը ի՞նչ եղաւ Տրդատ.— Ի՞նչպէս բժշկուեցաւ Տրդատ.— Բուժուելէն ետքը ի՞նչ ըրաւ:

51. ԴՊՐՈՑԱԿԱՆԸ ԵՒ ՇԵՐԱՍԸ

Դպրոցին մէջ մանչ մը փոքրիկ
 Շատ կը ձանձրանար.
 «Ո՛հ, ա՛լ հերիք, կ'ըսէր, հերի՛ք
 Կարգամ անդադար.
 Աստուծոն կ'ելլեմ ժամը եօթնին
 Կէս քուն կէս արթուն.
 Դիշեր եղա՞ւ. շուտ անկողի՛ն,
 Թէև չունիս քուն»
 Միտակ հաճոյքն էր իր կեանքին
 Շերամ մը միայն,
 Որուն համար կուտար հոգին.
 Կը դողար վըրան:
 Օր մը, տեսաւ որ կը շինէր
 Բըժոժ մը ճերմակ,

Որուն մէջը պիտի փակուէր
 Իրեն պէս մինակ,
 «Ի՞նչ յիմար ես, ըսաւ անոր,
 Որ ձեռքովդ այդպէս
 Քեզ կը շինես բանտ մը կըլոր
 Որ մէջը մտնես:
 Չե՞ս տեսներ զիս, ի՞նչպէս կուլամ
 Այս նեղ խուցիս⁽¹⁾ մէջ,
 Եւ չե՞ս լըսեր ամէն անգամ
 Իմ ողբերս⁽²⁾ անվերջ⁽³⁾»
 Շերամն ըսաւ հանդարտօրէն .
 «Ինչո՞ւ ողբամ լամ .
 Ես կ'աշխատիմ որ քիչ օրէն
 Թիթեռնիկ ըլլամ»

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ.— Պէտք է օրինակ առնել շերամէն որ
 անսրտունջ եւ ուրախ սրտով կ'աշխատի: Չի դժգոհիր իր
 յոգնութենէն որովհետեւ իր աշխատութեանը, օր մը քի-

քեռնիկ պիտի ըլլայ: Միեւնոյն բանը պէտք է ընեն տղաք,
 քանի որ իրենց աշխատութեանը օր մը մտայ պիտի ըլլան:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Խուց.— Փոքրիկ սենեակ:
- (2) Ողբ.— Լաց եւ պոռչտուք:
- (3) Անվերջ.— Վերջ չունեցող:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Դպրոցականը ի՞նչ կ'ըսէր .— Ի՞նչ էր իր
 կեանքին հաճոյքը.— Շերամը ինչո՞ւ բժժժ կը շինէր.— Ի՞նչ ը-
 սաւ դպրոցականը.— Շերամը ի՞նչ պատասխանեց:

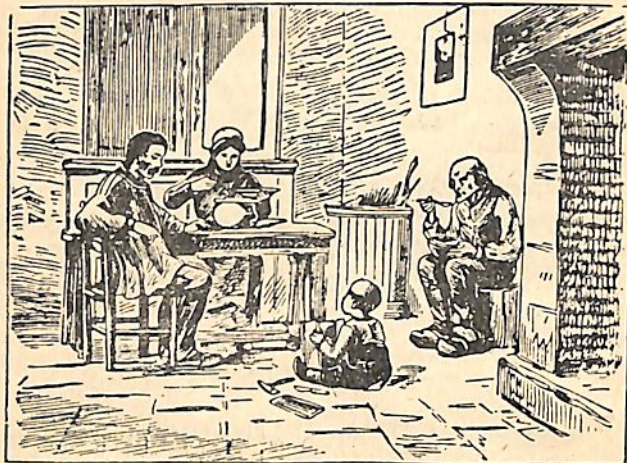
52. Պ Տ Ո Ւ Կ Ը

Ժամանակաւ շտտ ձերուկ մարդ մը կար որ քա-
 լելու անգամ ուժ չունէր. աչքը գրեթէ չէր տեսներ.
 ակռաները թափած էին, և երբ սեղան նստէր, չկըր-
 նալով դժալը շիտակ բռնել, ապուրին մէկ մասը սըփ-
 ուցին⁽¹⁾ վրայ կը թափէր:

Իր որդին և հարսը վերջապէս քանեցան այս տե-
 սարանէն, և ձերուկ պապը վառարանին հտին, ան-
 կիւն մը նստեցուցին, ու կերակուրը հողէ ամանի մը
 մէջ կուտային իրեն: Խեղճ ձերուկին տրտմութեամբ
 սեղանին կը նայէր, որ բազմած էին իր զաւակները,
 և արցունք կը թափէր:

Եւ պատահեցաւ որ, օր մը իր դողդոջուն ձեռքե-
 րովը չկրցաւ պտուկը⁽²⁾ բռնել. ամանը վար ինկաւ ու
 կոտորեցաւ: Դեռատի կինը յանդիմանեց զինքը խտիր.
 Խեղճ մարդը չխօսեցաւ, հառաչեց միայն: Այն ատեն,
 քանի մը փարայ տալով, փայտէ պղտիկ պնակ մը
 գնեցին որ անոր մէջէն ուտէ:

Իրիկուն մը, իրենց փոքրիկ գաւակը որ չորս տարեկան կար, գետինը նստած՝ քանի մը փայտի կտորներ իրար բերելու կ'աշխատէր :

— Այդ ի՞նչ է ըրածդ, հարցուց հայրը :

— Պզտիկ աման մը կը չինեմ կոր, որ հայրիկն ու մայրիկը մէջէն կերակուր ուտեն, երբ ես մեծնամ և անոնք ծերանան :

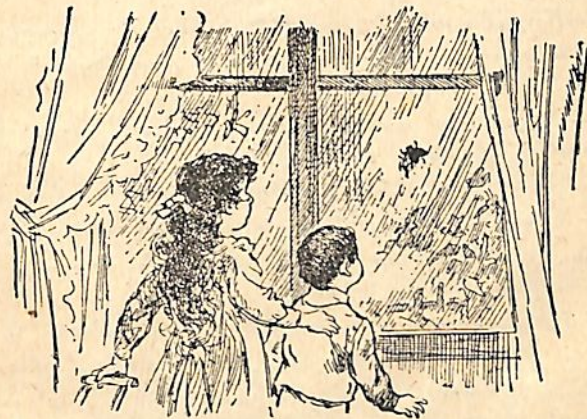
Այս խօսքերը լսելով, այր և կին իրարու երես նայեցան անխօսուկ. յետոյ սկսան լալ : Ու նորէն ընդունեցան ծերուկ պապը իրենց սեղանը, իրենց հետ կերակուր կերցուցին անոր, և ա՛յ այնուհետև երբեք դիտողութիւն չէին ընելը⁽²⁾, երբ քիչ մը ապուր թափէր սփռոցին վրայ :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. — Չաւակներուն պարսֆն է յարգել իրենց ծնողքը անոնց ծերութեան մեջ, խնամք սանիչ անոնց և սիրով վարուիչ հետեւին. մտածելու ևն թէ իրենք աչօր մը ծեր պիտի ըլլան և կարօտ իրենց զաւակներուն սիրոյն և խնամքին :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Սփռոց. — Սեղանի ծածկոց :
- (2) Պարսֆ. — Հողէ աման :
- (3) Գիտողութիւն չէին ընելը. — Պակասութիւնը երեսին [չէին տար :

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Ծերունին ի՞նչ վիճակի մէջ էր. — Կերակուր կերած ատենը ի՞նչ կը պատահէր. — Իր որդին եւ հարսը ի՞նչ ըրին. — Ծերունին գո՞հ մնաց այդ կարգադրութենէն. — Օր մը ի՞նչ պատահեցաւ. — Այն ատեն ի՞նչ ըրին. — Փոքրիկ տղեկը իր հօրը եւ մօրը այս ըրածը տեսնելով ի՞նչ ըրաւ. — Երբ հարցուցին թէ ի՞նչ կ'ընէր, ի՞նչ պատասխանեց. — Այն ատեն իր ծընողը ի՞նչ զգացին եւ ի՞նչ ըրին :

53. Ա Պ Ա Կ Ի Ն

Հերմինէ և Հարմա քոյր եղբայր են :

Քոյրը մեծ է, տասերեք տարու. եղբայրը փոքր է, տասը տարու :

Միշտ մէկտեղ կը խաղան պարտէզին մէջ, երբ օդը աղուոր ըլլայ:

Անցեալ օր, օդը անձրեւոտ ըլլալուն, չկրցան պարտէզ երթալ, և ստիպուեցան սենեակին մէջ մնալ:

Պատուհանին առջև նստած, տխրութեամբ դուրս կը նայէին, խորհելով թէ ի՞նչպէս պիտի անցընէին ամառուան այդ երկար օրը:

Յանկարծ խոշոր ճանճ մը որ սենեակին մէջ կը բզզար(1), զնաց պատուհանին ապակիին զարնուեցաւ, և գետինը ինկաւ: Պահ մը ետքը նորէն ինքզինքը գտաւ, թռաւ ու սկսաւ տզզալ, և նորէն զնաց ապակիին զարնուեցաւ:

— Ի՞նչ ապուշ կենդանի է սա ճանճը, ըսաւ Հարմա, չի՞ տեսներ որ ապակի կայ պարտէզին և սենեակին միջև, ու կ'ուզէ դուրս ելլել:

— Ի՞նչպէս տեսնէ, ապակիին ետեւէն պարտէզը որոշ(2) կ'երեւայ, ապակին այնքան լուսանցիկ(3) է որ ճանճը կրնայ խաբուիլ:

— Իրաւունք ունիս, ըսաւ Հարմա, աւելի աղէկ կ'ըլլար որ ապակին լուսանցիկ չըլլար:

— Ճանճերուն համար աղէկ կ'ըլլար, Հարմա՛ս, յարեց Հերմինէ ժպտելով, բայց մարդո՞ց համար, ինձի՞ համար, քեզի՞ համար. ի՞նչ գէշ բան կ'ըլլար եթէ չկարենայինք դուրսը տեսնել:

Բա՛ր, նորէն ճանճը ապակիին զարնուեցաւ և նորէն վար ինկաւ: Պարապ տեղը կ'աշխատիս, չես կըրնար ապակին կտորել: Ի՞նչ աղուոր բան է սա ապակին, և այնչափ աժան է որ ամէն մարդ կրնայ պատուհանին անցընել:

— Սակայն անպատեհութիւններ ալ ունի, պատասխանեց Հարմա, իր տխմար(5) խօսքը շտկելու համար, դեռ երէկ ձեռքդ ապակիի կտորէ մը արիւնեցաւ:

— Յանցանքն իմս էր որ ուշադրութիւն չըրի: Քայց ըսէ՛ նայիմ, գիտե՛ս թէ ապակին ո՛ւրկէ առաջ կուգայ:

— Այո՛, պատասխանեց Հարմա վարանելով, գետնին տակէն կ'ելլէ, ամուխի պէս:

Քոյրը սկսաւ խնդալ, և Հարմա զարմացաւ երբ իմացաւ թէ ապակի շինելու համար պէտք էր աւազը(6), կաւիճը և տնկաղը(7) մէկտեղ հալեցնել: Եւ իր պղտիկ մնալը տեսնելով քիչ մը սիրտը կտորեցաւ:

— Օ՛ն, ըսաւ քոյրը, քիթդ մի՛ կախեր, և միտքդ պահէ թէ ապակին լուսանցիկ, դիմացկուն և աժան նիւթ մըն է: Շատ օգտակար է մեզի, և երախտապարտ պէտք է ըլլանք այն մարդոց որոնք դարեր(8) առաջ հնարած(9) են զայն:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Բզզալ.— ձանձին ձայն հանելը:
- (2) Որոշ.— Յայտնի:
- (3) Լուսանցիկ.— Ան որուն մէջէն լոյսը կ'անցնի:
- (4) Անպատեհութիւն.— Գէշ կողմեր:
- (5) Տխմար.— Անխելք:
- (6) Աւազ.— Ծովեզերքի, գետեզերքի հողը (խում):
- (7) Տնկաղ.— Մոխիրէն ելած տեսակ մը նիւթ (բոլաս):
- (8) Պար.— Հարիւր տարի:
- (9) Հնարել.— Գտնել:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Հերմինէ եւ Հարմա ո՞վ են, եւ ի՞նչ կ'ընեն միատեղ երբ օդը աղուոր ըլլայ.— Անցեալ օր երբ անձրեւ եկաւ, ի՞նչ ըրին.— Յանկարծ ի՞նչ պատահեցաւ.— Հարմա ճանձին ըրածը տեսնելով ի՞նչ ըսաւ.— Ի՞նչ պատասխանեց Հերմինէ.— Երբ Հերմինէ հարցուց թէ ապակին ուրկէ՞ յառաջ կուգայ, ի՞նչ պատասխանեց Հարմա.— Ճիշտ էր ըսածը.— Հապա ի՞նչպէս կը շինուի ապակին.— Ի՞նչ տեսակ նիւթ է ապակին:

54. Փ Ո Ս Ո Ւ Ի Ռ Ա Յ Ի Ն⁽¹⁾ Ե Ր Գ Ը

Լուսի՛կ, լուսի՛կ, վա՛ր եկուր,
Ոստէ՞ք թընէ՛, վա՛ր եկուր.
Քեզի բազմոց⁽²⁾ շտկեր եմ.
Վըրան ծոպ⁽³⁾, մէջը փհտուր⁽⁴⁾ :

Լուսի՛կ, լուսի՛կ, վա՛ր եկուր.
Մութ սարէ՞ք շուտ վա՛ր եկուր
Քեզի պարտէ՞ք տնկեր եմ,
Մէջը ծաղիկ, երգ ու բոյր⁽⁵⁾ :

Լուսի՛կ, լուսի՛կ, վա՛ր եկուր,
Իմ քովիկս ման եկուր⁽⁶⁾
Քեզի պալատ չի՛ներ եմ
Սիւնով⁽⁷⁾ բիւրեղ⁽⁸⁾ ու փրփուր⁽⁹⁾ :

Լուսի՛կ, լուսի՛կ, վա՛ր եկուր,
Գլխուս վերե հի՛ն եկուր⁽¹⁰⁾.
Քեզի սեղան շտկեր եմ
Մեղրէ խորտիկ⁽¹¹⁾, վարդէ ջուր :

Լուսի՛կ, լուսի՛կ, վա՛ր եկուր,
Այս գիշեր մեզ հիւր եկուր,
Քեզ անկողին շտկեր եմ,
Ծաղկի թերթով շատ մաքուր :

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Փոսուռայ.— Փորրիկ ճանճ մը որ գիշերը լոյս կուտայ :
- (2) Բազմոց.— Նստելու տեղ (սէսիք) :
- (3) Ծոպ.— Բարակ թելերով շինուած զարդ մը (բիւսկիւլ) :
- (4) Փհտուր.— Թռչուններուն վրայի փափուկ մազը (բիւլ) :
- (5) Բոյր.— Անուշ հոտ :

- (6) Ման եկուր.— Պտըտէ :
- (7) Սիւն.— Շէնքի մը մէջ վերէն վար երկնցած զլանածել փայտ կամ քար :
- (8) Բիւրեղ.— Տեսակ մը աղուոր ապակի որով զաւաթ, շիշ կը շինեն (պիլլոր) :
- (9) Փրփուր.— Ծովուն երեսի ճերմակ ջուրերը երբ փոթորիկ ըլլայ (էտփիւֆ) :
- (10) Հիւ եկուր.— Կլոր կլոր դարձիր :
- (11) Խորտիկ.— Խորոված :

ՀԱՐՑՈՒՄԵՐ.— Մանուկը ի՞նչ կ'ըսէ փոսուռային.— Ինչո՞ւ Լուսիկ կ'անուանէ զայն.— Ինչո՞ւ այս ոտանաւորին վրայ երգ գրուած է.— Երգերը ի՞նչ տարբերութիւն ունին արտասանուելիք ոտանաւորներէն.— Այս երգին եղանակը զիտէ՞ք :

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ

55. Ժ Ա Ն Տ Ա Խ Տ Ը

1

Գազաններու (1) մէջ Ժանտախտ(2) էր,
Զըմեռնելը շատ մեծ բախտ էր:
Ճըզնաժամ(3) էր օրհասական(4),
Ուստի պոռաց առիւծ արքան:
— Կենդանիներ ինչքան որ կան
«Թող հաւարուին, գահիս(6) մօտ գան,
«Ասնք, խօսինք, զիրար լըսենք,
«Ջարդըրուեցանք, ճար մը գրանենք»:

Է՛, արքայի հրաման էր,
Ժանտախտի պէս բան մ'ալ ան էր:
Սարսուռ ինկաւ դաշտ ու անտառ,
Կենդանիներ լեղապատառ(7)
Եւ շընչասպառ(8) ու վազնիվազ.

Մեծ ու փոքր, բազմատարազ՝⁽⁹⁾
 Արջ ու յովազ⁽¹⁰⁾, վագր⁽¹¹⁾ ու վարազ⁽¹²⁾,
 Չար բորենի⁽¹³⁾, աղուէս ու գայլ,
 Մեր էշն անգամ վըսեմափայլ⁽¹⁴⁾
 Եկան կեցան առիւծին դէմ:

2

Արքան գոչեց. «Ես ձեզ հետ եմ,
 «Մեծ իշխաններ, ես լաւ գիտեմ
 «Որ ձեր սրտէն արիւն կ'երթայ:
 «Եթէ բանը այսպէս մընայ,
 «Այս ժանտախտին ահանջը խուլ,
 «Ամբողջ ցեղով մենք կ'երթանք կուլ⁽¹⁵⁾:
 «Եղբա՛յրներս լուռ ու տըրտում,
 «Ո՞ր մեղքէն է որ այս ցասում⁽¹⁶⁾
 «Տէրն է ճամբեր մեր խեղճ ցեղին,
 «Մեղաւորին թէ անմեղին:
 «Աշխարհք բըռնեց ցեղիս լացը,
 «Մէկտեղ կ'այրին չորն ու թացը:
 «Եկէ՛ք, խնդրեմ, անկեղծօրէն
 «Ոստովանի՛նք, ո՞րս անօրէն
 «Բան ենք բըռներ, մեծ մեղք գործեր
 «Որ վերն Աստուած է բարկացեր:
 «Հէնց ես որ ձեր զըլխաւորն եմ,
 «Ձեր ամէնէն մեղաւորն եմ.
 «Բանի՛ անմեղ գառ ու ոչխար
 «Ուղարկեր եմ իմ մութ աշխարհ,
 «Եւ հովիւն ալ լեղապատառ
 «Դեռ ըրած եմ երկու պատառ:
 «Աս իմ մեղքս է, չեմ ծածկեր ես,
 «Որ բերեր է ցասում այսպէս»:

3

Մեղքերն ըսին արջ ու յովազ,
 Չար բորենին, վագր ու վարազ,
 Եւ չուն ու գայլ
 Ու այլ եւ այլ:
 Վերջն ալ էջը վըսեմափայլ
 Ըսաւ. «Ա՛ս է իմ մէկ մեղքս.
 «Արտին մօտէն անցած տեղս,
 «Ա՛չքս ելլէր, ա՛խ, այն տարին
 «Չարկի բերան մը գարիին»:

Մեր աղուէսը լըսեց, լըսեց,
 Մէյ մ'ալ յանկարծ տեղէն ցատկեց,
 Ձեւ մը առաւ այնպէս արդար,
 Ու ճառ մ'ըսաւ այնպէս ճարտար՝
 Որ յիշուելով միշտ անդադար
 Պիտի յիշուի ան դարէ դար⁽¹⁷⁾.
 — «Տեսէ՛ք, ըսաւ, Սուլթան ու Խան,
 «Ես ձեր յետին, խոնարհ ծառան,
 «Ես ամէնէն մեղաւոր եմ,
 «Արքայուլթիւնն ո՞ւր որոնեմ⁽¹⁸⁾:
 «Մեր արքան վէս,⁽¹⁹⁾
 Մեր արքան հեզ,
 «Յայտնեց բոլոր մեղքերը մեզ.
 «Սակայն, խղճով եկէք դատենք,
 «Մեղքը վարձքէն խեղքով զատենք:
 «Ըլլա՛յ արքայ,
 «Սովա՞ծ⁽²⁰⁾ ման գայ,
 «Չուտէ՞ ոչխար.
 «Փլի՛ր, աշխարհ...»

«Ո՛չ, մեծ արքայ,
 «Ինչ ոչխար կայ՝
 «Տէրն է տըւեր քեզ փայ. բաժին.
 «Ես ի՞նչ ըսեմ այս տխմարին,
 «Այս անտաշին,
 «Կոպիտ էշին»
 «Որ արտն ուտէ անցած ատեն
 «Ու չըզատէ մեղքը վարձքէն՝
 «Բերելով մեր ցեղին գըլխուն
 «Յաւ, պատուհաս ու կարմիր ձիւն:
 «Չէ՛, պէտք է էշն իր յանցանքին
 «Պատիժն տանէ կըրկին կըրկին»:

Գազանները ոտքի ելան,
 Յարձակեցան իշուն վրան,
 Տո՛ւր որ կուտաս, մէջքին կողին,
 Անոր լաւ ձեռ մը քաշեցին,
 Կերած գարին
 Բթէն բերին:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Գազան.— Վայրենի կենդանի:
- (2) Ժանօսախ.— Մահացու եւ տարափոխիկ հիւանդութիւն:
- (3) Ճգնաժամ.— Դժուար՝ ծանր վիճակ:
- (4) Օրհնասկան.— Ապրելու օրերը հատած, մեռնելու վըրայ եղող:
- (5) Աւբայ.— Թագաւոր:
- (6) Դահ.— Այն աթոռը որուն վրայ թագաւորը կը նստի:

- (7) Լեղապատ.— Չափազանց վախմար:
- (8) Շնչապառ.— Շունչը կտրած:
- (9) Բագմատար.— Տեսակ տեսակ ձեւերով:
- (10-11) Յովագ, Վագր.— Վայրի կենդանիներ:
- (12) Վարագ.— Վայրենի խոզ:
- (13) Բորեֆի.— Վայրենի կենդանի մը որ դիակ շատ կը սիրէ:
- (14) Վսեմափայլ.— Մեծ մարդոց յատուկ տիտղոս:
- (15) Կուլ կ'երբան.— Կը կըլլուինք:
- (16) Յատու.— Մեծ բարկութիւն:
- (17) Դարէ դար.— Միշտ, ամէն ատեն:
- (18) Որոնեմ.— Փնտռեմ:
- (19) Վէս.— Հպարտ:
- (20) Սոված.— Շատ անօթի:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Պատմեցէք այս պատմութիւնը, եւ ըսէք թէ քնչո՞ւ բոլոր յանցանքը իշուն վրայ ձգեցին: [Մինակ՝ էշն էր յանցաւորը:

56. ԱՆՄԵՂՆԵՐՈՒ⁽¹⁾ ԿՈՏՈՐԱՇԸ⁽²⁾

Ժամանակին Ֆրէտէրիք անունով թագաւոր մը կար: Այս թագաւորը լաւ պատերազմիկ⁽³⁾ մըն էր, բայց երկրագործութենէ բան չէր հասկնար:

Ֆրէտէրիք շատ կը սիրէր կեռասը: Գիտէք թէ ճնճղուկներն ալ շատ կը սիրեն կեռասը, ուստի թագաւորը կը վախնար թէ անոնք կուտեն կեռասները և իրեն բան չեն ձգեր:

Օր մը թագաւորը սաստիկ բարկացաւ ճնճղուկներուն դէմ և հրաման հանեց որ իր հպատակները⁽⁴⁾

սպաննեն բոլոր ճնճղուկները ու մէկ հատ ողջ չթուղուն: Խոստացաւ որ մեծ պարգեւներ պիտի տայ՝ ամէնէն շատ թուչուն սպաննողին և թուչունի բոյն քանդողին⁽⁵⁾:

Թագաւորի հրաման էր և կատարուեցաւ: Սկսաւ անմեղներու կոտորած մը: Սպաննեցին ճնճղուկները և բոլոր թուչունները, արեւելի անոնց բոյնները, կոտորեցին հաւկիթները: Մէկ հատ ողջ թուչուն չմնաց:

Ամբողջ երկրին մէջ տիրեց ամայութիւն⁽⁶⁾: Երկինքէն ո՛չ թեւ կ'անցնէր, ոչ ալ ճռուողիւն⁽⁷⁾ կը լսուէր:

Սակայն, տեսէք թէ ինչ պատահեցաւ:

Միւս տարին մլասակար միջոտները այնքան շատացան, այնքան շատացան, որ պարտէզներուն մէջ պլտուող մը անգամ չմնաց: Եւ Ֆրէտէրիք, որ հզօր թագաւոր էր, իր սեղանին վրայ չկրցաւ մէկ հատիկ կեռաս գտնել աղանդերի համար:

Թագաւորը կրեց իր պատիժը:

Սաստիկ զղջաց իր անգթութեան⁽⁸⁾ վրայ, և որովհետեւ կեռաս շատ կը սիրէր, ստիպուեցաւ մարդ ղըրկել ուրիշ երկիրներ ճնճղուկ գտնելու և բերելու իր թագաւորութեանը մէջ:

Այսպէս, ինչ չափ որ առաջ դրամ ծախսած էր ճնճղուկները սպաննելու համար, երկու անգամ աւելի ծախսեց, նորեր բերել տալու համար:

ԲԱՅՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Ամմեդ.— Մեղք չունեցող, յանցանք չունեցող:

(2) Կոստամ.— Չարդ:

(3) Պատերազմիկ.— Հաւ կռուող, լաւ պատերազմող:

(4) Հպատակ.— Իշխանի թագաւորի մը հրամանին տակ եղող:

(5) Քանդել.— Աւերել, փլցնել:

(6) Ամայութիւն.— Պարսպութիւն:

(7) Ճռուողիւն.— Թուչունի ծայն, ճիվ ճիվ ընելը:

(8) Անգրութիւն.— Չգթալը:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ֆրէտէրիք ի՞նչպիսի թագաւոր մըն էր.— Ինչո՞ւ սպաննել տուաւ ճնճղուկները.— Յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ.— Ինչո՞ւ զղջաց.— Ֆրէտէրիք ի՞նչպէս կրեց իր յանցանքին պատիժը.— Յանցաւորը պէ՞տք է պատժուի:

57. Ծ Ի Ր Ա Ն Ի

(Ա. ԲԱՅԱՏԱՆՈՒԹԻՒՆ)

Քս ծառ մըն եմ ծիրանի:

Հին արմատ եմ անուանի⁽¹⁾:

Պտուղներըս քողցրահամ⁽²⁾

Քոլոր մարդոց պիտանի⁽³⁾:

Հին ծառ մըն եմ Հայկական,

Չունիմ որոշ այգեպան⁽⁴⁾

Տունկերըս ամէն երկիր

Ինկած են բաժան բաժան:

Տունկերը ուր ալ գնան,
Թէպէտ նոյնը կը մնան,
Բայց օտարի հողին վրայ
Չեն աճիր⁽⁵⁾, այլ կը չորնան:

Չորս հազար տարուան ծառ եմ,
Արմաշու պինդ⁽⁶⁾ կայտառ⁽⁷⁾ եմ,
Թէպէտ ուժըս պակաս է,
Բայց անուշով պայծառ եմ:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Ա.Նուաճի.— Նշանաւոր, մեծ, երեւելի:
- (2) Քաղցրօտաւ.— Անուշ համ ունեցող:
- (3) Պիտանի.— Օգտակար:
- (4) Այգեպագ.— Այգիի տէր:
- (5) Ա.ճիւր.— Շատնալ:
- (6) Պինդ.— Զօրաւոր:
- (7) Կայտառ.— Երիտասարդ:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ տեսակ ծառ մըն է ծիրանին.— Ի՞նչ կ'ըսէ ծիրանին իրեն համար.— Քանի՞ տարուան ծառ է.— Արմաշու զօրաւոր է:

58. ԱՌԱՋԻՆ ԶԻՆ ՄԱՂԻԿՆԵՐԸ

1

Երկար ու սպիտակ մօրուքով ծերունին նստեր էր ու կը մտմտար: Մութ ու ցուրտ էր անոր շուրջը:

«Աչխարհիս մէջ մէկը չիկայ որ ինձի չափ գործեր ըրած ըլլայ» կը խորհէր ան և կը սկսէր համրել իր գործերը:

Իր չորս կողմը լռութիւն էր: Բայց յանկարծ ձայն մը եկաւ ականջին:

— Ի՞նչ աղմուկ է ան, ըսաւ ծերունին: Չէ՞ որ ես ամէնուէն ալ լռութիւն հրամայած եմ: Այս ձայները նման են ջրի կարկաջին⁽¹⁾... բայց չէ՞ որ ջուրին ալ հրաման տուած էի որ լռէ: Հապա սա աղմուկը. ի՞րաւ որ կը նմանի թռչուններու երգին... բայց ես բոլոր թռչուններն ալ զրկած չէի՞ հետաւոր հարսուր:

2

Ծերունիին խօսքը բերանն էր դեռ, երբ տեսաւ որ իր առջև կանգնած է սսկեզանգուր⁽²⁾ և բոսորադէմ⁽³⁾ պատանի մը:

— Ո՞վ թոյլ տուաւ քեզի որ հոս գաս, ըսաւ ծերունին:

— Մի՛ բարկանար, ալիւոր⁽⁴⁾, եկայ տեսելու քու գործերդ, ըսէ՛ նայիմ, ի՞նչ է քու զօրութիւնդ:

— Ես կը փչեմ գետինը և անիկա կը ծածկուի սառոյցով, ըսաւ ծերունին:

— Իսկ ես կը փչեմ սառոյցին վրայ և անիկա կը հալի, պատասխանեց պատանին:

— Ես կը թափահարեմ⁽⁵⁾ գլուխս ու երկիրը ձիւնով կը ծածկուի:

— Ես կը թափահարեմ ոսկեհեր⁽⁶⁾ գանգուրներս⁽⁷⁾, և պայծառ կը ժպտի արեգակը ու կը հալի ձիւնը:

— Ես կը հրամայեմ թռչուններուն՝ լռեցէ՛ք, հեռացէ՛ք, ու անոնք իրենց թեւերը բանալով, կը թըռին հեռաւոր երկիրներ:

— Իսկ ես կ'ըսեմ. «Թռչուններ՛ր, վերադարձէ՛ք», ու անոնք կուգան, ու օդին մէջ կը թռչին ու կ'երգեն:

— Երբ ես սառոյցէ մատներովս կը դպնամ տեղեւներուն, տեսնես թէ անոնք ամէնքն ալ ի՛նչպէս սարսափահար գետին կը թափին ծառերէն:

— Ես երբեք տերեւին թափիլը չեմ տեսեր, ես տեսեր եմ միայն տերեւները կանանչ, մատղաչ⁽⁸⁾ և ուրախ, պատասխանեց պատանին:

3

Մերն ու պատանին այսպէս երկար խօսեցան ամբողջ գիշերը: Մերունին սկսաւ յոգնիլ, մինչդեռ պատանին հետզհետէ կը զուարթանար:

Բացուեցաւ լոյսը, փայլեցաւ արեգակը ու երկինքը լեցուեցաւ թռչուններու ուրախ ձայնով:

Պատանին հասկցաւ որ ամէնքն ալ իմացած են իր դարձումը. դարձաւ որ մնաս բարով ըսէ ծերունիին:

Բայց ծերունին չի կար...

Մերունին չի կար, սակայն իր նստած տեղը կ'երեւային մէկ քանի սպիտակ բիծեր⁽⁹⁾, ձիւնի վերջին մնացորդները:

Պատուհանին մօտեցաւ ու տեսաւ որ անոնք ոչ թէ ձիւնի մնացորդներ են, այլ սպիտակ ձիւնածաղիկներ, գարնան առաջին նշանները:

Գիտցէ՛ք թէ ո՛վ էր ծերունին և ո՛վ էր պատանին:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Կարկաջ.— Ջուրին զլզլալը:
- (2) Ոսկեգանգուր.— Ոսկիի պէս դեղին մազեր ունեցող:
- (3) Բոսորաղէմ.— Վարդի գոյն դէմք ունեցող:
- (4) Ալեւոր.— Ծերունի:
- (5) Թափահարեմ.— Ուժով մը կ'երերցնեմ:
- (6) Ոսկեհեր.— Ոսկիի պէս դեղին մազեր ունեցող:
- (7) Գանգուրներ.— Ոյրուած:
- (8) Մատղաւ.— Կակուղ, պզտիկ:
- (9) Բիծ.— Արատ, նշան:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ.— Ո՞վ էր ծերունին եւ ի՞նչեր ըրած էր.— Ո՞վ էր պատանին.— Ի՞նչ խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ ծերունիին եւ պատանիին միջեւ.— Յետոյ ի՞նչ կատարուեցաւ:

59. Ձ Ի Ն Ո Ի Ց Ո Ի Լ Ը

(Արատաստուրիւն)

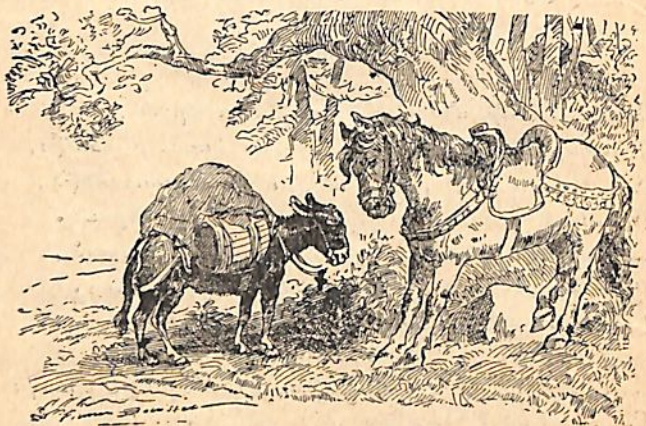
Առոյգ ձի մը մանուկ մ'առած իր վրան,
 Դաշտերուն մէջ՝ ասդին անդին կուգար ման⁽¹⁾,
 Մերթ կը վազէր, կը վազվզէր ոստոստուն⁽²⁾,
 Եւ մերթ հազիւ կը դպչէր թարմ խոտերուն.
 — Ի՛նչ, մոնչեց⁽³⁾ ցուլն անդիէն զայրացած,
 Ըզքեզ վարել փոքրիկ տըղո՛ւն այդ մընաց.
 Շուտ պատժէ՛ զայն, ու վըրայէդ նետէ՛ վար.
 Երթա՛ սորվի որ ձիուն հետ չեն խաղար:
 — Ի՛նչ յաղթանակ, ի՛նչ փառք և ի՛նչ մեծ պատիւ,
 Ըսաւ անոր ծիծաղելով ձին ազնիւ,
 Ամօթ չէ՞ ինձ, և չե՞ն խնդար իմ վրաս,
 Երբ վար նետեմ սա խեղճ մանուկն անվընաս:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Կու գաւ ման.— Կը պտըտէր:
- (2) Ուտոստուն.— Յատկրտելով:
- (3) Մանչիւն.— Անուելի ծայն հանել:
- (4) Ջայրոյր.— Բարկացած:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Ի՞նչ կ'ընէր ձին.— Ի՞նչ ըսաւ ցուլը եւ ձին
ի՞նչ պատասխանեց.

60. Ծ Ո Յ Լ Է Շ Ը

Կար ու չկար ծոյլ էչ մը կար: Իր տէրը շատ հոգ
կը տանէր անոր, բայց լաւ ալ կ'աշխատցնէր:

Երբ գարունը բացուէր, էչը պէտք էր որ աղբ կը-
րէր արտը, շաքաթը մէկ քանի անգամ քաղաք տանէր
իր տէրը և քաղաքէն ալ ծանր ծանր բեռեր շալկած՝
գիւղ բերէր:

Որքան կ'ուզէր որ յառուէն դուրս չելլէ, կենաց
իր մտուրին⁽¹⁾ առջև և անուշ անուշ ծամէ յարդն ու
գարին:

Ու մեր իշուկը կ'ըսէր.

—Ո՛ւ՛ֆ, ինչ անիծուած եղանակ է այս գարունը:
Աղբ կրէ, հող կրէ՝ պարտէզը, ու հոգիդ հանէ: Անգամ
մը ամա՛ռ դար և հանգիստ ըլլայի:

Եկաւ ամառ: Ծաղիկներու տեղ՝ բուսան պար-
տէզներու մէջ՝ ցորենն ու գարի: Բայց էչը հանգիստ
չուէր: Արդէն տուն կը կրէ ոսպ ու սիսեռ, յարդ
ու ցորեն: Գիւղէն քաղաք կը տանի ձմեռուկ ու
սեխ, սոխ ու սխտոր: Իր գործը շատ դժուար է, բեռը
ծանր, արեւն ալ կրակի պէս տաք:

—Ա՛խ, գետինն անցնիս, ամա՛ռ, կ'ըսէ էչը, ե՞րբ
աշուն պիտի գայ որ քիչ մը հանգիստ ըլլամ:

Ահա՛ աշուն: Հասունցած է խնձորը, տանձը, խա-
ղսլը, ընկոյզը, գետնախնձորը և կաղամբը: Էչը կո-
ղովներով կը կրէ պտուղներն ու աշնան բանջարեղէն-
ները, կը կրէ առաւօտէն մինչև իրիկուն. դադար
չունի, հանգիստ չունի և տքալով կը սպասէ ձմեռուան:

Ձմեռը խաղաղ ու մեռած եղանակ է, ո՛չ պտու-
կայ, ո՛չ բանջարեղէն, ո՛չ ալ հացահատիկ⁽²⁾: Տաք աղ
խոտին մէջ կը մտածէ մեր իշուկը, ոտքերս պիտի եր-
կնցնեմ և պիտի պառկիմ հանգիստ:

Եկաւ հասաւ ձմեռն ալ: Ձիւնը բռներ է լեռներն
ու դաշտերը, սառ կապեր են ջրերն ու գետինը: Բայց
էչը պէտք է որ փայտ ու ածուխ տանի քաղաք: Կը

քալէ ձիւնին մէջէն, կը բարձրանայ զառիվեր⁽³⁾ և կ'ըսէ տքալով.

— Պը՛ռէ, ի՛նչ սաստիկ ցուրտ է և ինչ ծանր է բեռս: Խե՛րն անիծած ձմեռուան. իրաւ որ գարնան պէս աղուոր եղանակ չի կա՛յ եղեր... Ես մինչև հիմա ամէն բանին գէշ կողմը տեսայ միայն: Բայց, իւրաքանչիւր եղանակ իր նեղու թիւններու հետ, ունի նաև իր հաճոյքներն ալ: Այսպէս, գարունը ինծի ուտելիք կանանչ խոտ կը բերէ, ամառը կաթի պէս ճերմակ գարի կուտայ ինծի, որ գըթըռ գըթըռ կուտեմ տոպրակիս մէջէն, աշունն ալ կը հասցնէ մարգեր, որոնց վրայ կը ցատկիմ ու կ'արածիմ: Ո՛չ, ալ պիտի չտըրտնջամ: Պիտի աշխատիմ ուրախութեամբ և ուրախութիւնը թեթև պիտի դարձնէ իմ բեռս:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) **Մառու**.— Ախոռին այն տեղը ուր կենդանիները կեր կուտեն:

(2) **Հացահատիկ**.— Այն հատիկները, որոնցմէ հաց կը շինեն:

(3) **Ջառիվեր**.— Դէպի վեր բարձրացող ճամբայ:

ՀԱՐՅՈՒՄՆԵՐ.— Էջը ի՞նչ կ'ընէր գարունը, ի՞նչ կ'ընէր ամառը, ի՞նչ կ'ընէր աշունը եւ ձմեռը.— Ի՞նչ էր էշուն գանգատը.— Ի՞նչ մտածեց էջը երբ տեսաւ որ իր գանգատները անիրաւ են.— Ի՞նչպէս աշխատելու է որ աշխատանքը ծանր չբեւայ:

61. Մ Ի Ա Մ Ի Տ Կ Կ Ո Ւ Ն

Ձորին⁽¹⁾ վերև սար⁽²⁾ մը կար: Սարին վրայ ծառեր կային, և անոնցմէ մէկուն վրայ կկուռն⁽³⁾ բոյն դրեր էր, ու իր ձագուկները շուրջը բոլորած՝ առտուընէ մինչև իրիկուն կ'երգէր:

Աղուէսը օր մը մօտեցաւ այդ ծառին ու ըսաւ.

— Անմիտ⁽⁵⁾ կկու, այս սարը իմա է. այս ծառերուն ամէնքն ալ իմա են. ի՞նչպէս համարձակեցար դուն այս բոլորին տէր ըլլալ: Ըսէ՛ տեսնեմ, քա՛նի՛ ձագ ունիս:

— Երեք հատ, պատասխանեց հէգ թռչունը դողալով:

— Շուտ, ատոնցմէ մէկը վար նետէ՛, ապա թէ ոչ կացինս կը բերեմ և այս ծառը արմատէն կը կտրեմ:

Կկուն վախնալով որ թռչունները բոլորը մէկտեղ բնաջինջ կ'ըլլան, անմիջապէս ձագերէն մէկը վար նետեց, միւսները ազատելու համար: Աղուէսը, զայն առաւ և փախաւ. իսկ դժբախտ թռչունը ձայնը ձգած սկսաւ լալ:

Ագռաւը հոնկէ անցնելով, հարցուց, հասկցաւ անոր վշտին պատճառը ու ըսաւ անոր.

— Անմիտ քուրիկ, ի՞նչպէս հաւատացիր այդ խաբերային խօսքերուն. անիկա բան մը չունի. ոչ սարը իրն է, ոչ ալ այս ծառերէն մէկը: Ինչ որ ըսեր է քեզի՛ բոլորն ալ սուտ է: Կացինը ո՛ւր պիտի գտնէ: Եթէ նորէն դայ, վռնտէ զինքը:

Այս ըսելով ելաւ գնաց:

Եւ ահա նորէն աղուէսը եկաւ, ու երբ բերանը
բացաւ, կկուն վերէն պոռաց.

— Ոչ սարը քուկդ է, ոչ ծառը, և գիտեմ թէ կա-
ցին չունիս դուն, ա՛լ քեզմէ չեմ վախնար, կորսուէ՛
գնա ուրիշը խարելու:

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- (1) Միամիտ. — Ամէն բանի հաւտացող:
- (2) Զօր. — Լեռներու մէջ ցած տեղ:
- (3) Սար. — Գագաթ, բարձր տեղ:
- (4) Կկու. — Թռչուն:
- (5) Ա.Գմիտ. — Անխելք:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ. — Կկուն ո՞ւր բոյն դրեր էր. — Աղուէսը ի՞նչ
ըսաւ կկուին. — Կկուն ի՞նչ պատասխանեց. — Աղուէսը ի՞նչ
պահանջեց եւ ի՞նչ սպառնալիք ըրաւ. — Աղուէսը ի՞նչ ըրաւ. —
Ագռաւը կկուին ի՞նչ ըսաւ. — Երբ աղուէսը նորէն եկաւ, կկուն
ի՞նչ պոռաց անոր:

ՆՈՐ ՏԱՐԻՈՅ ԵՒ ՏՕՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻ
ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1

Խնօք տղայ մ'եմ պըզտիկ,
Դպրոցիս մէջ մէկ հատիկ.
Սեւ աչուկներ ունիմ ես
Որ կը վառին բոցի պէս:

Բայց աչքերէս մի՛ վախնաք,
Գառնուկ մ'է սիրոտս անապակ,
Որ զգացմամբն իր բարի
Ձեզ կը մաղթէ Նոր Տարի:

Ես չեմ գիտեր երգ, դաշնակ,
Եւ ձայնս ալ չէ ներդաշնակ,
Բայց ուղղելով զայն երկինք,
Կը մաղթեմ որ շատ ապրինք:

2

Աչքերուս բոցն եռանդուն
Արեւու պէս կը վառի.
Սիրոտս սիրով բարախուն
Անուշ խունկն է բուրվառի:

Այս խունկն երկինք կը թռո՛ր
Ինչպէս աղօթք մը երկար,
Ինչպէս շունչ մը կիթառի,
Մաղթելով կեանք քեզ համար:

3

Իմ երազիս մէջ, հրեշտակներ փոքրիկ
Հարցուցին ինձի. «Կ'ուզե՞ս խաղալիկ»
Լեզու մ'ուզեցի շատ պերճ բառերով,
Որ յայտնեմ ձեզի իմ սէրս ու գորով:

Գպրոցն ինձ ըսին. «Կ'ուզես մրցանակ,
Բարենիշ, գիրքեր, պատիւ, գովասանք»
Գըրիչ մ'ուզեցի, գըրիչ անվեհեր,
Արտայայտելու ձեզ իմ հոգւոյս սէր:

Անհուն ըղձանքներ անկեղծ, սիրազեղ,
Կը լեցուին փոքրիկ սրտիս մէջ անմեղ,
Եւ թէպէտ լեզուս շատ դողդոջ է դեռ,
Կը մաղթեմ ձեզի ուրախ տարիներ:

4

Թիթեռնիկի պէս զըւարթ
Եւ անոր պէս անհանդարտ,
Բայց անխօս չեմ անոր պէս.
Ծիծաղ ու ձայն ունիմ ես:
Եւ երբ լարած սրտիս թել,
Կու գամ Կաղանդ ձեզ մաղթել,
Թըռչնիկ կ'ըլլամ շողակրատ
Եւ աղօթքներ կ'ուղղեմ շատ
Իմ Աստուծոյս բարերար,
Որ ձեզի կեանք տայ երկար:

5

Բարդ բարդ ձիւներ եթէ դիզուին
Երկինքին մէջ թանձր ու մըթին,
Ի՛նչ փոյթ ինձի. սիրոս է պայծառ
Այս Կաղանդի տօնին համար:

Եթէ դուրսը ծաղիկ չըկայ,
Բոլոր ծառեր մերկ են հիմայ,
Ի՛նչ փոյթ ինձի. սիրոս է դալար
Այս Կաղանդի տօնին համար:

Ու իմ դալար մաքուր սրտով,
Ուր այնքան սէր կայ եւ գորով,
Ձեզ կը մաղթեմ, ո՛վ հայր եւ մայր,
Որ տարիներ ապրիք երկար:

6

Արեւուն լոյսը չէ այնչափ փայլուն,
Որչափ մեր կեանքը զըւարթ եւ սիրուն,
Որքան ձեր սէրը, ձեր խընամբն համակ
Որով մեր վըրայ միշտ կը գուրգուրաք:

Այդ գուրգուրանքով, այդ սիրով ջերմիկ
Մեր մանուկ սիրտեր կ'ըլլան երջանիկ,
Եւ իրենց գըգուոտ ըզգացմանց խորէն՝
Ձեր կեանքին համար անդու կ'աղօթեն:

Մաղթելով ձեզի բարիքներ բոլոր,
Ինչպէս դուք կուտաք մեզի ամէն օր:

7

Աղաւնին եմ, ու լեռներու կատարէն
 Իմ շրթո՞ւնքներս աւետիս ձեզ կը բերեն
 Թէ Նոր Տարին եկաւ զըւարթ ու խընդուն.
 Թող բերկրութեամբ լեցուի մեր կեանքն ու մեր տուն:

Շունչի մը պէս ձայնըս թեթեւ, բայց հըզօր
 Կը մըմընջէ ձեզ մաղթանքներ նորանոր,
 Որ երջանիկ ըլլայ ձեր կեանքն յաւիտեան,
 Փափաքն այս է ձեր շատ փոքրիկ աղջըկան:

8

Ձիւնը գերմակ, սիրտս ալ գերմակ,
 Եւ իղձերս են վարդագոյն.
 Շուրջըս ծիծաղ է կեանքս համակ
 Եւ աստղերով փողփողուն:
 Այդ աստղերէն, այդ վարդերէն,
 Այդ ձիւներէն լուսափառ
 Հիւսուած փունջ մը ձեզ կը բերեն
 Սիրտս ու հոգիս սիրափառ:

9

Եթէ շրթո՞ւնքս ըլլար քննար
 Կամ տաւիղ մը քաղցրալար,
 Պիտի հնչէր երգեր աղուոր
 Աւետելով Տարին Նոր,
 Ու մաղթելով որ շատ ապրիք
 Ուրախ, խաղաղ, երջանիկ,
 Եւ իմ կեանքս ալ սահի զըւարթ
 Ձեր թեւին տակ խանդակաթ:

10

Լոյս ծիծաղ մը կը ծընի
 Նոր օրուան հետ երկինքին մէջ ծիրանի.
 Ծիածան մը մեր սիրտերուն կը ժպտի
 Երանգներով թարմ վարդի:

Այդ լոյսերով եռանդուն
 Այդ վարդերով, ժրպիտներով փողփողուն,
 Մեր մանկական հոգիները կը լենան
 Եւ թըռչուններ կը դառնան:

Եւ թըռչունի թեւերով
 Ձեզ կը բերեն սէր, գուրգուրանք ու գորով,
 Մաղթելով որ անհոգ, անվիշտ դուք ապրիք
 Շատ տարիներ երջանիկ:

11

Եթէ գարունը ըլլար մօտ
 Ծաղիկներով ծիծաղկոտ.
 Անոնց բոյրէն ու թերթերէն
 Կը շինէի ձեզ նարօտ:

Եթէ ձիւնէր գերմակ գերմակ
 Երկինք ի վեր շարունակ,
 Ձիւնին անբիծ երանգներէն
 Կը շինէի ձեզ պըսակ:

Եթէ երկինք զըւարթ ըլլար,
 Բիւր շողերէն իր վառ վառ
 Եւ անհամար արեւներէն
 Կը շինէի ձեզ բուրվառ:

Երկինք մութ է. ձիւն չի տեղար.
 Ծաղիկներն են հողմավար,
 Բայց ես դարձեալ հոգւոյս խորէն
 Միշտ կ'աղօթեմ ձեզ համար:

12

Ծաղիկով, բոյրով ձեռքերս են լեցուն,
 Ես ձեր Ժպիտն եմ,

Ձեր կեանքին գարուն:

Ծիծաղով, հուրքով աչքերս են փարփառ.
 Ես ձեր բերկրանքն եմ,

Ձեր կեանքին բուրվառ:

Ճակատս արեւով օծուած է հերմակ,
 Եւ ես հաճանչն եմ

Ձեր կեանքին համակ:

Անձըս լեցուն է գորովով անզին,
 Եւ ես ձեր շունչն եմ,

Յօղը ձեր կեանքին:

Իդձերով լեցուն իմ մանուկ հոգիս՝
 Հաւատքն, յոյսն ու սէր՝

Հօրս ու մայրիկիս:

13

Ծաղիկ մըն եմ քաղցրաբոյր
 Ոստիս վըրայ դողդոջուն.
 Սիրտս բաժակ մ'է մարուր
 Ձեր գորովով լեփլեցուն:

Թըռչնիկ մըն եմ նորածին.
 Փետուրներըս չեն բուսած.
 Թեւերըս նոր կը յածին
 Ձեր գորովով զօրացած:

Առուակ մըն եմ ես վեհտ
 Աղբիւրէս նոր բաժնըւած,
 Ծըփանքներս են մարզըրիտ
 Ձեր գորովովը հիւսուած:

Ծաղիկներէն հոտուէտ,
 Մարգարիտէն թանկագին,
 Ձիս զրկեցին որ յաւէտ
 Բերկրանքն ըլլամ ձեր կեանքին:

14

Շատ մեծցած եմ ես այս տարի,
 Տաղս իմ ձեռքովս առի գըրի.
 Աղէկ կարդալ սորվեցայ ես
 Որ երջանիկ ընեմ ըզձեզ:
 Ուստի կուգամ սրտիս խորէն
 Մաղթել ձեզ կեանք զըւարթ ու շէն,
 Եւ կ'աղօթեմ որ Նոր Տարին
 Ձեզ բարիքներ բերէ անզին:

Եթէ երկինք զըւարթ ըլլար,
Բիւր շողերէն իր վառ վառ
Եւ անհամար արեւներէն
Կը շինէի ձեզ բուրվառ:

Երկինք մութ է. ձիւն չի տեղար.
Ծաղիկներն են հողմավար,
Բայց ես դարձեալ հոգւոյս խորէն
Միշտ կ'աղօթեմ ձեզ համար:

12

Ծաղիկով, բոյրով ձեռքերս են լեցուն,
Ես ձեր Ժպիտն եմ,

Ձեր կեանքին գարուն:

Ծիծաղով, հուրքով աչքերս են փարփառ.
Ես ձեր բերկրանքն եմ,

Ձեր կեանքին բուրվառ:

Ճակատս արեւով օծուած է հերմակ,
Եւ ես հաճանչն եմ

Ձեր կեանքին համակ:

Անձրս լեցուն է գորովով անզին,
Եւ ես ձեր շունչն եմ,

Յօղը ձեր կեանքին:

Իղձերով լեցուն իմ մանուկ հոգիս՝
Հաւատքն, յոյսն ու սէր՝

Հօրս ու մայրիկիս:

13

Ծաղիկ մըն եմ քաղցրաբոյր
Ոստիս վըրայ դողդոջուն.
Սիրտս բաժակ մ'է մաքուր
Ձեր գորովով լեփլեցուն:

Թըռչնիկ մըն եմ նորածին.
Փետուրներս չեն բուսած.
Թեւերս նոր կը յաճին
Ձեր գորովով զօրացած:

Առուակ մըն եմ ես վճիտ
Աղբիւրէս նոր բաժնըւած,
Ծրփանքներս են մարգըրիտ
Ձեր գորովովը հիւսուած:

Ծաղիկներէն հոտաւէտ,
Մարգարիտէն թանկագին,
Ձիս զրկեցին որ յաւէտ
Բերկրանքն ըլլամ ձեր կեանքին:

14

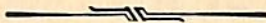
Շատ մեծցած եմ ես այս տարի,
Տաղս իմ ձեռքովս առի գըրի.
Աղէկ կարդալ սորվեցայ ես
Որ երջանիկ ըլնեմ ըզձեզ:
Ուստի կուգամ սրտիս խորէն
Մաղթել ձեզ կեանք զըւարթ ու շէն,
Եւ կ'աղօթեմ որ Նոր Տարին
Ձեզ բարիքներ բերէ անգին:

15

Որչա՛փ կը բաղձամ ըլլալ մեծ աղջիկ,
Գիտնալ շատ բառեր, խօսքեր գեղեցիկ,
Որպէս զի ըսեմ ամէն օր նորէն.
«Ըզձեզ կը սիրեմ իմ սրտիս խորէն:

Որչա՛փ կը բաղձամ որ ունենամ թեւ,
Թռչունի թեւեր արագ ու թեթեւ,
Որ թռչիմ թռչիմ ու մաղթանքներս իմ
Աստուած Պապային ձեռքովրս տանիմ:

Յետոյ թռչելով վար իջնեմ կրկին,
Ու ձեզի բերեմ շնորհն երկինքին,
Որ շատ տարիներ ուրախ երջանիկ՝
Կաղանդի օրուան ցնծութեամբ հասնիր:

« Ազգային գրադարան

NL0241493

ԳՐԱՏՈՒՆ

ՏԻԿԻՆ ՆԱԶԻԿ Ա. ԵԱԶԸՃԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Չագևագորչար Եակոբեան խան քիւ 8

Տարական դասերաց Թ. և Բ. Տարի

Աղտը Բերական պակ	5
Մայրենի Լեզու, Բերական Ընթերց. Թ. Տարի, Ծր. Ն-Արթգնագ	40
» » Ընթերցաբան Բ. » »	60
» » » Գ. » »	50
Ոսկեգետակ Տարր. Ա.	60
» » Բ.	60
Թանգարան Տարրական Ա. Է. և Զ. Առանուր . . .	30
» » Բ. » » . . .	40
Թանգարան Միջին, Գ. Տարի, Է. և Զ. Առանուր . . .	50
Թանգարան Միջին Դ. և Ե. Տարի » » . . .	70
Ոսկեմատենիկ Ֆրանս. լեզուի Ա.	30
Բերականուրին Նախապատասխան . . .	25
Բերականուրին Ա. Գիրք . . .	45
Թուարանուրին Տարր. Գ. Գ. Առանուր . . .	50
Տարեր գիտութեանց, Է. Ս. Մըսրըլեան, Եակոպաս.	30
» » Ա. Տարի » . . .	50

Միջին դասերաց Գ. և Դ. Տարի

Հայերենի Գասրերացի	60
Բերականուրին Բ. Գիրք, Է. և Զ. Առանուր . . .	75
Տարեր գիտութեանց, Է. Ս. Մըսրըլեան, Բ. Տարի . . .	75

Բարձրագոյն դասերաց Ծ. և Զ. Տարի

Բերականուրին Գ. Գիրք Ա. Մաս Է. և Զ. Առանուր . . .	160
» » Բ. » » » . . .	160

Առաջնորդ Հայ. Ֆրանս. Զուրգաստութեան	150
Պարսեզ Հոգեւոր, Աղօրագիրք	80